

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

KAMU ALIMLARINDA YERLİ MALİ TERCİHİ:
BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ ÜRÜNLERİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET GÜLDEREN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. İshak Torun

BOLU, EKİM - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Ahmet GÜLDEREN tarafından hazırlanan “**KAMU ALIMLARINDA YERLİ MALİ TERCİHİ: BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ ÜRÜNLERİ ÖRNEĞİ**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 7/12/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof.Dr. İshak TORUN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Süleyman AĞRAŞ
Düzce Üniversitesi

.....

Üye
Dr.Öğr. Ü. Hürol ÇANKAYA
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

Bu çalışma için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 2022/11 sayısı ile etik izin alınmıştır.

AHMET GÜLDEREN

.....

ÖZET

KAMU ALIMLARINDA YERLİ MALI TERCİHİ: BİLGİSAYAR VE TEKNOLOJİ ÜRÜNLERİ ALIM ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET GÜLDEREN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. İSHAK TORUN)

BOLU, EKİM - 2023

XII + 91 sayfa

Türkiye uzun zamandır cari açık problemi ile mücadele etmektedir. Cari açığın en temel sebeplerinden biri de ithal ürünlerin tüketilmesidir. Yaşadığımız teknolojik gelişmeler neticesinde bilgisayar ve teknoloji ürünleri de en çok tüketilen ve ithal edilen ürünler arasında yer almaktadır. Verdikleri hizmetlerde kullanmak üzere kamu kurum ve kuruluşları da bilgisayar ve teknoloji ürünlerini satın almaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları piyasadan mal ve hizmet satın alırken belli kurallar çerçevesinde hareket etmek zorundadır. Kanun koyucu özellikle bilgisayar ve teknoloji ürünü gibi ürünlerin kamuya alınması esnasında yerli malı teklif eden istekli lehine %15 oranında fiyat avantajı uygulanmasını istemektedir. 4734 sayılı kanunla da bu konudaki iradesini açık ve net bir şekilde ortaya koymuştur. Ancak kanunların uygulayıcısı olan bürokratlar çeşitli nedenlerle, kanunun öngördüğü neticenin ortaya çıkmamasına neden olmaktadır. Bu çalışmada bilgisayar ve teknoloji ürünleri örneğinde kamu alımlarında yerli malı tercih edilme durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle Kamu İhale Kurumu'nun kamuya açık verileri üzerinden yerli malı lehine % 15 oranında fiyat avantajı uygulanma durumu ile ilgili istatistiki tablolar oluşturularak değerlendirmeler yapılmıştır. Sonrasında ise kamu ihalelerine teklif veren 15 adet firma yetkilisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve konu ile ilgili çeşitli soruların cevaplanması istenmiş ve elde edilen bilgi, görüş ve öneriler tablolaştırılarak veri havuzu oluşturulmuştur. Modernleşme ile tüketim alışkanlıklarında meydana gelen değişmelerin Türk tipi bürokratta oluşturduğu etkiler ile araştırma sonucunda elde edilen veriler birlikte değerlendirilerek gerek kanuni gerekse idari anlamda yapılması gerekli düzenlemeler ile ilgili görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Modernleşme, Kimlik, Tüketim, Kamu Alımları, Yerli Malı.

ABSTRACT

DOMESTIC GOODS PREFERENCE IN PUBLIC PROCUREMENT: THE EXAMPLE OF COMPUTER AND TECHNOLOGY PRODUCTS

MASTER THESIS

AHMET GULDEREN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION

(SUPERVISOR: PROF. DR., İSHAK TORUN)

BOLU, OCTOBER 2023

XII + 91 pages

Türkiye has been struggling with the current account deficit problem for a long time. One of the main reasons for the current account deficit is the consumption of imported products. As a result of the technological developments we have experienced, computers and technology products are among the most consumed and imported products. Public institutions and organizations also purchase computers and technology products to use in the services they provide. Public institutions and organizations must act within certain rules when purchasing goods and services from the market. The legislator wants a 15% price advantage to be applied to the bidder offering domestic goods, especially during the procurement of products such as computers and technology products to the public. It has clearly expressed its will on this issue with Law No. 4734. However, bureaucrats, who are the enforcers of the law, may prevent the outcome foreseen by the law from occurring for various reasons. In this research thesis, we will try to reveal the situation of preferring domestic goods in public procurement, using the example of computer and technology products. First of all, evaluations were made by creating statistical tables regarding the application of 15% price advantage in favor of domestic goods, based on the publicly available data of the Public Procurement Authority. Afterwards, semi-structured interviews were held with 15 companies that bid for public tenders and various questions were asked to be answered on the subject, and the obtained information, opinions and suggestions were tabulated and a data pool was created. The effects of changes in consumption habits with modernization on Turkish bureaucrats and the data obtained as a result of the research were evaluated together and opinions and suggestions were made regarding the necessary regulations, both legal and administrative.

KEYWORDS: Modernization, Identity, Consumption, Public Procurement, Domestic Good

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	x
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	xi
TEŞEKKÜR.....	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1 Modernleşme	4
1.2 Osmanlı-Türk Modernleşmesi.....	6
1.2.1 Tanzimat Öncesi Dönem.....	6
1.2.2 Tanzimat ve Tanzimat Sonrası Dönem	9
1.2.3 Cumhuriyet Dönemi.....	14
1.3 Modernleşme Sürecinde Türkiye’de Milli Kimliğin Oluşumu	17
1.3.1 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	18
1.3.2 Cumhuriyet Dönemi ve Ulus Devlet.....	19
1.4 Modernleşme Sürecinde Türkiye’deki Tüketim Kültürünün Oluşumu ...	21
1.4.1 Tüketicinin Tanımı	21
1.4.2 Türkiye’de Tüketim Kültürü ve Tarihsel Gelişimi.....	23
1.5 Yerli Üretim	27
1.5.1 Yerli Malı Kavramı.....	27
1.5.2 Yabancı Malı İthalatının Türkiye Ekonomisindeki Durumu	27
1.6 Kamu Alımlarında Yasal Durum.....	30
1.6.1 Kamu Alımlarında Tarihsel Süreç	31
1.6.2 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu.....	31
1.6.3 Kanundaki Temel İlkeler.....	33
1.6.4 Kanundaki İhale Usulleri	33
1.6.5 İhale Sürecindeki Temel Kavramlar	34
1.6.6 İhale Süreci.....	36
1.6.7 İhale Komisyonunun Belirlenmesi	38
1.6.8 İhale Komisyon Kararı Alınması.....	38
1.7 Mevzuattaki Yerli Malı Alım Teşviki	39
1.7.1 Ulusal Belgelerdeki Yerli Malı Teşviki	39
1.7.2 Mal Alımlarında Yerli Malı Teklif Eden İstekliler Lehine Fiyat Avantajı Uygulaması	43

İKİNCİ BÖLÜM.....	47
2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	47
2.1 Araştırmanın Problemi.....	47
2.2 Araştırma Süreci.....	49
2.3 Verilerin Toplanması	50
2.4 Verilerin Çözümlemesi Ve Yorumlanması	50
2.5 Araştırma Etiği	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	52
3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ.....	52
3.1 EKAP üzerinden Yapılan İhale İlanları ve % 15 Oranında Fiyat Avantajı Uygulama Durumu.....	52
3.1.1 Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu Üzerinden Oluşturulan İstatistikî Tablolar.....	53
3.1.2 Yerli Malı Teklif Eden İstekli Lehine Fiyat Avantajı Uygulaması.....	55
3.2 Yerli Malı Talebiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	64
3.2.1 Katılımcıların Yerli Malı Belgeli Bilgisayar veya Teknoloji Ürünü Sahipliği	64
3.2.2 Katılımcıların Kamu Alımlarında Yerli Malı Lehine Fiyat Avantajı Uygulaması Hakkındaki Bilgileri.....	66
3.2.3 İhalede Yerli Malı Belgeli Ürün Teklif Etme Durumu	67
3.2.4 Bilgisayar ve Teknoloji Ürünü Alımı İçeren İhalelerde % 15 Fiyat Avantajı Uygulanma Durumu	70
3.2.5 İhalelerde % 15 Fiyat Avantajı Uygulamasına Dikkat Edilme Durumu	71
3.2.6 İhaleyi Yapan İdarenin Görevlilerinin Yerli Malı Ürünler Hakkındaki Tutumları.....	72
3.2.7 Yerli Malı Belgeli Ürünlerdeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri	75
SONUÇ.....	79
KAYNAKLAR.....	82
EKLER.....	86

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1. İhracat-İthalat Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı.	28
Tablo 1.2. İhracat Mal Kalemleri Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı	28
Tablo 1.3. İthalat Mal Kalemleri Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı.	29
Tablo 1.4. Büro Makinaları ve Otomatik Veri İşleme Makinaları İthalat Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı.	30
Tablo 3.1. İhalelerin Kurumlara Göre Dağılımı.	53
Tablo 3.2. Kurumların İllere Göre Dağılımı.	54
Tablo 3.3. Yapılış Şekline Göre İhalelerin Dağılımı.	55
Tablo 3.4. % 15 Fiyat Avantajı Uygulaması İlan Edilme Durumu.....	56
Tablo 3.5. % 15 Fiyat Avantajı Uygulanacağını İlan Maddesine Koyan Kurumlar	58
Tablo 3.6. %15 Fiyat Avantajı Uygulanmayacağını İlan Maddesine Koyan Kurumlar	62
Tablo 3.7. Yerli Malı Belgeli Bilgisayar veya Teknoloji Ürünü Sahipliği.	65
Tablo 3.8. Yerli Malı Lehine % 15 Fiyat Avantajı Hakkındaki Bilgileri.	66
Tablo 3.9. İhalelere Katılma Durumu.	67
Tablo 3.10. Katılımcıların teklif verdiği ihalelerde %15 fiyat avantajı uygulanma durumu.	71
Tablo 3.11. İhalelerde %15 Fiyat Avantajı Uygulamasına Dikkat Edilme Durumu.	72
Tablo 3.12. Kamu Görevlilerinin %15 Fiyat Avantajı Uygulamasına Duyarlılıkları.	73
Tablo 3.13. Sorunların Tespiti ve Çözümüne Yönelik Öneriler.	75

FOTOĞRAF LİSTESİ

Sayfa

Fotoğraf 3.1. İhale Kayıt Numarası Örneği	53
Fotoğraf 3.2. Fiyat Avantajı Uygulama İlan Örneği.....	57
Fotoğraf 3.3. Fiyat Avantajı Uygulamama İlan Örneği.....	62

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CE	: Avrupa'ya Uyum
çev.	: Çeviren
DMO	: Devlet Malzeme Ofisi
EKAP	: Elektronik Kamu Alımları Platformu
HAIUY	: Hizmet Alımları İhale Uygulama Yönetmeliği
ISO	: Uluslararası Standardizasyon Kurumu
İYBHY	: İhalelere Yönelik Başvurular Hakkında Yönetmelik
KİK	: Kamu İhale Kanunu
KÖİ	: Kamu Özel İşbirliği
MS	: Milattan Sonra
OVP	: Orta Vadeli Program
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılması sırasında bana yol gösteren, emek ve desteğini esirgemeyen danışmanım Sayın Prof. Dr. İshak TORUN'a, motivasyon kaynağım değerli eşim Hadicetül Kübra GÜLDEREN'e, yarı yapılandırılmış görüşmelerde bizlere zaman ayıran, sorulan sorulara içtenlikle cevap veren firma yetkililerine çok teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

İmparatorluktan ulus devlete evrilme konjonktürü siyasi tarihin devrimsel dönemlerinden biridir. Uluslaşma olarak adlandırılan bu değişim, geniş anlamda modernleşmenin siyasi ve sosyolojik bir görünümü olarak değerlendirilebilir. Osmanlı İmparatorluğu bu devrimsel değişimden esaslı bir şekilde etkilenen devletlerden biridir. Lale Devri ile başlayan, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile devam eden modernleşme süreci, Osmanlı İmparatorluğu'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne dönüşmeyle kendini göstermiştir.

Osmanlı'da askeri alanda başlayan modernleşme süreci genişleyerek devlete ve topluma sirayet etmiştir. Modernleştirme çabalarında ilk önce devleti kurtarmak amaçlanmaktaydı. Ancak esas gücün bilim ve teknikten kaynaklandığının fark edilmesiyle modernleşmenin kapsamı bütün kurumlara ve topluma yayılarak radikalleşmiştir.

Modernleşme biçimi ve yöntemi Osmanlı siyasi yapısını ve siyasi kültürünü yansıtmaktadır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'nın kurumlarını, bürokratik kadrolarını ve daha önemlisi siyasi kültürünü miras almıştır. Hatta bazı yazarlara göre Osmanlı'daki siyasi yapı Cumhuriyet'e aynen intikal etmiştir (Mardin,1992: 240-248).

Osmanlı Modernleşmesi sosyolojik ve ekonomik dinamizmin bir sonucu olarak değil de yönetici sınıfının devleti kurtarma ihtiyacıyla başladığı için modernleşmenin ontolojisine aykırı bir şekilde tepeden aşağı gerçekleşen bir nitelik arz eder (Kadıoğlu, 1999: 21-22). Bu nedenle Türk modernleşmesini bir modernleşmeden daha çok modernleştirme olarak adlandırmak mümkündür. Sosyal ve ekonomik dinamizmle kendiliğinden değişmeyi ifade eden modernleşme hedeflenmiş ancak, tepeden aşağı toplumu ve ekonomiyi dizayn etmek isteyen alaturka ve geleneksel yaklaşım gerçekleşmiştir. Açık ifadesiyle modernleşmenin amacı ile modernleşmenin yöntemi bir paradoks oluşturmuştur. Türkiye'deki modernleşmenin söylemi ile eylemi arasındaki derin çelişki bu paradoksun bir sonucu olmuştur. Modernlik, ulus bilinciyle birbirine kenetlenmiş bir toplumu ve kendi ihtiyaçlarını üreten bir ekonomiyi gerektirir. Kısaca modernleşme ulus milliyetçiliği ile ekonomik kalkınma üzerine oturur. Bu ise zor, uzun ve sancılı bir toplumsal seferberliği gerektirir. Yerli malı tercihi ve talebi ise

bu seferberliğin görünümlerinden birisidir. Bu problem alanı çalışmamızın temel konusunu oluşturmaktadır.

Türk modernleşmesi, kendine has bir bürokratik karakter ortaya çıkarmıştır. Bu karakter, kendini milli ve yerli olarak ifade etse de kamu alımlarında yerli malı tercihinin duyarsız kalabilmektedir. Merkezi hükümet hazırladığı kalkınma planlarında kamunun mal alımlarında yerli üretimi tercihinin yönelik uzun vadeli hedefler koymakta, bu hedeflere uygun çeşitli kanuni düzenlemeleri uygulayarak kamu kurumlarının yerli malı talebini özendirilmektedir. Bununla birlikte, kamuya mal alımını gerçekleştiren kurum görevlileri yerli malı tercihinde gerekli hassasiyeti göstermeyebilmektedir. Hatta yerli malı alımını emreden mevzuata bilerek veya bilmeyerek aykırı hareket edilebilmektedir.

Kamu alımlarında teknik şartnameyi hazırlayan kamu görevlilerinin betimlenen amacı gütmemelerinin sebeplerinin araştırılması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Neden yerli malı alımına yönelik zorlayıcı mevzuata rağmen yabancı malı almaya yönelinmektedir ?

Bu çalışmada, kamu hizmetlerinde kullanılan bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin kamu kurum ve kuruluşları tarafından satın alınmasında, alımı yapan idarelerin görevlilerinin Yerli Malı Belgesi'ne sahip bilgisayar ve teknoloji ürünlerini tercih etme duyarlılıkları araştırılmak istenmiştir.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'na göre, bilgisayar ve teknoloji ürünleri ihalelerinde yerli malı lehine % 15 oranında fiyat avantajı uygulaması mecburidir. Sorun odur ki, bu mecburiyete rağmen yerli malı bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin kamuya alımında yeterli duyarlılık sergilenmemektedir. Söylemde ve yasalarda var olan yerli malı tercihi uygulama aşamasında tam tersiyle netilecelenmektedir.

Cari açık Türkiye'nin yapısal sorunlarından biridir. Cari açığın en önemli sebebi ithalatın ihracattan yüksek olmasıdır. Bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin ithalatı cari açığın önemli sebeplerinden biridir. Kuşkusuz en önemlisi enerji ithalatıdır. Bunu kısa vadede çözmek pek mümkün değildir. Ancak tüketim amaçlı bilgisayar ve teknoloji ürünleri böyle değildir. Sonuçta bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin alımlarında yerlilik duyarlılığının araştırılması bu çalışmanın temel problem alanını ve konusunu oluşturmaktadır.

Bu alışmada Birinci Bölüm’de; kamu alımlarını gerçekleştiren bürokratik yapının Osmanlı’dan Cumhuriyet’e tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümleri ve bu dönüşümlere neden olan etkenleri ortaya konmuştur. En başta Türkiye coğrafyasını tüm toplumsal kurum ve yapıları ile son iki yüzyıl içerisinde etkilemekle kalmayıp adeta baştan sona değiştiren modernleşme kavramına bakılacaktır. Modernleşmenin ne olduğu konusunda tanımlamalar yapılmış, sonrasında bu kavramın Osmanlı’da ve Yeni Cumhuriyet Türkiye’sindeki etkileri incelenmiştir. Modernleşmenin Türk kimliği oluşumu ile tüketim kültürünün oluşumuna etkileri ayrıca analiz edilmiştir.

Aynı bölümde yerli üretim ve yerli malı kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda yerli ve yabancı menşeli malların Türkiye ekonomisindeki durumu analiz edilmiştir. Türkiye’de uygulanan kamu alım mevzuatı tarihsel gelişimi ile birlikte kısaca açıklandıktan sonra çalışma konusunu daha iyi kavrayabilmek amacıyla 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’ndaki bazı temel kavram ve süreçler burada işlenmiştir. Aynı kanunun 63. Maddesinde yer alan yerli malı lehine fiyat avantajı sağlama konusuna da burada değinilmiştir.

İkinci Bölüm’de; araştırmanın yöntemi incelenmiştir. Araştırma sürecinin nasıl gerçekleştirildiği, verilerin nasıl elde edildiği, verilerin nasıl çözümlendiği ve karşılaşılan sorunlar bu bölümde ele alınmıştır.

nc Bölüm’de ise elde edilen veriler ile kayıt altına alınan bilgi, görüş ve öneriler üzerinden çıkarsamalar yapılmaya çalışılmıştır. Kamu alımlarındaki Yerli Malı Belgesi’ne sahip mallara olan taleple alakalı gerek EKAP üzerinden elde edilen bilgiler, gerekse yarı yapılandırılmış mülakatlar sonucu elde edilen bilgi, görüş ve öneriler üzerinden problemlerin olup olmadığı, varsa kaynağı ve çözüm nerileri üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırma konusunu temellendirmek amacıyla bu bölümde kavramsal açıklamalara başvurulmuştur. Öncelikle Modernleşme kavramı ile Osmanlı-Türk Modernleşmesi üzerinde durulmuştur. Modernleşmenin gündeme getirdiği kimlik değişimi ile tüketim ilişkilerine değinilmiştir. Diğer taraftan Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürün ile kamu alım süreçleri de bu bölümde açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1 Modernleşme

Toplum bilimleri alanında üzerinde derin tartışmalar yürütülen “modernizm” kelimesinin uzun bir tarihi geçmişi vardır. “Modern” terimi, Latince ifadesi “modernus” olan, ilk olarak M.S. 5'inci yüzyılın sonuna doğru Roma'nın putperestlik tarihini o sırada Hristiyanlığın resmen kabul edildiği dönemlerden ayırmak için kullanılmıştır (Unat, 1993: 6). Romalıların pagan inancından ayrıldığını ve yeni bir kültürün başladığını söylemek için kullanılan bir kavram olmuştur. Bu manada “modern” kelimesi, eski ve yeni arasındaki farklılığa işaret etmektedir. Sözlük anlamı olarak “modern”, “günümüze ait olan, çağdaş, çağcıl, asri, yeni” olarak belirtilmektedir (Aslan, 2011: 11).

Modernizm üzerinde yapılan tartışmalarda farklı tanımlamalar yapılmıştır. Giddens'a göre modernizm “17. yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonraları hemen hemen dünyanın tamamını etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerini belirtir.” (Giddens, 2010: 9). Lyotard için modernizmi ifade eden temel özellik onun bilgide, bilimde, felsefede, sanatta ve diğer alanlarda değişimin, yeniliğin, ilerlemenin ve gelişmenin bir ifadesi olmasıdır. Bu ifadede toplum sürekli gelişme ve ilerleme halinde ve yeniliklere açık; bilgideki ve teknolojiye bağlı değişikliklerle ilerleyen ve gelişen bir sistemdir. Bu ilerleme yenilik ve bilimsel bilgi ana başlığı ile kendini tanımlar (Kılıç, 2015: 111).

Aklı, bilimi ve inancı merkeze alan, sosyal yaşamı rasyonelleştiren Batı'da Aydınlanma Dönemi'ne temel oluşturan modernizm, gelenek ile zıt kutuplardadır. Bilimsel, siyasal, kültürel ve sanayi olmak üzere dört temel devrimle gerçekleşen modernizmde, Rönesans ve Reform hareketleri sonunda oluşan akılcılık ve bilimsel bilgi çok önemli referans kaynakları olarak alınmıştır. Modernitenin oluşturduğu önemli değerler; demokrasi, ulus devlet, bürokrasi, pozitivizm,

laiklik, kentleşme, sanayileşme, akılcılık, bireyselleşme ve sekülerizmdir (Aslan, 2011: 10-11).

Avrupa'nın tarihsel dinamikleri sonucu meydana gelen modernite, devamında ekonomik ve siyasal sebeplerle dünyanın geri kalanına yayılmıştır. Dünyanın geri kalanında "Batılılaşma ve modernleşme" ifadesiyle ve Batı'nın dolaylı ve doğrudan müdahaleleriyle aynı süreç yaşatılmaya çalışılmıştır. Modernleşme; bilimsel devrimi, sanayileşmeyi, pazar sistemlerinin oluşumunu, teknolojik gelişmeyi ve ilerleme ile ulus devletlerin gelişimini içermektedir (Çiğdem, 2015: 72).

Modernleşme sürecinde ortaya çıkan yapılanmalardan en önemlisi "Modern Devlet"tir. Weber'in tipolojisinde modern devletin rasyonel-yasal otoriteye dayandığı ifade edilebilir. Weber, geleneksel otoritenin meşruluğunun toplumun örf ve adetine, geleneklerine; karizmatik otoritenin meşruluğunun ise, halkın öndere duyduğu inanca, hayranlığa ve güvene dayandığını söyler. Bu iki otorite tipinde de kişisel nitelikler ön plandadır. Fakat, rasyonel-yasal otoritede, yöneticiler belirli kurallar dairesinde seçilirler ve bu kurallara bağlı olarak hareket edeceklerini beyan ederler. Weber, bu fikirleriyle modern hukuk devletini tanımlamaktadır. Aydınlanmadan modern devlete kalan en önemli miras rasyonalitedir. Modernleşme sürecinde ortaya çıkan önemli yapılanmalardan bir diğeri de bürokratik yapılanmadır. Bürokrasinin oluşumu, devletlerin vergi toplama işleri ile yakından ilgilidir. Feodalizm sisteminde vergi gelirleri, rahipler ve lordlar tarafından belirlenmekte ve tahsil edilmekteydi. Ancak, merkezi devletin güçlenmesi ve feodalitenin zayıflaması neticesinde krallar kendilerine itaatkâr bürokratik bir sınıf oluşturarak vergileri toplatmaya başlamışlardır (Huberman, 1995: 88). Bu dönemde bürokrasi bir araç olarak krala bağlılık içerisinde onun emirlerini yerine getirmiştir. Modern devletle birlikte bürokrasi, profesyonel bir meslek halini alarak belli prosedür ve ilkeler doğrultusunda çalışan, hiyerarşik yapısı, görevleri ve sorumlulukları belli bir mekanizma olmuştur (Aslan, 2011: 21).

Mardin (2017:25, 26) bu konuda "Modernleşme, toplumların git gide farklılaştıkları ve merkezileştikleri bir süreçtir. Batı Avrupa'da feodalizmin yıkılması ile başlayan bu süreç, burjuvazinin gelişmesi, sanayileşme ve siyasi hakların nüfusun daha büyük kesimlerine yayılması gibi unsurları da kapsar. Bu gelişme sırasında, toplumun bazı fonksiyonları merkezde toplanırken öte yandan

yeni gruplar doğar. Toplumun fonksiyonları birbirinden ayrılır. En önemlisi bu ayrılmanın oluşturduğu boşlukları yeni yapılar doldurur. Vatandaşlık kavramı, milli kültür gibi yapılar merkezin ve yeni ortaya çıkmış olan sosyal ve iktisadi yapı parçalarının birbirine bağlanmasını sağlar.” değerlendirmesini yapmıştır.

1.2 Osmanlı-Türk Modernleşmesi

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e modernleşme süreci; Tanzimat Fermanı’yla başlayan, siyasal ve hukuki değişimlerle devam eden ve Genç Cumhuriyet ve inkılâplarıyla gelişimini tamamlayan, devletin idari ve askeri yapısı ile toplumsal yapı başta olmak üzere birçok alanın yeniden yapılandırılması şeklinde gerçekleşen bir dönüşümdür.

Modernizmin kısa sürede Osmanlı İmparatorluğu’nu ulus devletlere ayırması ve dönüştürmesinin beklenmesi söz konusu değildir. İmparatorluktan ulus devlete dönüşüm sürecinde dört aşama kaydedildiği ifade edilebilir. Birinci aşama; karşılaşılan sosyal ve siyasal sorunların çözümünün yine aynı sistem içinde aranmasıdır. Örneğin kaybedilen savaşlar için ordunun güçlendirilmesine çalışılmıştır. İkinci aşama; ekonomik, eğitimsel ve kurumsal zafiyetlerin tespit edilerek Avrupa tarzı çözümlerin kavranmaya başlanmasıdır. Yöneticiler meşruiyeti sağlamada ilahi olana dayanmanın tek başına yeterli olmadığını anlamaya başlamışlardır. III. Selim ile II. Mahmut dönemleri bu aşamayı temsil eder. Üçüncü aşama; iktidar dışındaki kişi ve grupların siyasal düşünce ve hareketlerinin gelişmesidir. Bu kişi ve gruplar iktidarı değiştirebilmek için siyasal darbeler veya ayaklanmalar yolunu deneyecektir. Abdülmecit, Abdülaziz ile II. Abdülhamit dönemleri bu aşamayı temsil eder. Dördüncü aşama; imparatorluğun parçalanarak ulus devletlere dönüşmesidir. II. Meşrutiyet ile Cumhuriyet dönemleri bu aşamayı temsil eder (Tekeli, 2022: 51-52).

Türkiye’nin nasıl modernleştiğini anlamak için Osmanlı Dönemi’nde ve sonrasında kurulan Cumhuriyet Türkiye’sinde adım adım ilerleyen modernleşme çabalarına bakmak gerekir.

1.2.1 Tanzimat Öncesi Dönem

Modernizm dünyanın değişik yörelerinde, o yörenin özelliklerine ve olanaklarına göre farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Elbette her toplum kendi düzeninden isteyerek ve gönüllü şekilde vazgeçmemiştir. Moderniteye karşı direnen kapitalist merkezin dışındaki çevre ülkelerde değişik siyasal düşünceler oraya çıkmıştır. Çok büyük bölgelerde, farklı dinlere mensup çok sayıda milleti

aynı sistem içinde tutabilen Osmanlı İmparatorluğu, sanayileşme ve modernleşme öncesinde gelişmiş bir devlet nizamı örneğidir. İlahi alandan meşruiyet sağlayan bir devlet olan Osmanlı'da Sultan, yeryüzünde tanrının temsilcisidir. O dönemin koşulları ile şekillenen bir örgütlenme ve kurumsallaşmaya sahiptir (Tekeli, 2011: 48).

Karpat (2015: 99) şu değerlendirmede bulunmuştur. “Osmanlılar için hükümet, yönetilemeyi yönetme, uzlaşmazı uzlaştırma ve etnik-dinsel uyumsuzluğundan uyum yaratma sanatıydı. Bu amaçları gerçekleştirmek için seçtiği yöntem, cemaatlerin ne merkezi hükümet ne de diğer gruplar tarafından baskı altında olduklarını hissetmemeleri amacıyla her cemaatin idari yapı içerisindeki yerini güvence altına alıp cemaat haklarının güvenliğini sağlama, cemaat haklarına tecavüzleri ve bu tecavüzler sonucu cemaatler arasında ortaya çıkan çatışmayı en aza indirmek için açıkça belirlenmiş sınırlara sahip uyrukları arasında dinsel ve toplumsal farklılıkları güçlendirme yöntemi idi.”

Osmanlı'da, Batı'ya karşı bakış açısının ciddi biçimde sorgulanmasına neden olan ilk gelişme 1683 yılında II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sona ermesidir. Bunun üzerine Avusturya ve müttefikleriyle sürdürülen savaş 1699 yılında Karlofça Antlaşması'yla sonuçlanmıştır. Bu antlaşmayla Osmanlı İmparatorluğu tarihte ilk kez toprak kaybetmiştir. Bu durum Osmanlı bürokrat ve aydınlarını ordu alanında ıslahat yapmaya zorlamıştır. Ayrıca Batı'nın daha yakından tanınması gerektiğine de inandırmıştır (Yavuz 2005: 35).

Devletin genişleme döneminde Osmanlı Devleti kendini Batı'dan üstün görmüştür. İlk defa Lale Devri'nde devletin gerilemeye başlamasıyla Batı'nın üstünlüğü kabul edilmiş ve bir model olarak izlenmeye başlanmıştır. Osmanlı Yönetimi, devletin artık eski devlet olmadığını kabullenmiş ve bunu da Batı'nın askeri ve teknolojik üstünlüğüyle açıklamıştır. Lale Devri'nin Orta Çağ yaşantısından çıkarak modern milletler gibi yaşamak için yapılmış bir hamle veya Avrupalı bir gelişime doğru atılmış ilk adım olduğu ifade edilebilir (Yavuz 2005: 47). Lale Devri'nde Osmanlı Devleti'nin Batılılaşmasında ilk şuurlu fakat plansız hareketler gerçekleştirilmiştir. Avrupa'yı daha iyi tanımak maksadıyla Viyana ve Paris'e elçiler gönderilmiştir. Fransa'ya gönderilen elçinin ülkeye dönüşünde Sultan'a sunduğu sefaretnamesinde Fransa'nın siyasi ve sosyal hayatından bahsetmesi Sultan ve diğer devlet adamlarının ilgisini bu konuya çekmiştir (Unat 1987: 53-55).

18. y.y.'da meydana gelen ve dünya tarihi ile Osmanlı açısından önemli olan bir gelişme de 1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali'dir. Fransa'da meydana gelen ihtilalin etkileri kısa sürede Osmanlı İmparatorluğu'na da ulaşarak Osmanlı halkını da etkilemeye başlamıştır. Ancak aynı yılın Osmanlı tarihi açısından önemi bu yıl vefat eden I. Abdülhamid'in yerine III. Selim'in tahta geçmesiyle birlikte o zamana kadar zor zahmet yürütülen Avrupa tarzı eğitimin kurumlaşma hareketlerinin hızlanmasıdır. Bu süreçte Osmanlı İmparatorluğu, hem ülke içinde merkezi yönetimin otoritesini artırabilmek hem de dış düşmanlara karşı direnebilmek için önemli bir değişim çabası sürecine girmiştir. Bu çabaların en önemlilerinin mevcut asker ocaklarının talimli, disiplinli ve düzenli hale getirilmesi, Avrupa modelinde yeni bir ordu kurulması ve donanmanın ıslahı, eğitim ve savaş tekniğine ilişkin okulların ve savaş gereçleri imalat tesislerinin kurulup gelişmesi şeklinde olduğu söylenebilir. III. Selim, kendi zamanına kadar Osmanlı devlet adamları ve padişahlarında mevcut olan Batılı Hristiyan devletlerini aşağı görme fikrini yıkarak başlıca Avrupa devletlerinde daimî elçilikler açmıştır. Avrupalı devletlerde daimî elçiliklerin açılması III. Selim'in diplomasi alanında gerçekleştirdiği en önemli yeniliktir (Yavuz 2005: 39).

II. Mahmut, Devlet otoritesini yeniden güçlendirmek için valileri maaşa bağlayarak görev yaptıkları vilayetlerden aldıkları paralarla geçinmeleri yöntemini kaldırmış ve valileri merkeze bağlı birer memur haline getirmiştir (Hayta ve Ünal, 2003: 105). Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. II. Mahmut döneminde yapılan ilklerden bazıları; nüfus sayımı, haberleşme alanında 1834 yılında kurulan posta teşkilatı, 1831 yılında yayınlanan ilk resmi gazete ile tercüme odasının açılmasıdır. II. Mahmut döneminde kurulan önemli eğitim kurumlarından biri de tıp okuludur. Yine bu dönemde kılık kıyafet ile sosyal yaşantı alanındaki değişiklikler de kayda değerdir. Padişah, bizzat sakalını keserek kılık kıyafetiyle tebaasına örnek olmuştur. Ayrıca bu dönemde devlet dairelerinin duvarlarına resimlerini astırmıştır. Avrupalı hükümdarların yaptığı gibi doğum gününü törenlerle kutlamış ve Avrupalı yaşayış tarzı saray çevresinde ve yüksek memurlar arasında gittikçe yaygınlaşmıştır (Yavuz, 2005: 68).

II. Mahmut'un gerçekleştirmeye çalıştığı reform dönemi modernleşme adına bir başlangıçlar dönemidir. Bu dönemde yapılan yenilikler, önceki dönemlerde gerçekleştirilen yeniliklerden ayrılmakta ve Batılılaşma yolunda yeni

bir dönemin başlangıcını temsil etmektedir (Turhan, 1987: 164-165). Bu döneme kadarki reformlar çoğunlukla askeri alanda yapılmış, bu dönemden sonra ise toplumsal alanda ve devlet yapısında da reformlar yapılmıştır. Bu dönemde yapılan yenilikler, Tanzimat'ın temelini oluşturması açısından önem taşımaktadır. Devletin içinde bulunduğu Batı zihniyetine karşı klasik tavrı, bu dönemle birlikte yerini görünüşte de olsa Batılı tavra bırakmıştır. Bu nedenlerle, II. Mahmut döneminde yapılan reformlar, Tanzimat ve daha sonraki reformların temelini atmıştır (Hayta ve Ünal, 2003: 114) Tanzimat Dönemi'nde yapılan yenilikleri gerçekleştiren bürokratların çoğunun II. Mahmut döneminde yetişmiş olması bunu sağlayan en büyük nedendir (Yavuz, 2005: 69).

1.2.2 Tanzimat ve Tanzimat Sonrası Dönem

3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı ile belirli haklar anayasal güvence altına alınmak istenmiş, idari ve hukuki bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan herkesin din ve ırk farkı gözetmeksizin eşit vatandaşlar olduğu ve hiçbir ayrımcılığa tabi tutulmayacağı ifade edilmiştir. Tanzimat Fermanı'nın en önemli tarafı, sultanın bazı yetkilerinin hukuki düzenlemelerle sınırlandırılmış olmasıdır (Akyıldız, 2011: 2-3). Fermanın okunması sonrasında, Sultan Abdülmecit, fermana açıklanan kararlara bağlı kalacağına yönelik yemin etmiştir. Tanzimat Fermanı, padişahın yetkilerinin fermanla sınırlanması ve sultanın bu düzenlemelere bağlı kalacağını beyan etmesi anlamında, Osmanlı yönetiminde önemli bir aşamayı temsil etmektedir (Zencirkıran 2019: 64).

Tanzimat'ın yayınlanması ile birlikte; Osmanlı halklarının hayatı, namus ve mülkiyet güvenliği, silahlı kuvvetlere sürekli ve düzenli asker alınması, iltizamın ve ona ilişkin bütün suiistimallerin kaldırılması, farklı dine mensup kişilerin eşitliği ile suçla itham edilenlerin adil ve açık bir şekilde yargılanması gibi ilkeler ilan edilmiştir. Tanzimat Fermanı, anayasal bir döneme geçişi sağlayan sürecin başlangıcı olmuş ve hukuk devleti olma yolunda ilk bildiri olarak adlandırılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde gerçekleştirilen yeniliklerden bazıları; Fransızca'dan kısmen tercüme edilerek düzenlenen ceza kanunu, memurların ödev, yetki ve sorumluluklarını gösteren idare kanunu, 1847 yılında başta İstanbul olmak üzere önemli ticaret merkezlerinde karma ticaret mahkemelerinin kurulması, yine bu dönemde Fransız vilayet kanunu örnek alınarak 1864'de Vilayet Kanunu çıkarılması ve buna göre valilerin yetkilerinin arttırılması, gerçek

anlamda sivil ilk Türk gazetesinin 1860 yılında Tercüman-ı Ahval adıyla yayınlanmasıdır (Yavuz, 2005:71).

Tanzimat Fermanı ile yargılanmadan hiç kimsenin cezalandırılmayacağı, mal ve mülkünün müsadere edilemeyeceği hükmünün getirilmesi gerçek anlamda hukuk devletinin gerçekleşmesi açısından önemli bir aşama olduğu gibi, gelecekteki demokratik gelişmeler için de bir ön şart niteliği taşımaktadır (Ortaylı, 2019: 46). Tanzimat’tan önceki reform çabaları anlayışı, Osmanlı askeri gücünün artırılmasını öncelikli bir zorunluluk olarak görmekteyken, Tanzimat ile birlikte bu anlayış yerini askeri reformların yapılabilmesi için sistemin iktisadi, idari ve hukuki yapısında da yenilikler yapılması gerektiğine bırakmıştır. Tanzimat Dönemi ile birlikte Batı düşünce sisteminin milli eğitim, edebiyat ve sanat alanlarındaki üstünlüğü de kabul edilmiştir (Yavuz, 2005: 75).

Mardin’e (2017: 11) göre; “Osmanlı devlet idarecileri milli çapta idari, hukuksal ve iktisadi tedbirlerle Osmanlı İmparatorluğu’nda yüksek sayıda yer alan kültür oluşumlarını eritebileceklerini, bir “Osmanlılık” şuuru yaratabileceklerini düşünüyorlardı. Uzun vadede bu gerçekleşmedi. Fakat Batılı milli devletin birçok kurumu eğitim, idare, hukuk örneklerinde olduğu gibi bazen özünü yitirmiş olarak imparatorluğa yerleşti. Tanzimat’ın Mustafa Reşit Paşa gibi kurucu devlet adamları, Batı’nın askeri ve idari yapısını Osmanlı İmparatorluğu’na aktarırken Batı’nın günlük hayat kültürü de etkin bir biçimde imparatorluğa girmişti. Giyim, ev eşyası, paranın kullanılışı, evlerin stili, insanlar arası ilişkiler “Avrupalı” olmuştu.”

Tanzimat Fermanı’nı Karpat’ın (2015: 47) ifade ettiği çerçeveden değerlendirilecek olursak; “Batılı devletler ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki gayrimüslim tebaanın durumu üzerinden yaşanan gerilimlerden sonra Osmanlı’nın kendi egemenliğini koruma düşüncesinden hareketle “ön alma” hamlesi olarak ortaya çıkan bir metin kimliği taşıdığı ifade edilebilir. Hukuki, bağlayıcı, sınırlayıcı, düzenleyici yapısı olduğu iddia edilebilecek fermanın Türk Modernleşmesi’nde milat olduğu söylenebilir. Osmanlı modernleşmesinin anayasal meşruiyet çerçevesine oturması bu ifadeyi ve iddiayı tamamlayıcı niteliktedir. Farklı kabuller olmakla birlikte 1876’daki Birinci Meşrutiyet’e kadar uzandığı iddia edilen bu dönem anayasanın ilanıyla Türk Modernleşmesi’ni anayasacılık çizgisine soktuğu” söylenebilir.

Osmanlı Devlet yönetiminde, yönetilen ile tebaa arasındaki en temel ayrımlardan biri Müslüman - Gayrimüslim ayrımıdır. Eğitim, askere alınma, vergilendirme gibi temel alanlarda bulunan farklılıklar 18 Şubat 1856 tarihinde ilan edilen Islahat Fermanı ile birlikte devlet tarafında tamamen sona erdirilmiş, hiçbir ayırım yapmadan tüm yurttaşların çatısı altında bir araya gelebileceği “Osmanlı Vatandaşlığı” kavramı geliştirilmiştir. Gayrimüslimlerin gerekli şartları sağlamaları şartıyla askerî ve mülki nitelikteki devlet okullarına girebilmeleri ve gayrimüslim topluluklara genel ile mesleki eğitim veren okullar açma imkanı sağlanmıştır (Börklüoğlu, 2019: 5).

Mardin’e (2017: 12) göre “Islahat fermanı, o zamana kadar “millet-i hâkime” olan Müslümanlardan bu imtiyazlı durumu alıyor, din farkı gözetmeksizin bir “Osmanlı Vatandaşlığı” kurmaya çalışıyordu. Tıpkı Lale Devri’nde olduğu gibi, 1860’lardan sonra Batılılığı bir felsefe ve iktisat sistemi olarak görmeyip onu daha çok yüzeysel yönleri, adabı muaşeret usulleri ve Batı’da hâkim olan modalar açısından değerlendirenler ve kullananlar olmuştur. Bu tipler zamanın yazarlarınca sürekli eleştirilmiştir. Ahmet Mitat’ın “Felatun Bey”leri, Recaizade’nin Bihruz’ları, Ömer Seyfettin’in Efruz’ları Tanzimat edebiyatının ana karakterlerini oluşturur.”

Bahsedilen iki ana düzenlemenin hedefi herkesi eşit haklara sahip vatandaşlar olarak Osmanlı kimliği çatısı altında birleştirmektir. Osmanlıcılık olarak adlandırılan bu anlayış 1876 Anayasası’nın kabulü ile en üst noktaya ulaşmıştır. 19. yüzyıldaki modernleşme çabalarının temel amacı, devletin devamlılığını sağlamaktır. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı taşra teşkilatında, eğitim ve yasama alanlarında temel nitelikte değişiklikler getirmiştir. 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ise Müslüman-Gayrimüslim arasında eşitlik gündeme getirmiş ve gündelik hayatta da uygulanmaya başlanmıştır. Bu düzenlemeler Osmanlı toplumsal düzeni olan “Millet Sistemi”nin çözülmesine neden olmuştur. Osmanlı uyrukları için 19. yüzyıl modern öncesi verili kimliklerden oluşturulmuş modern kimliklere doğru gidişatın başlangıcı olmuştur (Kadıoğlu, 1999: 25).

Osmanlı’da Tanzimat’tan itibaren yapılmaya çalışılan yenileşme ve modernleşme hareketleri, en sonunda 1876 yılında Kanun-i Esasi’nin kabulünün neticesinde anayasal bir rejime geçiş ile neticelenmiştir. Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı Devleti’nde ilk defa Sultan’ın yetkilerini bir meclis ile paylaştığı

dönemdir. Devlet güç kaybederken, eğitim, askerlik, yargı ve yönetim ile uğraşan devletin askeri ve sivil bürokrasisi gücünü giderek arttırmaktadır. Meşrutî yönetim ile birlikte anayasa çalışmalarına başlanmış ve 23 Aralık 1876 tarihinde Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası yürürlüğe girmiştir. İkili bir parlamento yapısı oluşturulmuştur. Anayasada sultan çok güçlü yetkilerle donatılmıştır. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın kaybedilmesi sonrasında Meclis, Sultan tarafından kapatılmıştır (Zencirkıran 2019: 65).

II. Abdülhamid Dönemi'nde ordu, eğitim ve bayındırlık alanlarında radikal bir Batılılaşma hareketine başlanmış olduğu yolunda genel bir konsensüsün oluşmuş olması II. Abdülhamid'in yeniliklere verdiği önemi göstermesi açısından değerlidir. Bu dönemde ordunun ıslahı için ülkeye askeri heyetler getirilmiş, Batı'ya öğrenciler gönderilmiştir. Eğitim konusunda yeni okul binaları yapılmış ve yeni okullar kurulmuştur. Bunlar arasında hukuk, maliye, ticaret, güzel sanatlar, mülki mühendis, polis, baytar, gümrük okulları ve geliştirilmiş yeni bir tıp okulu da vardır (Yavuz, 2005: 88). Bu dönemin önemli bir özelliği eğitim alanında önemli atılımların olmasıdır. İlköğretimden üniversitelere kadar modern eğitim kurumları oluşturulmuş, Hukuk Mektebi, Tıp Mektebi, Mülkiye Mektebi ile Baytar Mektebi kurulmuş, nitelikli yükseköğretimin temelleri atılmıştır (Börklüoğlu, 2019: 16-17).

Mardin (2017: 15) bu konuda şu şekilde bilgi verir. "II. Abdülhamid, kendine Batı'yı bir model olarak almıştır. Onun Batı'yı anlama şekli; Batı'nın tekniğini, idari sistemini ve bilhassa askeri teşkilatını ve eğitimini almak olarak kafasında yer alıyordu. Bu amaçla harbiye, mülkiye ve askeri tıbbiyenin programları geliştirilmiş okullarında bilgili bir kuşak yetişmiştir. Her üç kuruluşun öğrencileri ders programları icabı 19. yüzyıl müspet bilimlerinin Batı'nın esas güç kaynağını oluşturduğunu görüyorlardı. Bu sebeple bu dönemde Batılılık ile güçlülük bir tutulmaya başlandı."

I. Meşrutîyet Döneminin etkin dönüştürücü gücü II. Abdülhamid olmuştur. Birçok alanda Batı'nın modernleşme ile birlikte oluşturduğu kurumlarını örnek alarak gerçekleştirmeye çalıştığı devrim niteliğindeki çalışmalar, Genç Cumhuriyet'in elini kolaylaştırmıştır. II. Meşrutîyet döneminin, II. Abdülhamid'in 14 Şubat 1908 tarihinde tatil ettiği Osmanlı Meclis-i Umumisi'ni 23 Temmuz 1908 tarihinde toplantıya çağırması ile başladığı kabul edilir. Aslında Osmanlı Kanunu-ı Esasi'si yürürlükten kaldırılmamış, aksine her yıl yayınlanan devlet

salnamelerinin başlangıcında yer almıştır (Kodaman, 1989: 42). Cumhuriyet'in kurulması ile bu dönem sona ermiştir.

Tanzimat Dönemi'nde hız kazanan Batılılaşma çabaları, II. Meşrutiyet döneminde devletin siyasi ve sosyal tüm kurumlarının modernleştirilmesi şeklinde devam etmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi ile beraber Türk siyasi hayatına giren en önemli yeniliklerden biri de “Milli Hakimiyet” ilkesidir. Padişah'ın Kanun-ı Esasi'ye bağlılık yemini etmek zorunda olması ve bunun meclis huzurunda yapılmasının yanında, yasamanın meclise, yürütmenin usulüne uygun şekilde oluşturulmuş hükümete bırakılması “Milli Hakimiyet” ilkesinin yerleşmeye başladığının göstergeleridir. Bu yönden değerlendirildiğinde II. Meşrutiyet'in Batılı örneklerine daha yakın olduğu ifade edilebilir (Yavuz, 2005: 92).

Bu dönemde kişi hak ve özgürlükleri alanında demokratik gelişmeler gerçekleşmiştir. Kanun-ı Esasi'den sürgün ve sansür fıkrası kaldırılmış, dernek kurma ve toplanma hak ve hürriyetleri kabul edilmiştir. Haberleşme belgelerinin gizliliği önemsenmiş, kişi özgürlükleri güçlendirilmiştir. Kanunların belirlediği sebeplerin dışında herhangi bir nedenle cezalandırılma usulleri kaldırılmıştır (Tunaya, 2001: 21).

II. Meşrutiyet Döneminde, Fransız İhtilali'nin neden olduğu milliyetçilik düşüncesi, Osmanlı Devleti'ni sarsmıştır. Bağımsızlığa kavuşmak isteyen milletler, Devlet'te yaşanan güç kaybının da etkisiyle ayaklanmışlardır. Kafkaslar'da, Balkanlar'da ve Ortadoğu'da çok sayıda millet bağımsızlık istemiştir. Diğer taraftan İttihat ve Terakki Cemiyeti, II. Meşrutiyet'in ilanı amacıyla, askeri bürokrasiden önemli isimlerle birlikte yönetime karşı isyan hareketini başlatmıştır. II. Abdülhamit'in 1908 yılında II. Meşrutiyet'i ilan etmesiyle Meclis-i Mebusan yeniden açılmıştır. Seçimler, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çoğunluğu alması ile sonuçlanmıştır. Siyasal mücadeleler sonucunda da 31 Mart Olayı yaşanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif grubun ve askerlerin başlattığı hükümeti devirmeye yönelik ayaklanma, Makedonya'dan yola çıkan Hareket Ordusu tarafından önlenmiştir. Ayaklanmanın sorumluları arasında sayılan II. Abdülhamit İttihat ve Terakki tarafından tahttan indirilmiş, yerine ise padişah olarak Sultan Mehmet Reşad getirilmiştir (Zencirkıran, 2019: 65).

Mardin'e (2017: 16) göre “II. Meşrutiyet sonrasında çok ciddi siyasal kaoslar yaşansa da teoride demokratik anlamda önemli kararlar alınmıştı. Öncelikle padişahın yetkileri meclis karşısında net olarak sınırlandırılmıştı.

Meclis kurulmuş, hükümet meclise karşı sorumlu tutulmuştu. Padişahın meclisi feshetme yetkisi sınırlandırılmış ve belirli şartlara bağlanmıştı. Sürecin önemli özelliği, demokratikleşme anlamında kötü bir örneği oluşturmıştır. Anayasacılık, özgürlüklerin anayasal güvence altına alınması, ifade, düşünce, örgütlenme gibi özgürlüklerin öne çıkarılması gibi söylemlerle öne çıkan İttihat ve Terakki Cemiyeti, iktidarı döneminde söylemlerinin tersi bir politika izlemiştir.”

II. Meşrutiyet Dönemi’nde ülke içinde devlet yönetimi ile ilgili tartışmalar devam ederken diğer taraftan toprak kayıpları devam etmiştir. Balkanlar ve Kuzey Afrika’da meydana gelen savaşlar sonucu büyük toprak parçaları kaybedilmiştir. Meydana gelen göçler sonucunda devlet sınırları coğrafi olarak daha Asyalı; nüfus olarak Müslüman ve Türk ağırlıklı olmuştur. Bu durum, Osmanlıcılık ve İslamcılık siyasetlerinin denenmesine rağmen başarısızlığı sonucu Türkçülük düşüncesinin uygulanması için uygun bir zemin hazırlamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin idari kadrosu da bu minvalde ilerlemeye başlamıştır (Aslan ve Alkış, 2015: 28).

1.2.3 Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarından itibaren başlayan modernleşme çabaları, İmparatorluğun dağılmasından sonra hayat bulan Cumhuriyet’in de temel hedefi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nda tedrici değişim ile yapılması amaçlanan modernleşme hedeflerinin tutmadığı söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti’nde gerek özel gerekse kamusal alanı içine alan, toplumun bütünü kapsayan değişimler, modernleşme hareketinin içinde yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu’ndan radikal kopuşu hedefleyen Cumhuriyet Dönemi modernleşme çabalarının, Batı’ya tam manasıyla uyumlu bir toplum ve devlet oluşturmayı amaçladığı söylenebilir. (Özer ve Özen, 2019: 56)

I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu sona ermiş ve ülke topraklarının önemli bir bölümü işgale uğramıştır. İtilaf Devletleri’nin İstanbul’u ele geçirmesi, Anadolu ile İstanbul arasındaki bağı koparmıştır. I Dünya Savaşı sonrasında Anadolu’da Kurtuluş Savaşı’nı başlatan Mustafa Kemal Paşa liderliğinde mücadele kazanılmış ve 23 Nisan 1920 tarihinde, Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır. TBMM tarafından 1921 yılında kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile anayasal bir statü oluşturulmuştur. Yeni kurulan Türk devletinin ilk anayasası olan bu anayasanın ilk maddesi ile “egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu” açıkça ortaya konulmuştur. Ulusal egemenlik

ilkesi Türk tarihinde ilk kez açık ve somut olarak ifade edilmiş ve padişahın iradesinin yerine ulus iradesi geçmiştir (Sezer, 2001: 253). 3 Mart 1924 tarihinde halifelik kaldırılmış ve Osmanlı hanedanı sınır dışı edilmiştir. Devrimlerin üçüncü temel taşı olarak, Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanından sonra, halifeliğin kaldırılması yerini bulmuştur. Gerçekleştirilen bu üç devrim birbirini tamamlamakta ve yeni devletin siyasal sistemini oluşturmaktadır (Akşin, 2001: 174).

3 Mart 1924 tarihinde Şer'îye ve Vakıflar Bakanlığı ile Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genelkurmay Başkanlığı) Bakanlığı'nın kaldırılması ve Tevhid-i Tedrisat kanunları kabul edilerek devlet düzeninde yeni bir aşamaya geçilmiştir. Şer'îye Vekaleti yerine Diyanet İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuş, Din adamlarının ve askerlerin hükümette direkt söz sahibi olmaları önlenmeye çalışmak amacıyla Genelkurmay da Savunma Bakanlığı'na bağlı bir birim haline getirilmiştir. Bu durum ise laikleşme ve sivilleşme açısından oldukça önemli bir adımdır. Tevhid-i Tedrisat kanunu ile yeni bir milli eğitim politikası benimsenerek hem eğitim ve öğretimdeki düzensizliği ortadan kaldırmak, hem de gerçekleştirilen inkılapların yerleşmesi ve geliştirilmesi adına gerekli yetişmiş insan gücünü oluşturmak amaçlanmıştır (Yavuz, 2005: 102)

1924 yılında kabul edilen yeni anayasa ile birlikte, devletin bir cumhuriyet olduğu, egemenliğin de kayıtsız şartsız ulusa ait olduğu belirtilmiş ve birliğin temelini Türk ulusunun oluşturduğu vurgulanmıştır. Demokratik felsefeye bağlı olan bu anayasanın özünü de millet egemenliği ilkesi oluşturmuş ve bu yönüyle de Türk demokratikleşme hareketlerine ciddi katkılar sağlanmıştır. Ayrıca yine bu anayasa ile yargı gücü bağımsız mahkemelere verilmiş ve kişi hak ve özgürlükleri genel ve klasik anlamda kabul edilmiştir (Yavuz, 2005: 104).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Atatürk ve yönetimdeki kadroların temel hedefi akıllarındaki modern Türkiye'nin oluşturulmasıdır. Bunun için güçlü bir devlet mekanizmasıyla modernleşme hareketinin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. 10 Nisan 1928'de Meclis tarafından gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile "Türkiye Cumhuriyeti'nin dini İslam'dır" şeklindeki hükmün anayasadan çıkartılarak devletin tam anlamıyla laik bir kimliğe bürünmesi sağlanmıştır. 1924 yılında Ankara'da Musiki Muallim Mektebi kurulmuş, 1930 yılında İstanbul Belediyesi konservatuvarı yeniden düzenlenmiş ve 1935 yılında Ankara Konservatuvarı açılmıştır. Yine bu yıllarda Tiyatro Meslek Okulu ve Opera

açılmış ve operacılar yetiştirilmiş, orkestralar kurulmuştur. Ayrıca 1937 yılında bir Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır (Gül, 2003: 286).

5 Kasım 1925 tarihinde Ankara Hukuk Okulu açılarak yeni hukuk sisteminin kurulmasıyla ilgili ciddi bir adım atılmıştır. Bu okulun çalışmaları sonucu ortaya çıkan kanunlardan ilki 17 Şubat 1926 tarihli Medeni Kanun olmuştur. O tarihlerde çoğu Avrupa ülkesinde olmayan kadınların siyasal hayata katılmalarını sağlayacak seçme ve seçilme hakkı, 3 Nisan 1930'da çıkarılan Belediyeler Yasası ile kadınlara belediye üyelikleri için seçme ve seçilme özgürlüğü tanınarak sağlanmıştır. Sonrasında 11 Aralık 1934 tarihinde Anayasa'da yapılan bir değişiklik ile kadınların tümüyle siyasal yaşama katılması sağlanmıştır (Ateş, 2002: 187). 21 Haziran 1934 tarihinde Soyadı Kanunu kabul edilmiştir. Kasım 1925 tarihinde bir kanun çıkarılmış ve buna göre tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, şeyhlik, dervişlik, dedelik, müritlik vb. unvanlar kaldırılmıştır. Ayrıca bunlarla ilgili tüm kıyafetler yasaklanmıştır (Gül, 2003: 260). 1926 yılında gerçekleştirilen hukuk devrimiyle Türkiye kesin olarak İslami Hukuk sisteminden çıkmış, Batı'nın dayandığı Roma Hukuku sistemine girmiştir. Yeni hukuk düzeninin kurulmasıyla hukuki birlik sağlanmış ve imparatorluktan ulusal devlete geçiş süreci hızlanmıştır (Yavuz, 2005: 112).

Kurulan yeni rejim ve devletteki temel gaye, modernleşmek için yönün tamamen Batı Medeniyeti'ne çevrilmesidir. Batı'daki gerek siyasal gerek toplumsal değer ve kurumların yapılacak inkılaplarla beraber ülkeye getirilmesi gerekmektedir. Cumhuriyet rejiminin benimsenip saltanatın kaldırılması, hilafetin kaldırılması ve harf devrimi gibi yaşamı derinden etkileyen çoğu reform bu dönemde gerçekleştirilmiştir (Özer ve Özen, 2019: 58).

Türk modernleşmesinin alt parçası olan Cumhuriyet Modernleşmesi'nde kendinden önceki Osmanlı Modernleşmesi'nin tüm tarihsel miraslarının bulunduğu görülmektedir. Türk Modernleşmesi süreci, bir bütün halinde süreklilik içinde ilerlediğinden, III. Selim ıslahatları, Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yenilikler, anayasal idare, Cumhuriyet'in ilanı bu kapsamda ifade edilmelidir. Türk Modernleşmesi'nde laiklik bürokrasi tarafından sürekli kullanılan bir olgu olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti kadrolarının uygulama alanı olan bu olgu, Cumhuriyet kadrolarınca da sürdürülmüştür. Bu nedenle toplum ve bürokrasinin arasındaki mesafenin açılmasının modernleşme mirası olarak Cumhuriyet'te de sürdüğü öne sürülebilir (Aslan, Alkış 2015: 18).

Karpat'ın (2015: 47) konu ile ilgili değerlendirmesi şu şekildedir. “Cumhuriyet Dönemi’nde millet ve milliyet anlayışını tarihi kökenlerinden ayırma ve Osmanlı’yı yok sayma 1923 ve bilhassa 1925 yılından sonra başlamış ve 1930’dan sonra hızlanmıştır. Halkın modernleşmeden beklediği refah, huzur, güven, özgürlük idi. Devlet idarecileri ve entelektüeller ise modernleşmeyi daha fazla zihniyet, davranış ve felsefe değişimi olarak görmekte idiler.”

Türk Modernleşmesi’nin tetikleyici unsuru, Osmanlı İmparatorluğu’nda askeri teşkilata yönelik düzenlemelere sebebiyet veren savaşlardaki yenilgiler iken, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi’nde ise Batı uygarlığına ve çağdaşlaşmaya yönelik arayışlardır. Türk Modernleşmesi Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılışı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla politik dokuda köklü bir değişimi beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, toplum yapısı ve onu şekillendiren iktisadi, siyasi, kültürel ve ideolojik unsurlar, Osmanlı’dan yeni rejime miras kalmıştır (Söğütü, 2008: 35).

Ortaylı (2021: 111) konu hakkında şu bilgileri vermektedir. “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş süreci devletin bekası kavramıyla ele alındığında Türkler’in İmparatorluğu’ndan Türkler’in Cumhuriyeti’ne dönüşümü beraberinde getirmiştir. Türkler Osmanlılığı geç terk etse de mirası yüklü olan Genç Cumhuriyet’te de birey-toplum-devlet ilişkileri toplumsal yapının dinamiklerini belirlemektedir. Büyük bir coğrafya olan Osmanlı İmparatorluğu’nun milletler mozaığının çöküşü kültürel devamlılığın sürdüğü gerçeğini değiştirmez. İmparatorluk’tan Cumhuriyet’e geçişte kültürel dokuda ayırım söz konusu olamaz.”

1.3 Modernleşme Sürecinde Türkiye’de Milli Kimliğin Oluşumu

Batılı toplumlarda geleneksel olarak bir sürekliliğin devamı görüldüğü halde Batı dışı toplumlarda geçmiş ile sürekliliğin yitirilmesinin söz konusu olduğu söylenebilir. Ülkemizde Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk kimliği inşa edilirken gelenek ve geçmiş arasındaki süreklilik kopartılmıştır. İnşa edici bir zihniyet ile sil baştan başlamayı öngören bir süreç başlatılmıştır. Bu sürecin bugünkü karşılığı bir tarihsizlik zihniyeti ve belleğini yitirme hastalığıdır (Kadıoğlu, 1999:24).

Aşağıdaki başlıklar altında Anadolu coğrafyasında tutunmaya çalışan Osmanlı bakiyesi olan çeşitli milletlerden yeni bir “Türk Milleti”nin oluşum süreci anlatılmaya çalışılacaktır.

1.3.1 Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Karpat'a (2015:7) göre "İmparatorluklar birçok din, dil, farklı tarihe sahip topluluklardan oluştukları için modern milletin ve milli devletin birleştirici gücüne sahip olamazlar. İmparatorluklarda birleştirici ana unsur, hanedan ve onun idaresinde farklı din ve dile sahip grupları memnun edecek idaredir. Buna rağmen imparatorluklarda da belirli bir etnik grup ve bu etnik grubun dili hâkim durumdadır. Aynı zamanda imparatorluklar, aldıkları kültür mirasını seleflerine bırakırlar. Bir ülkede hâkim grup din veya başka milli özelliklerini diğer gruplara zorla kabul ettirmedikçe farklı millet olduğunu iddia edenlerin direnişi ile karşılaşmayabilir."

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde, birincil ilişkiler, milliyet gibi soyut bir kavram üzerinde değil de etnik kökenler, dinler ve tarikatlar gibi somut olgular yoluyla birbirlerine bağlanmışlardır. Sultan, tüm tebaalarının dünyevi varoluş problemini bir tek potada eritmek çabasında değildir. Osmanlı tebaası olmak artık Müslüman, Katolik, Ortodoks, Bektaşî, Rufai, Ermeni, Kürt, Arap, Çerkeş veya Boşnak olmamak değildir. Tersine, Osmanlı sultanı, tebaalarının ait oldukları tüm somut ikincil ilişkilerin üzerinde yer alır (İnsel 2021: 27-28). Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim topluluklar adalet, hak ve güven yönünden devleti benimsiyor, vergi veriyor hatta bazen İslam mahkemelerini kendi dini cemaat mahkemelerine tercih ediyor ancak devleti benimsemiyor, Müslümanlar gibi devletle kaynaşmıyordu. Din, tebaanın ana kimliğini belirlemekle beraber gayrimüslimler, etnik kimliği alt kimlik olarak din ile kaynaşmış şekilde varlıklarını devam ettiriyorlardı (Karpat 2015: 7).

Osmanlı Devleti'nden bahsedildiğinde "Türk ve Müslüman"ın anlaşıldığı toplumsal yapıda, belirleyici temel nitelik dindir. Türkler bu sistemde başat unsurdur. Dahası devlet yönetiminde de etkin görev üstlenmişlerdir. Gayrimüslimlerin rol almadığı bu sistem Islahat Fermanı'ndan başlayarak değişmiş, idari ve siyasi alanda Müslim-Gayrimüslim farkı kalmamıştır. Osmanlılık akımı ile birlikte "Osmanlı" lafzı vatandaşlığın bir simgesi olarak gayrimüslimleri de içine dahil edecek şekilde genişlemiştir (Kösoğlu, 2020: 37). Osmanlı Devleti, 1856 yılında yayınlanan Islahat Fermanı'ndan sonra çok dil, din, etnik köken gibi heterojen özelliklerini terk edip Osmanlılık yani eşit statülü vatandaşlık ile halkı dil, din, etnik köken farkı olmadan ortak vatandaşlık üzerine temellendirilmiş bir Osmanlı milleti oluşturmak istemiştir. Fakat bu şekilde

hareket edilmesi, etnik kimliği alevlendirmiş, etnik kimlik cemaat kimliğinin önüne geçmiştir (Karpas 2015: 8). İmparatorluk sisteminin siyasi ve kültürel yapısını temellendiren çok etnikli, dinli ve milletli yapısından ulus devlete geçiş, milli kimlik kavramının gündeme gelmesini gerektirmiştir. Modernleşme ile Osmanlı gelenek ve kültüründen aktarılan simge ve değerler yeni kimlik oluşumunda saf dokuyu oluşturmuştur (Kösoğlu, 2020: 28).

1.3.2 Cumhuriyet Dönemi ve Ulus Devlet

Tarihsel olarak iki farklı üst kimlik modeli ve bu modellerle özdeşleşen iki farklı milliyetçilik vardır. Bunlar Alman Milliyetçiliği ile Fransız Milliyetçiliği'dir. Fransız Milliyetçiliği Fransa'nın sosyal, ekonomik ve siyasi şartlarında gerçekleşmiştir. Kim kendini Fransız kabul ederse o Fransız'dır. Alman Milliyetçiliği ise kültür milliyetçiliğidir. Almanya tarihselliğinde belli ırktan gelmekle kazanılan bir üst kimliktir. Alman ırkından yani Alman kültüründen olanlar Alman'dır. Fransız Milliyetçiliği Fransız Devrimi ile gelen değerlere ve devrimi yapan halka dayanır. Alman Milliyetçiliği ise tam tersine iktidarı elinde bulunduran yöneticilerin irade ve istekleri ile oluşturulmaya çalışılmıştır (Torun, 2015: 106). Türk Milliyetçiliği içinde barındırdığı hem Aydınlanma felsefesinin hem de Romantizm'in temel prensiplerini yani hem medeniyeti hem kültürü benimser. Bu görüşle birlikte Batı hem taklit edilecek hem de tenkit edilecektir. Bu nedenle Türk Milliyetçiliğinin içinde barındırdığı bu çelişki, Batı medeniyetinin maddi yanını taklit ederken manevi yanını tenkit etmek ve özgün kültürel değerlere sahip çıkmak misyonudur (Kadıoğlu, 1999:17).

Cumhuriyet'in ilk döneminde devlet kademesindeki elitler, Türk kimliğinin tanımlanmasında önemli rol oynamıştır. Türk resmi kimliği Türkler'in milliyetçi bir bilince uyanmalarından ziyade, bir proje olarak tepeden devlet seçkinlerince uygulanmaya çalışılmıştır (Kadıoğlu, 1999:17). Cumhuriyet'i kuranlar, Cumhuriyet'in vatandaşını tasarlarken bir üst kimlik belirlemek istemiştir. Bunu da yaparken Türk kimliğini üst kimlik olarak belirlemiştir. Burada kastedilen kimlik, bir devlet ve coğrafyaya ait olmakla elde edilen siyasi kimliktir. Üst kimlikle ifade edilmek istenen ise bir kimliğin ötekinden daha değerli ve daha yüksek olması değil, diğerlerinden daha kapsamlı veya diğerlerine şemsiye veya çatı olmasıdır (Çağatay 1996: 6-7). Modern bir ulus oluşturma'nın hedeflendiği bu serüvende, dünyevi bir ulusal kimlik oluşturulmaya çabalanırken, toplumda bazı sosyo-kültürel kırılmalar yaşanmıştır. Bu sürecin temeli itibariyle

yapay oluğu, dayatmacı ve zoraki bir yöntemle gerçekleşmesi, Türk modernleşmesi için kendine has bir yapı meydana getirmiştir (Kaya, 2014: 267).

Atatürk liderliğindeki bağımsızlık mücadelesi başarıya ulaştıktan sonra imzalanan Lozan Anlaşması'na göre Türkiye'de yaşayan halk, Müslüman ve Gayrimüslim ayrımı ile tanımlanmıştır. Müslümanlar kurucu unsur olarak yer alırken Gayrimüslimler azınlık olarak yer almışlardır. Nüfus Mübadelesi ile 1. Dünya Savaşı sonucunda ülkedeki azınlık sayısı iyice azalmıştır. Sonuç olarak ülke Türk ve Müslüman ağırlıklı bir sosyal yapıdan oluşur olmuştur. Kemalistler, İttihatçılardan aldıkları Türkçülük mirası ile ulus-devlet çerçevesi içerisinde ülkedeki halkı kendi anlayışlarına göre biçimlendirme imkânına sahip olmuşturlar. 1924 Anayasası'na konulan bir madde ile ırk ve din farkı gözetilmeksizin herkesin Türk olduğu kabul edilmiştir. Böylece ülkede yaşayan vatandaşların nasıl bir kimliğe sahip olacakları belirlenmiştir. 1930'a gelinceye kadarki dönemde Cumhuriyet yönetiminin temel amacı ülkede devlet otoritesini güçlendirmek olmuştur. Bundan sonra Kemalistler ulusal kimlik anlayışına farklı anlamlar kazandırmaya çalışmıştır. Kemalist dönemin milliyetçilik anlayışının temel özelliği Pantürkizm ve Turancılık gibi yaklaşımlardan uzak kalarak Türkiye ile sınırlı ümmetten millete geçme tasavvuru ile hareket etmesidir. Toplumu ve devleti şekillendirecek laikleşme zemininin 1920'lerin sonunda tamamlanmasından sonra Türklüğün tanımlanmasında ırki ve etnik vurgulara kayış olmuştur (Aslan ve Alkış, 2015: 29).

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında seçkinler artık devleti korumak için modernleşme yerine gerçekten ilerlemek için modernleşme amacıyla hareket etmeye başlamışlardır. Bunun sonucu olarak da Batı'da Aydınlanma sürecinin bir ürünü olan modernleşme, ülkemizde bir proje olarak uygulanmaya başlanmıştır. En önemli enstrümanı da laikleşme olarak kayıtlara geçmiştir Cumhuriyet Dönemi laikleşme politikalarında sembolik olarak şapka ve kıyafet devrimi, Batı müziği ve takviminin kullanılması, Latin harflerinin kullanılması, metrik sisteme geçiş, Soyadı Kanunu, haftalık tatil günlerinin Cuma'dan Pazar'a alınması, Ezan'ın Türkçeleştirilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler geçmiş ile kopuşun bir başlangıcı olarak tarihe geçmiştir (Kadioğlu, 1999: 27-29). Bu inşa edici zihniyet ile birlikte ülkemizde modern imajlar modern fikirlerin önüne geçmiştir. İnşa edilmiş kimlikler aslında sahici gibi görünse de sahteliğini ve inşa edilmişliğini açıkça sergilemektedir.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e modernleşme arayışlarının temelinde yatan modernleşmenin öykünme yönünün ağır basmasıdır. Modernleşmenin toplumsal sorunlara çözüm bulmaktan ziyade bir eklemlenme ve bir ilişki biçimi oluşturma olduğu ifade edilir. Batılılaşma, toplumu biçimlendirmekten çok Batı ile yeni ilişkiler kurmayı hedeflemektedir. Batı'nın bize olan tavrı da aynıdır. Gerçekte hedeflenen Batılılaşmak değil Batı sistemine ayak uydurmaktır. Bir öykünme şeklinde ortaya çıkan, bilim ve teknolojiye ziyade topyekûn bir hayat tarzının taklidi yönündeki bu Batılılaşma ise; “zevk, vücut lisanı, yerleşim biçimleri, yemek alışkanlıkları, kıyafet tarzları gibi ayrıcalıklar düzeyinde yani İslami Osmanlı'dan Batılı Türk'e bir medeniyet değişimi olarak yorumlanmaktadır (Kaya, 2014:273).

1.4 Modernleşme Sürecinde Türkiye'deki Tüketim Kültürünün Oluşumu

Çalışmamızın ana konusunu oluşturun yerli ürün alım duyarlılığını daha iyi kavrayabilmemiz için modernleşme sürecinde ülkemizde oluşan tüketim kültürüne değinmemiz yerinde olacaktır.

1.4.1 Tüketimin Tanımı

Tüketim kavramı, Türk Dil Kurumu tarafından “tüketme işi” ve “üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım, istihlak, üretim karşısı” olarak tanımlanır. Ekonomi biliminde ise tüketim; bireyin ihtiyaçlarının yerine getirilmesi için mal ve hizmetlerin doğrudan kullanılmasıdır. Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere tüketim bir şeyleri kullanıp bitirmek, ortadan kaldırmaktır.

Tüketim doğal olarak, bireylerin doğumundan ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreç içerisinde bireyler, en temel ihtiyaç olan beslenme ve barınma başta olmak üzere çeşitli tüketim şekilleri gerçekleştirirler. Temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra sıra diğerlerine gelir. Bireyin tüketim şekillerinde; eğitim durumu, mesleği, kişiliği, gelir seviyesi, sosyal statüsü, inancı ve içinde bulunduğu toplumun yapısı ve gelenekleri belirleyici olmakla birlikte, bazen bunlardan her biri tek başına belirleyicidir. Bu şekilde tüketim, içinde barındırdığı işlev ve anlamlar ile sosyolojik, kültürel, psikolojik ve ekonomik bir kavramdır (Topay, 2019: 14). Tüketim, günümüzde zenginleştirilmiş içeriği ile farklı anlamlar ifade etmektedir. Tüketim sadece yeni ürünlerin satışını değil, gittikçe yükselen oranda genel kültürünü ve toplum yapısını da biçimlendirmektedir (Kuzu ve Özveren, 2011: 64).

Bireyin kendisini ifade etmesinde tüketimin rolünün büyük olduğu açıktır. Çoğu zaman tüketim, bireyin kendisini tanımlamasının ve ifade etmesinin yolu haline gelmiştir. Diğer taraftan birey tükettiklerinin ona toplum içinde bir statü sağlayacağına kendini inandırır. Bu biçimde bireylerin satın aldıklarını yalnızca fiziksel özelliklerine göre değerlendirmedikleri açıkça görülebilir. Öyle ki insanlar önceden ürettikleri ile övünürlerken günümüzde tükettikleri ile övünmeye başlamışlardır (Topay, 2019: 15).

Tüketim kültürü, Batı pazarının, ticaretinin ve nihayetinde yaşam tarzının gelişmesi ve ilerlemesinin “amiral gemisi”dir (Yanıklar, 2006: 57). Ünal ise tüketim kültürünü; “Tüketim bir göstergeler ve semboller ağı olarak gündelik hayata nüfuz ettiği modern toplumların kültürüdür” sözleriyle ifade etmektedir (Ünal, 2009: 35). Bu şekilde tüketim kültürünün gelişmiş modern toplumlarda zuhur ettiği ve zamanla diğer az gelişmiş toplumlara yayılmaya başladığı görülmektedir.

Featherstone’a (2005: 145) göre tüketim kültürü: “İçerisinde modern bireyin sadece elbiseleriyle değil, bir beğeniden yoksun olup olmadığını gösterecek şekilde, evi, mobilyaları, dekorasyonu, otomobil ve diğer faaliyetleriyle de konuştuğunun bilincine varmasını sağlar. Bir hayat tarzının bireyselleştirilmesine duyulan ilgi ve üslupçu öz bilinç yalnızca gençler ve zenginler arasında görülmez; tüketim kültürünün yaygınlığı yaşımız ya da sınıfsal kökenimiz ne olursa olsun hepimizin kendimizi geliştirme ve ifade etme olanağına sahip olduğumuzu gösterir.” Birey toplum içinde ne tükettiği ile var olabilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde birey ilk zamanlar ne ürettiği ile kendine toplumda bir statü sağlarken, günümüzde ne tükettiği ile önem kazanmakta veya değersiz görülebilmektedir.

Her gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ne tüketeceğimize daha çok gelişmiş ülkelerdeki kapitalist çevreler karar vermektedir. Teknolojinin gelişimi ile artan iletişim olanaklarının sağladığı imkânlar özellikle gençler tarafından sonuna kadar kullanılmaktadır. Bu imkânlar tüm dünyadaki insanların kendi bireysel hayatı ile yaşama tarzlarını bir ekran vasıtası ile tüm dünyaya yaymaktadır. Dahası kapitalist çevrelerin reklam dünyası vasıtasıyla oluşturmaya çalıştıkları tüketim çılgınlığı furyası günümüzde artarak devam etmektedir.

Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de tüketim kültürünün daha doğrusu Batı tarzı tüketimin nasıl başladığı ve günümüzde nasıl devam ettiğine aşağıda değinilmektedir.

1.4.2 Türkiye'de Tüketim Kültürü ve Tarihsel Gelişimi

Türk toplumunda Lale Devri ile başlayan ilk tüketim biçimleri eğlence, zevk ve sefa temalarına dayanmaktadır. İlk önce saray ve çevresinde olmak üzere aşırı bir tüketim söz konusudur (Duman, 2014: 164). Lale Devri dönemine bakıldığında belirli üst tabaka sosyal grupların tüketime olan aşırı ilgisi dönemin en dikkat çekici gelişmesidir (Orçan, 2008: 272). Zamanla, bürokratlar ve üst tabakanın peşine orta sınıfın da katılmasıyla Batı tarzı tüketim artmıştır.

Osmanlı toplumunun tüketimle tam anlamıyla tanışması II. Mahmut döneminde yapılan ıslahatlarla başlamıştır. Kendi hükümdarlık yaptığı yılların geleneksel ve kültürel koşulları dikkate alındığında, kızına pantolon giydirecek kadar gözü kara bir padişah olan II. Mahmut'un bu hareketi, kılık kıyafet üzerinde yapmış olduğu ıslahatları gerçekleştirmeyi ne denli istediği ve modernleşme arzusunu ne denli benimsediğini göstermektedir. Daha sonra Osmanlı'da Batılı yaşam tarzını taklit eden burjuva sınıfının zamanla Batılı yaşam tarzını benimsemesi, toplumun gelir seviyesinin önceye göre artması ve paranın yaşamdaki kullanımının yaygınlaşması, Osmanlı'da da tüketimin Batı'daki anlamıyla gerçekleşmeye başladığını göstermektedir (Duman, 2014: 165-166).

19. yüzyılda yapılan Kırım Savaşı sürecinde cepheye giden binlerce yabancı asker, Karadeniz'e çıkmadan önce İstanbul'da konaklamasıyla birlikte bu askerlerin Batı kültürünü bizzat göstermeleri toplum nezdinde adeta büyük bir defile etkisi göstermiştir. Böylelikle toplumun, kendisinden olmayana hayranlıkla bakmaya ve onları takip etmeye başladığını söylemek mümkündür (Toprak, 1995:1).

Topay (2019) süreci şu şekilde ifade etmektedir. "Lale Devri ile başlayan Avrupalı yaşam tarzı, Kırım Savaşı sonrası önemli bir aşamaya ulaşmıştır. Savaş sonrası dönemin üst toplumsal tabakalarını oluşturan insanlar, Batılı yaşam tarzını benimseyerek Paris modasını takip etmeye başlamışlardır. Modaya, giyim kuşama, süslenmeye dair görselliklerle dolu Tanzimat Dönemi dergisi olan Servet-i Fünun dergisi her şeyiyle Batı'yı örnek almış ve bu yönüyle bir nevi Batı kültürünün aktarıcısı olmuştur. Dergi, kadının bedensel görünümünü, gündelik yaşamı ve dünyaya olan bakışı modernleştirme çabası olarak görülmektedir.

Geleneksel kadın imgesine karşıt olarak başta moda sayfalarında yer alan kadın resimleri, diğer kadın-erkek resimlerine, neredeyse çıplak sayılabilecek kadın resimlerine ve kadınlık olgusuna dair görseller barındırmaktadır. Bunun yanı sıra dergi, sayılan özellikleriyle kadını tüketime yönlendirmekte ve kadın imgesini ticarileştirmektedir. Derginin hemen her sayısında Paris modasına dair modern kadın görselleri ve Batılı kadın figürleri ile Türkiye'deki görsel kültür geliştirilmeye ve tüketim kültürü içerisinde yeni bir kadın figürü oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde beden; tüketim kültürü içinde arzuyu, güzelliği, gençliği, sağlıklı ve zinde olmayı temsil etmektedir”

Osmanlı İmparatorluğu geleneğinden gelen Türk toplumu, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan reformlar ile birlikte modern değişim yolculuğuna çıkmıştır. Cumhuriyet'in kurulmasının ardından, Batı örnek alınarak ekonomik ve sosyo-kültürel kurumsallaşmalara gidilerek modern bir birey ve toplum oluşturmak istenmiştir. Bunun yanı sıra tüketim ürünlerinin üretiminde kayda değer hedeflere ulaşılmıştır (Zorlu, 2003: 15).

Eğitim ve çalışma yoluyla kamusal alanlarda görülmeye başlayan ve modaya yakın duran kadınların, hem tüketimin yaygınlaşmasında hem de modernleşmede son derece önemli rol oynadığı bilinmektedir. Kadınların iş hayatına atılması ve kamusal alanlarda daha fazla zaman geçirir hale gelmesinin Avrupalı tüketim şeklinin yaygınlaşmasında etkili olduğu söylenebilir. Neticede Cumhuriyet'in ilk döneminde tüketim alışkanlıklarının daha çok kadınlar üzerinden yapıldığı ifade edilebilir (Duman, 2014:168-169). Ayrıca devletin bizzat bürokratlarının Batı tarzını benimsedikleri ve bunun topluma benimsetilmesinde rol modelliğini yaptıkları ifade edilebilir.

Ürünlerin karneyle verilmesini gerektirecek kadar şiddetli yaşanan temel tüketim mallarındaki kıtlık ile 2. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu ortam tüketimin gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bu koşullarda, kişilerin tüketim istekleri olmadığı gibi Osmanlı'nın son dönemine benzeyen bir şekilde yalnız zengin sınıflar tüketebilmiştir. Bu durumda pazarı meydana getirecek ekonomik, teknolojik ve kültürel altyapı olmadığı için 1950'li yıllara gelinceye kadar geniş bir tüketici kesiminden bahsetmek mümkün olmamıştır (Bıçakçı, 2008:18). Osmanlı'nın son döneminden bu yana gelişme gösteren tüketim kültürü 1950'li yıllardan sonra refah seviyesinin yükselmesi ve teknolojideki gelişmelerle ülkedeki tüm toplum kesimlerine yayılmıştır.

1950 sonrasında tarım politikalarının sebep olduğu gelişmeler ile birlikte muhafazakâr yeni bir sınıfın refah seviyesi yükselişe geçmiştir. Ulaşım imkanlarında da gelişmeler yaşanmasıyla birlikte tüketim kültürü daha geleneksel bir hale gelmiştir. Bu gelişme ve değişmelerle birlikte kırsal kesimlerden kent merkezlerine göç artmış ve sosyal değişim hızlanmıştır. Bu değişim ve gelişmeler tüketim kültürünün gelişmesi ve yayılmasında etkisi olan iç nedenler olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası siyasal nedenler sonucu refah uygulamalarının yaygınlık kazanması da tüketim kültürünün gelişmesi ve yayılmasında etkisi olan dış etmenler olarak sayılmaktadır. Bu dönemde özellikle köyden kente göç hareketinin başlamasıyla toplumun kültürel etkileşimi hız göstermiş ve paralelinde tüketim artmıştır. 1950 ve sonrası döneminin en önemli özelliği, tüketim kültürünün hızla toplumun alt kesimlerine yayılmasıdır (Zorlu, 2003:14).

Türkiye’deki tüketim anlayışı, üretimin neticesinde gelişen tüketimden ziyade, daha iyi hayat koşullarına sahip olma isteği ile ilgilidir. Bu sebeple kişilerin tüketim eğilimleri gösterişçi bir hal almaya başlamıştır. 1950 ve 1960’larda bireylerin kendi tüketim alışkanlıklarında daha fazla seçim yapabilme yetisine ulaştıkları ifade edilebilir. Bu anlayışla statü özellikleri ön planda olan ürünlere ilgi artmıştır (Üstün ve Tural, 2008: 263). Batı toplumlarının tersine önce tüketim sonra üretim sürecini deneyimlemiş olan Türkiye’de gerçek anlamıyla tüketim toplumu kavramı, Amerikan yaşam tarzıyla birlikte II. Dünya Savaşı’ndan sonra başlamış olup Amerikan ekonomik yayılma politikasının bir parçası olmuştur (Aydoğan, 2009: 210). Böylelikle 1950’li yıllar Türkiye’nin tüketim toplumu olması yolundaki önemli dönüm noktalarının başında gelmektedir.

Türkiye’de 1960 ve 1970’li yıllarda gelişen tüketim alışkanlıkları ile tüketim, kişilerin kendini ifade etmesinde ve kimliğini oluşturmada önemli bir rol oynamıştır. “Kişi tükettiği kadardır” anlayışı oluşmuştur. Diğer taraftan 1950-1980 yılları arasında teknolojiye ilerlemeler ile birlikte iletişim araçları ve reklam sektörü gelişmiş ve bunun bir getirisi olarak tüketim kitleselleşmiştir. Reklamın etkisiyle yabancı ürünlere olan hayranlık ve talep artmış, Batılı yaşam tarzı taklit edilmeye başlanmıştır (Bıçakçı, 2008:19). 1970’li yılların ikinci yarısında bilgisayar teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ise çalışma tarzları, çalışma mekânları, ilişki kurma biçimleri, tüketim alışkanlıkları, boş zaman değerlendirme tarzları, eğitim anlayışında büyük değişimler ortaya çıkarmıştır.

24 Ocak 1980 Kararlarının alınması ve uygulanmaya başlanması ile birlikte Türkiye ekonomisinde tarihsel bir kırılma yaşanmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçiş için ilk adım atılmış, Türkiye yeni bir ekonomi sistemine dahil olmuş ve neoliberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye, uluslararası ekonomiyle tümleşik bir sistem içerisinde yer almaya başlamıştır. Başka bir ifade ile Türkiye, politik ve ekonomik özgürleşme ile kapitalist dünya sistemine dâhil olmuştur. Ekonomide gümrük tarifelerinin düşürülmesi ve dışa açılması ile lüks tüketim mallarına olan ulaşım imkânları kolaylaşmıştır. Serbest piyasa ekonomisi, ithalat yolu ile tüketim mallarının hızlı bir şekilde ülkeye girmesine sebep olmuştur. Avrupa ve Amerika'dan gelen yeni ürünler yeni hayat tarzının göstergeleri olmuştur. Bu manada tüketiciler güzel ve mutlu bir hayata sahip olmanın, medenileşmenin, Batılılaşmanın ve Batılılar gibi olmanın yolunu tüketimde bulmuşlardır. Türkiye toplumu, tüketim ile Batı kültürüne eklemlenebileceğini düşünerek maddi ürünlere olan düşkünlüğünü artırmıştır (Topay, 2019: 28).

Türkiye'de özellikle 1980 sonrası dönemde bireysel istekleri önceleyen tüketim gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Zorlu'nun (2003: 7) ifade ettiği gibi "Türk toplumunda tüketim kültürü ile ilgili literatür incelendiğinde; hedonist (hazcı), gösterişçi ve Batı'ya özenen bir kültürün ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. 1980'li yıllarda gelişmeye başlayan ve 1990'larda topluma iyice yerleşen tüketim kavramı ile birlikte bireysellik, farklılık, lüks yaşam tarzı, az ile yetinmeme, sınıf atlama, zengin olma gibi arzular ön plana çıkmıştır." Bu durumun fiziki kanıtları olan, 1990'lı yıllarda açılan alışveriş merkezleri, Türkiye'nin tüketim toplumuna geçişinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Aydoğan, 2009: 210-211). 1990'lı yıllardan bugüne kadar olan sürece bakıldığında tüketim kültürünün gelişimine hızla devam ettiği görülür. Bu süreçte tüketim kültürünün gelişiminde, özellikle kitle iletişim araçlarının büyük etkisi bulunmaktadır. İnternet'in yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal paylaşım ağları etkinliğini artırmıştır. Bu sosyal ağları aktif olarak kullanan birey sayısındaki artış ve bu ağların yoğun kullanımları neticesinde tüketim, bireylerin yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olmakla kalmamış her dakika düşündükleri bir eylem haline gelmiştir. Öyle ki en yaygın kullanılan sosyal ağlardan Facebook, Instagram ve Twitter başta olmak üzere pek çok sosyal ağ birer tüketim mecrasına dönüşmeye başlamıştır. Böylelikle tüketim kültürünün bireylerin yaşamındaki hâkimiyetinin

artması İnternet ve onun özelinde sosyal ağlarda harcanan zaman artmasıyla birlikte daha da artmaktadır (Topay, 2019: 31).

Çalışmamızın bu kısmına kadar modernleşme ile birlikte Türk toplumsal yapısı ve tüketim kültüründeki değişmelere değinilmiştir. Bundan sonraki kısımlarda ise yerli malı kavramı ile kamu alımlarına dair açıklamalarda bulunulacaktır.

1.5 Yerli Üretim

Bu başlık altında yerli üretimi anlamak için öncelikle yerli malı kavramına bakılacak sonrasında ise ithalatın ülkemizdeki durumu değerlendirilecektir

1.5.1 Yerli Malı Kavramı

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne göre “Yerli Malı” kavram olarak; “Ülkede yetiştirilen veya üretilen sebze, meyve veya malların hepsi” şeklinde tanımlanmaktadır. Yerli mal, en yalın şekliyle üretim sürecinde yerli üretim faktörlerinin (emek, sermaye, girişimci ve doğal kaynaklar) kullanılması sonucu üretilen mal olarak tanımlanabilir.

Kendi ülke sınırları dahilinde üretimi yapılan malların ilk değerlendirmede o ülke için birer yerli mal olduğu kabul edilebilir. Fakat günümüzde karmaşık hale gelen ekonomik ilişkiler, bir malın yerli veya yabancı olduğunun kolay bir şekilde tespit edilmesine olanak sağlamamaktadır. Bir malın üretim sürecinde kullanılan üretim faktörleri kaynak ülke bakımından çeşitlilik gösterebilir. Bir ülkede farklı menşeli markaların üretimlerinin yapılması bir kenara; bir ürünün nihai mal aşamasına gelene kadar farklı parçalarının birçok farklı ülkede üretildikleri dahi görülmektedir. Dolayısıyla mallar, yerliden yabancıya doğru aşağıdaki şekilde kategorize edilebilir; Tam yerli mal, yabancı üretim faktörlerinden hiçbirinin üretim sürecine dâhil edilmediği mallardır. Yarı yerli mal, sermaye yapısı ve üretildiği yere göre farklı düzeylere ayrılır. Tam yabancı mal ise yerli üretim faktörlerinden hiçbirinin üretim sürecine dâhil edilmediği mallar olarak tanımlanabilir (Akbayır, Yereli 2019: 412).

1.5.2 Yabancı Malı İthalatının Türkiye Ekonomisindeki Durumu

Küreselleşmenin son aşamasına geldiği günümüz toplumlarında ülkelerin dış yardım almadan ya da uluslararası ticaret yapmadan faaliyetlerini sürdürmesi oldukça zor görünmektedir. Ekonomik toplumların en göze çarpan özelliği ise ülkelerin karşılıklı olarak birbirine bağımlılığıdır. Karşılıklı bağımlılık mevcut ülkeler arasındaki mal ve hizmet ticaretinin bir neticesidir. Ülkeler arasındaki bu

ilişkilerin belirleyicisi ise dış ticareti meydana getiren iki kavram olan ihracat ve ithalattır. Günümüzde ülkelerin dış ekonomik faaliyetlerini devam ettirebilmesi ve ihtiyaç duyulan dış alımı yapabilmesi için dış satım gibi döviz getirici alanlara ağırlık vermesi gerekir. Fakat özellikle az gelişmiş ülkeler sermaye yetersizliği nedeniyle ülkenin gereksinim duyduğu dış alımı yapmakta büyük güçlük çekmekte bu da kalkınma ve ekonomik büyümenin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır (Tunçsiper, Rençber 2017: 620).

Ülkemizin 2015 yılından 2021 yılı dâhil ithalat-ihracat verileri aşağıda tablo halinde gösterilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2022: 1).

Tablo 1.1. İhracat-İthalat Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
İhracat(Gts,F.O.B.),Milyon \$	151	149.2	164.5	177.2	180.8	169.6	225.2
İhracat(Gts)/Gsyh, %	17,4	17,2	19,1	22,2	23,8	23,7	28,1
İthalat (Gts, C.I.F.), Milyon \$	213.6	202.2	238.7	231.2	210.3	219.5	271.4
İthalat(Gts)/Gsyh, %	24,6	23,3	27,8	29,0	27,7	30,6	33,8
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (% , Gts)	70,7	73,8	68,9	76,6	86	77,3	83

Tablo 1.1’de Türkiye’nin 2015 ile 2021 yıllarındaki ihracat-ithalat verilerinin yıllara göre dağılımı tasnif edilmiştir. Tablo’dan da görüleceği üzere, 2015 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %70,7 iken 2021 yılında bu oran %83’e yükselmiştir. Ancak bu yükselişe rağmen ülkemiz cari açık veren bir ekonomiye sahiptir. 2021 yılı verilerine göre 46.2 milyon dolar cari açık hesaplanmıştır. Yine tabloda dikkati çeken diğer bir husus, ihracatın ithalatı karşılama oranının dalgalı seyir izlese de artma eğiliminde olmasıdır. Son dönemde yaşanan ekonomik krizler, salgın hastalık döneminin getirdiği kapanma süreçleri, çeşitli dış siyasal faktörler kapitalist bir sistemin parçası olan ülkemizde de bu değişimlere paralel bir değişim getirmektedir.

Aşağıdaki tabloda başlıca ihracat ürün kalemlerimizin 2021-2022 ile 2023’ün ilk aylarındaki rakamları yer almaktadır (Ticaret Bakanlığı [T.B.], 2023: 1).

Tablo 1.2. İhracat Mal Kalemleri Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı.

Başlıca İhraç Ürünleri (Milyon \$)	2021	2022	Değişim(%)	Ocak 2022	Ocak 2023	Değişim(%)
Motorlu Kara Taşıtları	25.023	26.804	7,1	1.944	2.307	18,7
Kazanlar, Makinalar, Mekanik Cihazlar	20.775	22.676	9,1	1.537	1.946	26,6
Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar	8.507	16.374	92,5	763	1.142	49,7

Elektrikli Makina Ve Cihazlar	12.011	13.706	14,1	886	1.125	27,0
Örme Giyim Eşyası Ve Aksesuarı	10.781	11.012	2,1	814	834	2,4
Plastikler Ve Mamulleri	10.015	11.570	15,5	812	832	2,5
Demir Veya Çelikten Eşya	8.801	10.536	19,7	685	796	16,2
Kıymetli Veya Yarı Kıymetli	10.965	10.206	-6,9	705	736	4,3
Örülmemiş Giyim Eşyası Ve Aksesuarı	7.513	8.465	12,7	601	703	16,9
Demir Ve Çelik	17.063	14.628	-14,3	1.203	661	-45,1
Liste Toplamı	131.452	145.977	11,0	9.949	11.080	11,4
Genel Toplam	225.215	254.172	12,9	17.554	19.376	10,4

*Sıralama 2023 Ocak ayına göredir.

Tablo'dan görüleceği üzere motorlu kara taşıtları ihracatta ilk sırada yer almaktadır. Bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin de içinde yer aldığı elektrikli makine ve cihazlar kalemi ise 4. sırada yer almaktadır. 2022 Ocak ayı ile 2023 Ocak ayı elektrikli makine ve cihazlar ihracat değişim oranının %27 olduğu görülmektedir.

Tablo 1.3.'de başlıca ithalat ürün kalemlerimizin 2021-2022 ile 2023'ün ilk aylarındaki rakamları yer almaktadır (T.B., 2023:1).

Tablo 1.3. İthalat Mal Kalemleri Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı.

Başlıca İthal Ürünleri (Milyon \$)	2021	2022	Değişim(%)	Ocak 2022	Ocak 2023	Değişim (%)
Mineral yakıtlar, mineral yağlar	50.692	96.549	90,5	8.824	8.750	-0,8
Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar	7.074	23.457	231,6	714	5.393	655,5
Kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler	30.967	34.574	11,7	2.441	3.006	23,2
Elektrikli makina ve cihazlar	19.964	21.534	7,9	1.493	2.099	40,5
Demir ve çelik	27.618	28.367	2,7	2.684	1.740	-35,2
Motorlu kara taşıtları	15.596	17.679	13,4	1.017	1.496	47,0
Plastikler ve mamulleri	17.591	18.976	7,9	1.660	1.308	-21,2
Organik kimyasal ürünler	9.341	11.120	19,0	961	784	-18,4
Bakır ve bakırdan eşya	5.266	5.510	4,6	296	564	90,7
Alüminyum ve alüminyumdan eşya	6.593	7.683	16,5	652	504	-22,7
Liste Toplamı	190.701	265.450	39,2	20.741	25.643	23,6
Genel Toplam	271.426	363.711	34,0	27.844	33.742	21,2

*Sıralama 2023 Ocak ayına göredir.

Tablo'dan görüleceği üzere mineral yakıtlar ile mineral yağlar ithalatı ilk sırada yer almaktadır. Bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin de içinde yer aldığı elektrikli makine ve cihazlar kalemi ise 4. sırada yer almaktadır. 2022 Ocak ayı ile 2023 Ocak ayı elektrikli makine ve cihazların ihracat değişim oranının % 40,50 olduğu görülmektedir. Bu gerçekten de yüksek bir artış oranıdır.

Araştırma konumuz olan bilgisayar ve teknoloji ürünleri ithalat kalemleri içerisinde “büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları” kaleminde yer almaktadır. Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları ithalat verilerinin 2013 ila 2022 yılları arasındaki rakamları yer almaktadır (TÜİK, 2022: 2).

Tablo 1.4. Büro Makinaları ve Otomatik Veri İşleme Makinaları İthalat Verilerinin Yıllara Göre Dağılımı.

Yıllar	Büro Makinaları Ve Otomatik Veri İşleme Makinaları (Bin \$)	Toplam İthalat	%
2022	3.045.458		
2021	3.608.777	271.424.473	1,3
2020	3.150.782	219.516.807	1,4
2019	2.357.154	210.345.203	1,1
2018	2.400.142	231 152 483	1,0
2017	2.869.637	238 715 128	1,2
2016	2.786.364	202 189 242	1,4
2015	3.399.721	213 619 211	1,6
2014	4.156.062	251 142 429	1,7
2013	4.103.164	260.822.803	1,6

Tablo 1.4’te görüleceği üzere; bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin de içinde yer aldığı büro makineleri ile otomatik veri işleme makinalarının 2013 ila 2022 yılları arasındaki ithalat tutarlarının toplam ithalat tutarları içindeki oranına baktığımızda yıllar itibariyle bir dalgalanma geçirse de %1,0 ile %1,6 arasında değişmektedir.

1.6 Kamu Alımlarında Yasal Durum

Kamu kurum ve kuruluşları, kanunların kendilerine yükledikleri çeşitli kamu hizmetlerini yerine getirmek amacıyla alet, edevat, mefruşat ve sarf malzemesi gibi malzemelere ihtiyaç duyarlar. Bu malzemeler ise piyasadan tedarik edilmeye çalışılır. Ancak kamu kurum ve kuruluşları piyasadan herhangi bir ürünü almaya kalkıştığında normal bireyler gibi hareket edemezler, çünkü onlar kamunun parasını kullanmaktadır ve belli prosedür ve yöntemlerin uygulanması zorunludur.

Bu başlık altında çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için önce kamu alımlarındaki tarihsel süreçten çok kısa bir şekilde bahsedilecek sonrasında ise kamu alım literatüründe yer alan çeşitli kavram, prosedür ve yöntemlerden önemli olanları açıklanmaya çalışılacaktır.

1.6.1 Kamu Alımlarında Tarihsel Süreç

Türkiye’de kamu alımlarının geçmişi Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine kadar uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’ndan bu yana kamu alımlarının yasal düzenlemelerle yapılması zorunluluğu, 1857 tarihli Nizamname ile başlamıştır. Daha sonra 10 Muharrem 1330 (1914) tarihli ek nizamname ile bazı alım ve yapım işlerinin bakanların müsaadesiyle ihaleye çıkarılmaksızın yapılması mümkün hale getirilmiştir. 1921 tarihli bir kararname ile askeri kuvvetlerin ihtiyacı olan ve 500 lirayı aşan levazım ve eşyanın Maliye Bakanlığı bünyesinde bulunan "Tevhidi Mübayaat Komisyonu" aracılığıyla temin edilmesi düşünülmüştür. 1921 yılında ise büyük alımların Maliye Bakanlığı’nın bünyesinde bulunan "Tevhidi Mübayaat Komisyonu’na" verilmesi kararlaştırılmıştır (Kılıç, 2010: 2).

Türkiye’de kamu alımlarına ilişkin ilk kanun ise 22.04.1925 tarih ve 661 sayılı "Müzayede Münakasa ve İhale Kanunu" dur. Sonrasında bu kanuna 05.04.1926 tarih ve 799 sayılı, 31.05.1926 tarih ve 878 sayılı, 24.05.1928 tarih ve 1300 sayılı, 25.12.1929 tarih ve 1540 sayılı, 29.11.1933 tarih ve 2338 sayılı Kanunlarla, tadiller yapılmış ve 661 sayılı Kanunla ilgili hükümler bir araya getirilmiştir. 10.12.1934 tarihli ve 2490 Sayılı Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanunu ile 661 sayılı Kanun ve zeyillerine son verilmiştir. 2490 sayılı Kanun Türkiye Cumhuriyeti’nin en uzun süre yürürlükte kalan İhale Kanunu’dur. 1980’lere gelindiğinde 2490 sayılı Kanun halâ yürürlüktedir. Kamu ihtiyaçlarının daha etkin ve verimli olarak temin edilmesi amacıyla 01.01.1984 tarihinde 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu yürürlüğe girmiştir (Akdoğan, 2014: 685).

Daha sonrasında ise çağdaş standartlara uygun şekilde Dünya Bankası ve IMF ile yapılan anlaşmalar, AB direktifleri ve Uncitral Kamu Alımları Model Kanun ilkeleri esas alınarak 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu 22.01.2002 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmış ve 01.01.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Sayın, 2008: 4-5). 2886 sayılı kanun ile daha çok kamunun elinde bulunan malların satışı ile kiralanması yapılabilirken, 4734 sayılı kanun ile kamuya mal veya hizmet alımı ile yapım işleri yapılabilmektedir.

1.6.2 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu

4734 sayılı Kanunun 1. maddesinde kanunun amacı; “kamu hukukuna tabi olan veya kamunun denetimi altında bulunan veyahut kamu kaynağı kullanan

kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ihalelerde uygulanacak esas ve usulleri belirlemektir.” şeklinde ifade edilmektedir. İdari usul kanunu olarak nitelendirebileceğimiz 4734 sayılı Kanun en başından sonuna kadar ihale sürecini yasal olarak teminat altına almıştır (Kamu İhale Kanunu [KİK], 2002: madde 1).

İlgili kanunla amaçlanan; kamu kurum ve kuruluşlarının kendileri için ayrılan her türlü kaynaktan gerçekleştirecekleri alım ihalelerinde tek bir yasal düzenlemeye tabi olmalarını sağlamak, ihalelerde güvenilir, saydam, kamuoyu denetimine açık, rekabetçi, adil, gizliliğin ön planda olduğu, ihtiyaçların gerekli şartlarda zamanında karşılanabildiği, kaynakların etkin ve verimli kullanıldığı bir ihale sürecinin izlenmesidir. Kanun kapsamındaki tüm kamusal faaliyetlerin tek ihale çatısı altında yürütülmesi amacıyla kamu hukukuna ve kamu denetimine tabi olan, kamu hizmeti veren ve kamu kaynağını kullanan kuruluşlar, belirtilen bu şartlardan herhangi birini taşımaları durumunda Kamu İhale Kanunu hükümlerine tabi olacaklardır. Bu düzenleme ile uygulamada birlik sağlanması, farklı ihale usullerinin yükleniciler açısından yarattığı olumsuzlukların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede 2886 sayılı Kanun’da yer alan genel bütçeye dâhil idareler, katma bütçeli idareler, özel idareler ve belediyelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, birlikler ve tüzel kişiler, 4964 sayılı Kanunla değişen şekline göre S.S.K. Bağ-Kur, Emekli Sandığı gibi sosyal güvenlik kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri, iktisadi devlet teşekküllerinden oluşan kamu iktisadi teşebbüsleri, 4603 sayılı Kanun kapsamındaki bankaların yapım ihaleleri ilave edilmiştir. 2886 sayılı Kanunun günün değişim gösteren ihtiyaçlarını karşılayamaması, uygulamalar sırasında oluşan sorunları gidermek konusunda yetersizliği, tüm kamu kuruluşlarını içermemesi, AB ile uluslararası ihale uygulamalarına uyumlu olmaması nedeniyle kamuda yapılan ihalelerle ilgili daha kapsamlı yenilenmiş bir kanun hazırlanmasının gerekliliği 4734 sayılı Kanunun çıkarılmasının genel gerekçesinde belirtilmektedir. Ayrıca 2886 sayılı Kanunun kapsam itibarıyla kamu harcaması gerektiren işlerle kamuya gelir getirici işleri birlikte düzenlediği, farklı nitelikteki bu işlerin aynı kanunda düzenlenmesinin ortaya çıkardığı sorunlara değinilerek bu işlerin ayrı kanunlarla düzenlenmesi gereğine vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte kamunun gider ihalelerinin yani harcama gerektiren alımları kanun kapsamına alınarak ihale mevzuatının AB ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların ihale mevzuatına uygun olması amaçlanmıştır (Özkan, 2013: 44).

1.6.3 Kanundaki Temel İlkeler

Kanunun Temel İlkeler başlıklı 5'inci maddesinde sayılan, saydamlık, rekabet, ihtiyaçların uygun şartlarla ve zamanında karşılanması ile kaynakların verimli kullanılması, eşit muamele, kamuoyu denetimi ilkeleri, kamu alımlarına ilişkin bölgesel ve uluslararası düzenlemelerde genel kabul görmüş, tanım ve içerik anlamıyla üzerinde uzlaşmış, ülkeden ülkeye değişik anlamlar yüklenemeyecek kadar evrensel niteliğe sahip hale gelmiştir (Uz, 2005: 157).

Kanunun genel gerekçe metninde belirtildiği üzere, 5'inci maddede düzenlenen temel ilkeler, Kanunun hazırlanma amacına uygun şekilde kamu alımları uygulamalarının gerçekleştirilmesini güvence altına alan, Kanun hükümlerinin uygulanmasında, yorumlanmasında göz önünde tutulması ve referans değerler olarak gözetilmesi gereken hukuki düzenlemelerdir (Gök, 2012: 101).

Kanunun 5. maddesinde belirtilen diğer bazı temel ilkeler ise; “aralarında kabul edilebilir doğal bir bağlantı olmadığı sürece mal alımı, hizmet alımı ve yapım işlerinin bir arada ihale edilemeyeceği”, “eşik değerlerin altında kalmak amacıyla mal veya hizmet alımları ile yapım işleri kısımlara bölünemeyeceği”, “Kanuna göre yapılacak ihalelerde açık ihale usulü ve belli istekliler arasında ihale usullülerinin temel usuller olduğu”, “ödenegi bulunmayan hiçbir iş için ihaleye çıkılamayacağı”, “ilgili mevzuatı gereğince Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) raporu gerekli olan işlerde ihaleye çıkılabilmesi için ÇED olumlu belgesinin alınmış olmasının zorunlu olduğu, ancak, doğal afetlere bağlı olarak acilen ihale edilecek yapım işlerinde ÇED raporunun aranmayacağı”dır (KİK, 2002: Madde 5).

1.6.4 Kanundaki İhale Usulleri

Kanunun 18. maddesinde “İdarelerce mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin ihalelerinde aşağıdaki usullerden biri uygulanır.” demek suretiyle ihale usullerini a) Açık İhale Usulü, b) Belli İstekliler Arasında İhale Usulü ve c) Pazarlık Usulü olarak saymıştır (KİK, 2002: Madde 18).

Temel ihale usullerinin 4734 sayılı Kanundaki tanımları şu şekildedir. “Açık ihale usulü, bütün isteklilerin teklif verebildiği usuldür. Belli istekliler arasında ihale usulü, yapılacak ön yeterlik değerlendirmesi sonucunda idarece davet edilen isteklilerin teklif verebildiği usuldür. Pazarlık usulü ise temel ihale usulleri uygulanmasına rağmen istekli çıkmaması veya kanunda sayılı hallerin

olması halinde uygulanması gereken bir alım şeklidir. Diğer bir ihale yöntemi olan pazarlık usulünde belli şartların yerine gelmesi halinde İdare ile Yüklenici pazarlık ederek fiyatı belirlemektedir. Son olarak doğrudan temin usulünde ise her yıl ilan edilen eşik değerleri geçmemek şartı ile belli bir meblağı aşmayan ihtiyaçlar diğer yöntemlere göre çok daha basit ve hızlı prosedürler izlenerek temin edilebilmektedir (KİK, 2002: Madde 19, 20, 21, 22).

1.6.5 İhale Sürecindeki Temel Kavramlar

İhale sürecini tam anlamıyla kavrayabilmek için aşağıdaki temel ihale kavramlarını açıklamamız gerekmektedir.

1.6.5.1 İhale Kavramı

İhale kavramı Türk Dil Kurumu'nun (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğü'nde "İş, mal vb.'nin birçok istekli arasından en uygun şartlarla kabul edene verme, eksiltme veya artırma." şeklinde, TDK'nın İktisat Terimleri Sözlüğünde ise "İş, mal ve hizmetlerin, açık ve rekabetçi bir ortamda eksiltme veya artırma yöntemleriyle en uygun teklifte bulunana verilmesi karşılığında açık artırma, açık eksiltme, kapalı artırma, kapalı eksiltme" şeklinde ifade edilmektedir.

İhale etmek kavramı ise "bir işi en uygun görülene bırakmak" anlamını ifade etmektedir (Başaran 2009: 367). Hukuk terminolojisindeki anlamı ise 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 4'üncü maddesinde belirtilmiştir. Söz konusu tanım "Bu Kanunda yazılı usul ve şartlarla mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin istekliler arasından seçilecek birisi üzerine bırakıldığını gösteren ve ihale yetkilisinin onayını müteakip sözleşmenin imzalanması ile tamamlanan işlemleri" şeklindedir.

Bu itibarla hukuki açıdan ihale kavramı idarenin faaliyetlerini yerine getirirken ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri elde etmek amacıyla başvurmuş olduğu bir araçtır. İdare, kendinden beklenen fonksiyonu icra edebilmek için çeşitli gereksinimlere ihtiyaç duyar ve söz konusu gereksinimlerini ihale sonucunda gerçek veya tüzel üçüncü kişilerle yapacağı sözleşmeyle karşılayabilir (Başaran, 2009: 367).

1.6.5.2 Yaklaşık Maliyet

İhale sürecinde açıklanması gereken diğer bir kavram ise "yaklaşık maliyet"tir. Kanunun 9. maddesi yaklaşık maliyetin tanımını yapmasa da şöyle bir ifade kullanmaktadır: "Mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin ihalesi yapılmadan önce idarece, her türlü fiyat araştırması yapılarak katma değer vergisi hariç olmak üzere yaklaşık maliyet belirlenir ve dayanaklarıyla birlikte bir hesap

çetvelinde gösterilir. Yaklaşık maliyete ihale ve ön yeterlik ilânlarında yer verilmez, isteklilere veya ihale süreci ile resmî ilişkisi olmayan diğer kişilere açıklanmaz.” (KİK, 2002: Madde 9).

Görüleceği üzere idare ihaleye çıkmadan önce yaptıracığı işle alakalı yaklaşık maliyeti hesaplamak ve bunu açıklamamak zorundadır. Yaklaşık maliyet aslında idarenin elinde bir baz fiyat olarak kalmakta, ihale anında verilen tekliflerle güncel ekonomik koşullarda o işin yapılıp yapılamayacağının test edilme imkanını idarelere vermektedir.

1.6.5.3 İdari Şartnameler

İdari şartnameler genellikle ihaleye katılım için gerekli kuralları, katılım ve yeterlilik belgelerinin neler olduğunu, ihale komisyonunun değerlendirme esaslarını ve oturumların ne şekilde ilerleyeceği bilgilerini içeren, standart olarak Kamu İhale Kurumu tarafından geliştirilmiş ve idarelerce gerekli yerlerin doldurulması istenen tip şartnamelerdir (Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği [MAİUY], 2009: Madde 12).

İdareler alım usulü ve alım cinsine göre (mal/hizmet/yapım/danışmanlık) Kamu İhale Kurumu internet sayfasında yayımlanan tip idari şartnamelerden alımına uygun olanını seçerek ihale dokümanını oluşturabilmektedir.

1.6.5.4. Teknik Şartnameler

Teknik şartnameler ise idari şartnameden farklı olarak ihale konusu mal ya da hizmetin özelliklerini, çalışma şartlarını, fonksiyonlarını ayrıntılı bir şekilde tarif eder. Teknik şartnamelerin ihtiyaç sahibi birimler tarafından düzenlenmesi esastır. Ancak teknik personel yetersizliği gibi sebeplerle idarelerce teknik şartnamenin düzenlenememesi durumunda başka idarelerden destek alınabilir ya da bu konularda hizmet sağlayan hizmet sunuculara teknik şartname hazırlatılabilir. İhale dokümanının ayrılmaz parçası ve idarenin işe ilişkin ayrıntılı tariflerini içeren teknik şartnamenin; verimliliği ve fonksiyonelliği sağlamaya yönelik olarak hazırlanması ve istekli olabilecekler arasında rekabeti engelleyici hususlar içermemesi gerekmektedir (Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği [HAİUY], 2009: Madde 16).

Ulusal veya uluslararası bazı standartlara uygun olarak mal veya hizmet sağlanması için söz konusu standartlara uyumlu olmasına ilişkin ifadelere yer verilebilir. Örneğin TSE, ISO veya CE gibi standartlara uyumluluk istenebilir. İhale konusu malın özel imalat süreci gerektirmesi durumunda, ihaleyi kazanan

yüklenici firmanın önce ürüne ilişkin örnek çalışmayı (prototipini) idarenin onayına sunacağı ve idarece kabul görülmesini müteakip üretime başlanacağına ilişkin hükümler teknik şartnamede düzenlenebilir. Ancak üretimi yapılan malın farklı mevzuatlar gereği bir düzenleme kapsamında olması veya piyasaya arzına ilişkin belirli kurallara tabi olması durumunda; gerekli uygunlukların kimlerin sorumluluğunda alınması gerektiği teknik şartnamede veya sözleşme tasarısında ayrıca belirtilir. Teknik şartnamelerin hazırlanmasında en önemli hususlardan biri de marka, patent, menşei, model gibi rekabeti önleyici hususların belirtilmemesine dikkat edilmesidir. Söz konusu hususlara riayet edilmemesi hem Kamu İhale Kanunu'nun temel ilkelerinde belirtilen “saydamlık, rekabet, eşit muamele, güvenilirlik” ilkelerine aykırı hareket edilmesine hem de idarelerin ihtiyaçlarını uygun şartlarla temin etmesine ve kaynaklarının verimli kullanılmasına engel olmaktadır (HAİUY, 2009: Madde 16).

1.6.6 İhale Süreci

İhale süreci en başta kamu hizmeti gören kamu kurum ve kuruluşlarının hizmetin gereği olan araç gereç ve hizmet eksikliğini tespit etmesi ile başlamaktadır. Bu eksiklikler idari makamlara bildirilmekte, bütçesi olan ihtiyaçlar için hemen alım usulleri belirlenerek harekete geçilmektedir. Mal alımı, hizmet alımı ve yapım işi olmak üzere üç farklı ihtiyaç bulunmaktadır. Mal alımında idarelerin ihtiyacı olan kırtasiye malzemeleri, mefruşat malzemeleri, demirbaş niteliğindeki teknoloji ürünleri ile masa sandalye gibi mobilya ürünlerini örnek olarak verebiliriz. Hizmet alımında ise, kamu idarelerinin verdiği asıl hizmetin işlemlerini sağlayan işlerin yükleniciler tarafından yerine getirilmesidir. Örneğin sağlık veya eğitim hizmetini kamu idareleri kendi personeli ve araç gereci ile yerine getirirken, bu hizmetlerin gereği olan personelin yemek ve ulaşım gibi işlerin ihale yolu ile dışarıdan yüklenicilere yaptırılmasıdır. Yapım işi ise kamu hizmetinin gereği olan bina ve eklentilerinin anahtar teslim usulü ile yüklenicilere verilerek yapımının sağlanmasıdır. Diğer taraftan ihale yöntemi olarak Açık İhale yöntemi en çok kullanılan yöntemdir. Kamunun ilan ettiği ihaleye, belli şartları taşıyan tüm isteklilerin teklif verebildiği bir yöntemdir. Rekabeti esas aldığı için kamu kaynakları daha etkin ve verimli kullanılabilir. Açık İhale yönteminin yanında belli istekliler arasında ihale yöntemi de işin niteliğine göre bazen tercih edilebilmektedir.

İhalelere Yönelik Başvurular Hakkında Yönetmeliğin “Tanımlar” başlıklı 3’üncü maddesinde ihale süreci: “ihale yetkilisince ihale onayının verildiği tarihten itibaren başlayan, sözleşmenin veya çerçeve anlaşmanın taraflarca imzalanıp noterce onaylatılması ve tescili ile noter onayı ve tescili gerekmeyen hallerde ise sözleşmenin veya çerçeve anlaşmanın taraflarca imzalanması ile tamamlanan süreci” ifade etmektedir (İhalelere Yönelik Başvurular Hakkında Yönetmelik [İYBHY], 2007: Madde 3).

Bu süreçte birinci aşamada idarenin gerçekleştireceği hizmetler için ihtiyacı olan alım işlerinin nelerden oluştuğu, bu ihtiyaçların tespitine ilişkin hususlar bulunmaktadır. İkinci adımda idarenin ihtiyacı olan alımların ayrıntılı tanımları ile piyasadaki ürün, hizmet özelliklerini en iyi şekliyle ortaya koyan iyi detaylandırılmış bir teknik şartname/projenin hazırlanması gerekmektedir. İdare şartnameyi kendi hazırlayamıyorsa, hizmet alımı yoluyla hazırlatmalıdır. Üçüncü adımda yaklaşık maliyet belirlenir. Bu aşamada idare, ihtiyacı olan mal, hizmet veya yapım işinin maliyeti konusunda detaylı hesaplara ulaşacaktır. Bu hesaplar sonucunda idare mevcuttaki bütçesiyle bu işin yapılıp yapılamayacağını görmüş olacaktır. Dördüncü adımda ilgili işin hangi ihale usulüyle yapılacağı tespit edilecektir. Bu seçim neticesinde belirlenecek ihale şekli ihalenin ilanında ve dokümanında bulunacak ve sonrasında takip edilecek adımları da belirleyecektir. Beşinci aşamada idare, belirlediği ihale şekli için gerekli olan dokümanları hazırlamalıdır. Altıncı adımda, ihaleyi hukuki açıdan başlatan ihale onayının alınması aşaması gelmektedir. Yedinci adımda kanunun ilgili maddelerine uygun bir şekilde ihale komisyonu oluşturulmalıdır. Sekizinci adımda idarenin ihale edeceği işin yaklaşık maliyet tutarına göre kanunda belirlenen eşik değerler ve ilan süreleri dikkate alınarak gazetelerde ve Kamu İhale Bülteni’nde yayınlanacak ilanların hazırlanması süreci gelmektedir. İdare ihale edeceği işi ilanla duyurarak aday veya isteklilerin yapılacak ihaleyle ilgili bilgi alabilmelerini sağlayacaktır. Dokuzuncu adımda aday veya istekli olabileceklerin ihale dokümanlarını almaları ve tekliflerini bu dokümanlar çerçevesinde hazırlamaları aşaması gelmektedir. Onuncu adımda isteklilerin tekliflerini teslimi, bu tekliflerin idarece değerlendirilmesi süreci ve ihale sonuçlarının bildirilmesiyle sözleşmenin taraflarca imzalanarak ihale sürecinin tamamlanması gelmektedir (Nalçakar, 2009: 15).

1.6.7 İhale Komisyonunun Belirlenmesi

İhale komisyonu, Kamu İhale Kanunu'nun 6'ncı maddesinde düzenlenmiştir. İhale komisyonu, ihale yetkilisi tarafından biri başkan olmak üzere, iki kişinin ihale konusu işin uzmanı olmak kaydıyla, ilgili idare personelinen en az dört kişinin ve muhasebe veya mali işlerden sorumlu bir personelin katılımıyla kurulacak tek sayıda olmak üzere başkan dâhil en az beş üyeden oluşur. Ancak danışmanlık hizmet alım ihalelerinde, mali üye dışındaki üyelerin tamamının ihale konusu işin uzmanı olması zorunluluğu getirilmiştir. Asıl üyeler ile birlikte bu üyelerin yerine geçecek aynı niteliklere sahip yeterli sayıda yedek üye belirlenir (KİK, 2002: Madde 6).

İhale komisyonu eksiksiz olarak toplanır ve kararlar çoğunlukla alınır. Komisyon üyeleri kararlarda çekimser kalmaz ve karşı oy kullanan üyelerin gerekçelerini belirtmeleri gerekmektedir. Uzman kişilerin komisyonda görevlendirilmeleri zorunluluğu, ihaledeki teknik konuların ihale konusu işin uzmanları tarafından değerlendirilmesi gerektiğiyle ilgilidir. Çünkü ihale komisyonu dışında teknik komisyon, yeterlik komisyonu gibi başka komisyonların kurulması mümkün değildir (KİK, 2002: Madde 9).

5436 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la yapılan değişiklik sonucu, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri açısından, ihale komisyonlarına Maliye Bakanlığı mensubu olan maliye memurunun katılması zorunluluğu kaldırılmış ve idarenin muhasebe ve mali işlerden sorumlu personelinin katılması sağlanmıştır (Gök, 2012: 142).

İhaleyi yapan idarede yeterli sayı veya nitelikte personel bulunmaması halinde, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamındaki diğer idarelerden komisyona üye alınabilir (KİK, 2002: Madde 9).

1.6.8 İhale Komisyon Kararı Alınması

İhale komisyonunca yapılan incelemeler neticesinde geçerli olan tekliflerden, ekonomik açıdan en avantajlı olarak belirlenen teklif sahibinin üzerinde ihale bırakılır. Komisyon takdir ederse ekonomik açıdan en avantajlı ikinci teklifi de belirleyebilir. İhale komisyonu üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ihale komisyonu kararını alır. Çoğunluk kararına katılmayan üyeler gerekçeli görüşünü belirtmek zorundadır.

Bu aşamada, ekonomik açıdan en avantajlı birinci ve ikinci teklif sahibi olarak belirlenen isteklilerin “yasaklılık sorgulaması” yapılır ve sorgulamaya ilişkin bu belgeler ihale komisyonu kararına eklenerek ihale yetkilisinin onayına sunulur. İki isteklinin de yasaklı çıkması durumunda ihale iptal edilir. Ayrıca ihalelerde ekonomik açıdan en avantajlı teklif fiyatının ihale konusu iş için ayrılan ödenek olan yaklaşık maliyetin altında olması esastır. Ancak bu durumda istisnası mevcuttur.

Yaklaşık maliyetin üzerinde olmasına rağmen teklifin kabul edilebilir özellikte olması, ayrıca idarenin ilave ödeneğinin var olması ya da ödenek aktarıma imkanının olması durumunda teklifler hizmet gerekleri ve kamu yararı da dikkate alınarak kabul edilebilir. Bu durumda sorumluluk idareye ait olacaktır (Aksoy ve Şimşek, 2010: 241).

1.7 Mevzuattaki Yerli Malı Alım Teşviki

Ülkeler uyguladıkları ekonomi ve maliye politikalarıyla uyumlu kamu alımları politikaları uygulamaktadır. Kamu alımları sisteminin esas ilkelerinden biri olan rekabet ilkesi, kamu alım politikaları hedefleri uğruna göz ardı edilebilmektedir. Kamu alımlarında ayrımcılık politikaları, yerli sanayinin korunmasının yanı sıra vatandaşlar tarafından ödenen vergilerle finanse edilen kamu hizmetlerini yerine getiren kamu kurum ve kuruluşlarının mal ve hizmet alımlarında, önceliğin vergilerini ödeyen yerli üreticilere tanınmasının daha adil olacağı fikrine dayanmaktadır. Diğer yandan kamusal nitelikli mal ve hizmet alımlarının yurt içi üretimi artıracığı için daha fazla verginin toplanmasına da hizmet edeceği öngörülmektedir (Susar, 2008: 27).

Buradaki önemli husus ise, ayrımcı kamu alımları politikaları kısa dönemlerde rekabet ortamını ve kaynakların verimli kullanılmasını sekteye uğratmasına rağmen yerli ekonominin kalkınmasının sağlanması açısından önem arz edebilmektedir. Ancak uzun dönemde ayrımcı kamu alım politikaları uygulanmaya devam ederse, kalkınması hedeflenen sektör lehine uygulanan politikaların ortadan kalkmayacağı inancıyla şirketler, rekabet ortamına ayak uyduramayacak, ekonomi ve kamu kaynakları bu politikalardan olumsuz yönde etkilenecektir.

1.7.1 Ulusal Belgelerdeki Yerli Malı Teşviki

1929 Büyük Buhran tarihinde görülen en büyük iktisadi krizlerden biridir. Bu krizin olumsuz etkilerini azaltmak adına hemen hemen tüm dünya ülkelerinde

izlenen politikalardan biri de yerli mala olan talebin artırılmasıdır. Bu politika kapsamında uygulamaya konan ithalat kısıtlamaları vb. gibi uygulamalar bir kenara bırakılırsa Almanya, Fransa ve Hollanda gibi birçok ülke, yerli malı haftası ya da benzer uygulamalar ile birlikte toplumda yerli mal tüketimini benimsetmeye çalışmıştır (Duman ve Varnalı, 2013: 1532).

Türkiye’de ise yerli malların kullanımı konusunda benzer politikaların güdülmesi, ülke iç dinamiklerine bağlı olarak krizden önceki yıllara dayanmaktadır. İzmir İktisat Kongresi ile birlikte halka yerli malı kullanımının teşvik edilmesi yönünde bir iktisadi politika belirlemiş ve sonrasında temelleri bu kongreye dayanan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti (Ulusal Ekonomi ve Araştırma Kurumu) kurulmuştur. Ayrıca yürürlüğe konulan “Yerli Kumaştan Elbise Giyilmesine Dair Kanun” gibi kanunlarla birlikte kongrede belirlenen politikaya uygun olarak her yıl daha önce belirlenen bir haftada yerli malı haftası etkinlikleri düzenlenmiştir (Özer, 2013: 599-600).

Ayrıca yine 2008 küresel finansal krizinde, hükümetler tarafından açıklanan krizden daha az zarar görmek adına hazırlanan kurtulma paketlerinin yanı sıra bu amaçla başvuru alan uygulamalardan bazıları yerli tüketim ve üretime verilen katkı olmuştur. Bu doğrultuda Fransa’nın “ekonomik vatanperverlik”, İtalya ve ABD’nin ise “yerli malı kullan” sloganları ile kampanyalar yürüttükleri bilinmektedir. İlave olarak Almanya, imzalanan bir protokolle büyük holdinglere Alman işçilerin hiçbir koşulda işten çıkarılmayacağı yönünde bir dayatma yapma yolunu seçmiştir (Mutlu vd., 2011: 53).

Aynı zamanda devlet, her zaman piyasadaki en büyük iktisadi ajan olarak, vermiş olduğu harcama kararları ile bir sektörü ya da şirketi ihya edebilmektedir. Bu amaçla zaten yerli üretimin artması için çeşitli teşvik ve sübvansiyon uygulamasına başvuran devlet, tüketim tercihlerini de yerli ürün ve markalar lehine yapabilmektedir. Örneğin, 65. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, ödemeler dengesinin iyileştirilmesi yönünde kamu mal ve hizmet alımlarında yerli ürünlere büyük oranda öncelik verileceğini açık bir şekilde ilan etmiştir (Orta Vadeli Program [OVP], 2015: Mad. 224). Bu durum incelendiğinde piyasadaki en büyük tüketici olarak görülebilecek olan devletin makroekonomik politikalarının yerli malın kullanılması doğrultusunda şekillendiği görülmektedir.

Hükümet, tüketim kararlarında yerli ürün ve markaları tercih ederek uzun dönemde dış ticaret dengesinde bir iyileşme sağlamaya çalışırken; bu problemin

çözümünde söz konusu tercihin başvurabilecek bir yöntem olduğunu göstermekte ve daha da önemlisi vatandaşlarına bu konuda teşvik edici bir rehber olmaktadır. Söz konusu politika tercihinin dış ticaret dengesinin iyileştirilmesi bakımından etkili olabileceği, hükümetin mali disipline ayrı bir önem verdiğini her fırsatta dile getirmesine (OVP, s.1, mad. 5 ve 7) rağmen böyle bir mali yükün altına girmesinden de anlaşılabilir. Hükümetin, yerli şirketlerden yapılacak alımlara öncelik vererek alternatiflerine göre daha büyük maliyetlere katlanma olasılığı yüksektir. Ancak burada, miyopiden uzak bir şekilde bugün katlanılan maliyetlerin uzun vadede katlanması muhtemel daha büyük maliyetlere tercih edildiği görülmektedir. Daha açık bir ifadeyle bu kararın uzun vadede dış ticaret dengesine olumlu katkıda bulunacağı bilinmektedir. Yerli şirketlerden alım yapılmasıyla, bu şirketlerin uzun vadede uluslararası piyasalarda önemli bir aktör olamasa dahi en azından kısa vadede kaynakların yurtdışına çıkmasına engel olunarak dengedeki olumsuz etkiler bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

11. Kalkınma Planı'nda ithalat bağımlılığının azaltılmasına yönelik yerli üretimin rekabet gücü artırılacağı belirtilmekte, bunun nasıl yapılacağına dair yol haritası olarak da aşağıdaki ifadeler yer almaktadır (11. Kalkınma Planı [11. KP], 2019: Mad. 233).

“İhracatçı firmalar için mal ve hizmet üretimi yapan yerli firmalara destek sağlanacaktır. Yerli ürün tüketimi özendirilerek yerli malının görünürlüğü ve farkındalığı artırılacaktır. İthalatın yerli üretim üzerinde neden olduğu zarar ve tehditlere karşı uluslararası yükümlülüklerimiz çerçevesinde yerli üretimin korunması sağlanacaktır. Türk ihraç ürünlerinin üretim standardizasyonunun sertifikasyonunda milli kurumların uluslararasılaştırılması sağlanacaktır. Ticari kalite denetimlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi ile tarım ürünlerinin ihraç pazarlarındaki kaliteli imajı korunacak ve uluslararası kalite standartlarını karşılaması sağlanacaktır.”

Aynı Kalkınma Planı'nın “Yenilikçi ve Yerli Üretim” başlığında yerli üretimi ve teknolojik dönüşümü destekleyecek sanayileşme politikalarının kurumlar arası eşgüdüm ve üst düzey sahiplik içerisinde oluşturulması ve uygulanması için güçlü bir kurumsal yapı oluşturulacağından bahsedilmekte, bunun nasıl yapılacağına dair yol haritası da maddenin alt bentlerinde açıklanmaktadır. Buna göre; “Yerli üretimin ve teknolojik kabiliyetlerin geliştirilmesinde üst düzey karar almak üzere Cumhurbaşkanı başkanlığında ilgili

kurumların en üst düzey yöneticilerinin katılımıyla “Sanayileşme İcra Kurulu” oluşturulacaktır.” Sanayileşme İcra Kurulu, Plan kapsamında öncelikli sektörlerle ilişkin belirlenen hedeflere ulaşmak için; “Sanayileşme politikalarına ilişkin ortak stratejilerin geliştirilmesi, ilgili kamu kurumları arasında eşgüdümün ve koordinasyonun sağlanması, sanayi stratejilerine ilişkin uygulamaların izlenmesi, kamu alımlarına ilişkin özel modeller geliştirmek dâhil yerli üretimin artırılması amacıyla esas ve usullerin belirlenmesi, kamu idarelerinin belirlenen modellere uygun olarak ortak alım yapmak dâhil farklı yöntemleri uygulamalarının sağlanması, konularında görevli ve yetkili olacaktır. Belirlenen görevlerin yerine getirilmesi için gerekli bütçe kaynaklarının oluşturulması ve bu kaynakların İcra Kurulu kararları ile etkin ve verimli bir şekilde kullanılması sağlanacaktır. İlgili kurum ve kuruluşlarda sanayileşme birimleri belirlenecektir. Bu birimler; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile eşgüdüm içinde çalışarak ihtiyaç analizleri, projelere yönelik hazırlık ve alım projeksiyonu yapacak, araştırma, sertifikasyon ve deneme süreçlerini de içeren öncü alım programları hazırlayacak, yerli ürün ve mevzuat uyumunu sağlamaya yönelik çalışmalar yapacaktır.” (11. K.P. 2019: Mad. 297)

11. Kalkınma Planının 377. maddesinde, kamu alımları ve düzenlemeleri yoluyla yerli üretim geliştirileceği, alt maddelerde ise; “Büyük ölçekli kamu ihalelerinde başta asansör ve iklimlendirme ürünleri olmak üzere yerli ürün kullanma şartı getirilecektir. KÖİ (Kamu-Özel İşbirliği) projelerinde yerli makine kullanımı sağlanacaktır. DMO (Devlet Malzeme Ofisi)’nun tedarik ettiği makine ve teçhizat ürünlerinde yerli ürünlerin payı artırılabilecektir.” ifadeleri yer almaktadır. (11. K.P. 2019: Mad. 377)

Görüleceği üzere çeşitli ulusal belgelerde, ithalatın azaltılması, yerli üretimin teşvik edilmesi ve kamu başta olmak üzere yerli malı ürünlerin tüketiminin artırılmasına yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Devlet politikası haline gelen bu durumun çeşitli bürokratik kademelerde uygulama aşamasında önem verilmemesi, görmezden gelinmesi veya aslına uygun olmayan şekle sokularak uygulanmaya çalışılması bu belgelerin amacına ulaşamaması anlamına gelmektedir. Osmanlı bakiyesi bir ekonomik yapı devralan Cumhuriyet idaresi, kurulduğu yıldan bu yana yerli üretim ve yerli malı kullanımı noktasında birçok adım atmış, fabrikalar kurmuş, yerli malı haftaları düzenlemiştir. Ancak ipin ucu bir bırakılınca modernleşemeyen modern bürokratlar kendilerini ithal malların içinde yüzerken bulmuşlardır. Kontrol mekanizması nereye kadar etkili olur

bilinmez ama devletin üst makamlarının planladıkları hedeflere ulaşmaları için öncelikle bir zihniyet devrimine ihtiyaç vardır.

1.7.2 Mal Alımlarında Yerli Malı Teklif Eden İstekliler Lehine Fiyat Avantajı Uygulaması

Mal alımlarında yerli malı teklif eden istekliler lehine fiyat avantajı uygulaması, Başbakanlık genelgelerine de konu olmuştur. “Yerli Ürün Kullanılması” konulu 2008/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde, 4734 sayılı Kanunun 63’üncü maddesinde yer alan yerli malı lehine fiyat avantajı öngörülebileceğine dair hükmün kamu kurum ve kuruluşlarınca dikkate alınması hususuna yer verilmiştir (Başbakanlık Genelgesi [BG], 2008) Diğer taraftan 2011/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde ise “Tasarruf ve rekabet ilkelerine uygun hareket edilmesi kaydıyla, ülkemiz ihtiyaçlarının yerli ürünlerden karşılanması ekonomimiz açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, mevzuatımızda yerli ürün kullanımına yönelik mevcut hükümlerin uygulanmasına özen gösterilmesine ilave olarak, kamu kurum ve kuruluşlarınca gerçekleştirilecek mal alımlarına ilişkin uygulamalarda;

1. Teknik şartnamelerde Türkiye’de üretilen ürünlerin kullanımının teşvik edilmesi amacıyla bu ürünlerin teklif edilmesini engelleyen düzenlemelerin yapılmaması,
2. Kamu ihale mevzuatına aykırı olarak, isteklilerin ithal ürün ya da belirli bir ülkenin malını teklif etmesine yönelik düzenlemelerin yapılmaması,
3. Ürünlere ilişkin ihale dokümanlarında yabancı belgelendirme kuruluşları tarafından düzenlenen ve zorunlu olmayan belge şartlarının aranmaması,
4. İthal ürün teklif eden isteklilerin yurt dışında mal teslim edebilmelerine imkan tanınması durumunda, teslim yeri, navlun, gümrük ve vergi giderleri gibi unsurların tekliflerin değerlendirilmesinde nasıl dikkate alınacağına dair ihale dokümanlarında düzenlemelerin yapılması,
5. İthal ürün teklif eden istekli firmalara mal tesliminden önce akreditif açılarak ön ödeme yapılmasına imkân tanınması durumunda, Türkiye’de üretilen ürünleri teklif eden isteklilere de avans ödemesi yapılmasına yönelik ihale dokümanlarında düzenleme yapılması,

Hususlarının dikkate alınarak, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamındaki alımlar ile Devlet Malzeme Ofisi’nden gerçekleştirilecek alımlarda öncelikli olarak Türkiye’de üretilen ürünlerin tercih edilmesini ve kamu kurum

ve kuruluşları yöneticilerinin bu konuda gereken duyarlılığı göstermelerini önemle rica ederim.” talimatı verilmiştir (Başbakanlık Genelgesi. [BG], 2011).

Uluslararası düzeyde imalat sanayisinde ülkemizin rekabet edebilmesi ve bu sanayide sürdürülebilir bir üretim yapısının oluşturulabilmesi, üretimde kullanılan yüksek teknoloji girdilerin ithal edilmesi yerine yurt içinde üretilmesi, büyümenin sürdürülebilir bir yapıya dönüştürülebilmesi için üretimde dışa bağımlılığın azaltılarak yerli girdi kullanımının artırılması amacıyla 2014 yılında Kamu İhale Kanunu'nun 63'üncü maddesi değiştirilmiş ve mal alımı ihalelerinde Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın belirleyip ilan ettiği orta ve yüksek teknoloji sanayi ürünleri içerisinde yerli malı teklif eden istekliler lehine % 15 oranına kadar zorunlu fiyat avantajı sağlanmıştır. Bu kapsamda, Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı'nca hazırlanan Yerli Malı Tebliği, 13 Eylül 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte, kamuoyunda, "Üretim Reform Paketi" olarak bilinen ve 1 Temmuz 2017 tarihli ve 30111 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan “Sanayinin Geliştirilmesi ve Üretimin Desteklenmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çerçevesinde, mal alımlarında yerli malı teklif eden istekliler lehine önemli değişiklikler getirilmiştir. Kanunun 74'üncü maddesi ile 4734 sayılı Kanunun 63'üncü maddesinin (c) bendinde değişiklik yapılmış, orta ve yüksek teknoloji sanayi ürünleri arasından belirlenen ve kurum tarafından ilan edilen listede yer alan malların ihalelerinde yerli malı teklif eden istekliler lehine % 15 oranında fiyat avantajı sağlanması mecburi hâle getirilmiştir. Ayrıca yerli yazılım ürünlerine de fiyat avantajı uygulanması zorunlu hâle getirilmiştir (KİK, 2002: Madde 63).

Yerli Malı Tebliği'ne göre, sanayi ürünlerinin yerli malı olarak kabul edilebilmesi için Bakanlık tarafından düzenlenen sanayi sicil belgesine sahip sanayi işletmeleri tarafından üretilmesi ve sanayi sicil belgesindeki üretim konusu içeriğinde yer alması, tamamen Türkiye'de üretilen veya elde edilen ürünler ile üretim sürecinin önemli aşamalarının ve ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işçilik ve eylemin Türkiye'de yapılmış olması, ürünün yerli katkı oranının en az % 51 olması gerekir. Yerli Malı Belgesi, üreticinin kayıtlı olduğu TOBB veya TESK'e bağlı oda, borsa tarafından düzenlenir.

Sonuç olarak kamu ihale mevzuatında, yerli istekliler ve yerli malı teklif eden istekliler lehine korumacı uygulamalara imkân tanındığı görülmektedir.

Fiyat avantajı uygulanması zorunlu olmayan malların alımında idareler tarafından % 15 oranına kadar bir oran belirlenebilmekte iken, fiyat avantajı uygulanması zorunlu olan malların alımında avantaj oranı % 15 olmalıdır.

Yerli malı teklif eden istekliler lehine fiyat avantajı uygulanmasının zorunlu olduğu durumlarda, dokümanda bu yönde düzenleme yapılması şarttır. Kamu İhale Kurulunun 2016/UM.II-369 sayılı kararında “...İhale dokümanında, inceleme konusu ihalede yerli malı teklif eden istekliler lehine fiyat avantajı uygulanacağına ilişkin düzenleme yapılmamış olmakla, orta ve yüksek teknoloji sanayi ürünleri listesinde yer alan malların ihalelerinde yerli malı teklif eden istekliler lehine fiyat avantajı sağlanması zorunluluğunun karşılanmadığı görülmüştür...” hususlarına da yer verilerek ihalenin iptaline karar verilmiştir. İhaleye ait dokümanlarda, ihale konusu malın yabancı menşeli olması yönünde bir zorunluluk getirilmesi de ilgili mevzuata aykırı bir durumdur. Kamu İhale Kurulu’nun 2007/UM.Z-1478 sayılı kararında, alım konusu aracın “ithal menşeli” olacağı yönündeki düzenlemenin 4734 sayılı Kanunun “Temel İlkeler” başlıklı 5’inci maddesine aykırılık teşkil ettiğine karar verilmiştir.

4734 sayılı Kanunun 63’üncü maddesi uyarınca, isteklilerce teklif edilen malın yerli malı olduğu, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından belirlenen usul ve esaslara uygun olarak düzenlenen Yerli Malı Belgesi ile belgelendirilir. Dolayısıyla kamu ihale mevzuatı açısından yerli malı teklif eden isteklilerin dokümanda öngörülen fiyat avantajından yararlanabilmesi için teklif ettiği ürüne ilişkin Yerli Malı Belgesi’ni sunması zorunludur¹.

Mal alımı ihalelerinde istekliler tarafından teklif edilen malın yerli malı olduğunun belirlenmesi ve belgelendirilmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Yerli Malı Tebliği hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Tebliğ uyarınca sanayi ürünlerinin yerli malı kabul edilebilmesi için aşağıdaki şartlar aranır:

- a) Bakanlık tarafından düzenlenen Sanayi Sicil Belgesi’ne sahip sanayi işletmeleri tarafından üretilmesi ve Sanayi Sicil Belgesi’ndeki “Üretim Konusu” içeriğinde yer alması,

---

¹ Yerli Malı Belgesi “<https://ekap.kik.gov.tr>” adresinden teyit edilebilmektedir.

b) Tamamen Türkiye’de üretilen veya elde edilen ürünler ile üretim sürecinin önemli aşamalarının ve ekonomik yönden gerekli görülen en son esaslı işçilik ve eylemin Türkiye’de yapılmış olması,

c) Ürünün yerli katkı oranının en az % 51 olması,

d) Gıda ve tarımsal ürünlerin, bitkisel ürünlerin, hayvansal ürünlerin, madencilik ürünlerinin ve diğer ürünlerin yerli malı sayılmasına ilişkin şartlara da söz konusu maddede yer verilmiştir (Yerli Malı Tebliği [YMT], 2014: Madde 4) .

Söz konusu tebliğde yerli katkı oranının ne şekilde hesaplanacağı gösterilmiştir. Ayrıca tebliğe göre Yerli Malı Belgesi, üreticinin kayıtlı olduğu TOBB veya TESK’e bağlı oda/borsa tarafından standart form kullanılarak düzenlenir. Yerli Malı Belgesi standart formunda yer alacak asgari bilgilere de anılan tebliğde yer verilmiştir. Söz konusu tebliğ uyarınca Yerli Malı Belgesi’nin geçerlilik süresi düzenlenme tarihinden itibaren bir yıldır (YMT, 2014: Madde 5-6).

İhale dokümanında öngörülen fiyat avantajından yararlanmak için sunulan Yerli Malı Belgesi’nin, teklif edilen mala ilişkin olması gerekmektedir. Kamu İhale Kurulunun 2016/UM.III-1567 sayılı kararında, sunulan Yerli Malı Belgesi’nin ihale konusu malı kapsamadığı gerekçesiyle başvuru sahibinin teklifinin fiyat avantajından yararlanamayacağına karar verilmiştir. Kamu İhale Kurulu’nun 2012/UM.II-4341 sayılı kararı da benzer yöndedir.

Teklif edilen malın yerli olduğuna dair belgelerin sunulmaması veya sunulduğu halde uygun olmaması durumunda, söz konusu isteklinin yerli malına tanınacak fiyat avantajından yararlandırılmaması gerekmele birlikte, bu durum isteklinin teklifinin yeterlilik kriterlerini karşılamadığı gerekçesiyle değerlendirme dışı bırakılmasına neden olmaz. Nitekim Kamu İhale Kurulu’nun 2016/UM.III-2023 sayılı kararında Yerli Malı Belgesi’nin geçerlilik süresinin sona ermiş olması sebebiyle isteklinin fiyat avantajından yararlandırılmayacağı ancak teklifinin bu sebeple değerlendirme dışı bırakılmasının mevzuata uygun olmadığı belirtilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1 Araştırmanın Problemi

Kamu kurum ve kuruluşları üstlendikleri kamu hizmetlerini sürdürebilmek için hizmetin gerektirdiği mal alımı işlerini yapmak zorundadır. Bilgisayar ve teknoloji ürünleri bunlar arasında yer alır. Bilgisayar ve teknoloji ürünleri alımı genellikle döviz gerektiren kamu harcamasıdır. Döviz gerektiren bu harcamalar Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarının başında yer alan cari açığın sebebidir. Cari açık üretmediğini tüketen veya ürettiğinden daha fazlasını tüketen gelişmekte olan ülkelerin kronik bir sorunudur. Cari açık ekonomik bakımdan gelişmemişliğin sonucu olduğu kadar sebebidir.

Bilgisayar ve teknoloji ürünleri Türkiye'nin dış alımlarının dağılımında önemli bir kalemi oluşturmaktadır. Bu ürünlerin kamuya alımları, ithalatçı firmalar veya yerel şirketler aracılığı ile güncel kamu alım mevzuatı çerçevesinde kamu idareleri tarafından yapılmaktadır. Kamu idareleri, cari kamu alım mevzuatına göre bilgisayar ve teknoloji ürünleri alırken döviz ihtiyacını sınırlandırmak amacıyla yerli alımla ilgili müeyyidelere uymak zorundadır. Diğer taraftan, mevzuat kamu alımlarında yerli malı belgeli ürünlere % 15 oranına kadar fiyat avantajı sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Hatta mevzuat, bilgisayar ve teknoloji ürünleri alımlarında bu oranın % 15 olarak uygulanmasını emretmektedir. Oysa uygulamada yerli malı lehine %15 oranında fiyat avantajı uygulanmamakta, önemsenmemekte, bilinmemekte veya tevil edilmeye çalışılmaktadır. Bu ise yanlış modernleşen veya modernleşmeyi yanlış anlayan toplumların kompleksli ve özentili tüketim kültüründen kaynaklanmaktadır². Bu sorun çalışmamızın temel konu alanını oluşturmaktadır.

Kamu alımları, kamu yöneticileri (bürokratlar) tarafından, kamu adına, yasal prosedürler izlenerek yapılmaktadır. Yasa koyucu, kamu alımlarında cari açığı engellemek ve ülkenin kalkınmasını baltalamamak adına yerli malı hassasiyetinin güdülmesini istemektedir. Bu çalışmanın varsayımı, kamu yönetici ve görevlilerinin bu konuda yeterli bilgi ve hassasiyete sahip olmadıkları

---

² Yanlış modernleşme için bkz. (Torun, 2022: 17-19)

şeklinde. Hatta yerli malı alımı konusundaki bürokrat hassasiyetsizliği yasaların öngördüğü asgari sınırları aşarak ihmal boyutuna taşmaktadır.

Osmanlının son döneminden başlayarak etkisini ve ivmesini geçen zamanla artıran modernleşme veya Türkiye gerçeğinde batılılaşma çabaları, kendine has bir bürokratik karakteri ortaya çıkarmıştır. Bu bürokratik karakter ve bürokratik miras, kendini milli ve yerli olarak ifade etse de kamu alımlarında yerli malı tercihi yönelik yasal zorlamalar olmasına rağmen bir yolunu bulup veya duyarsız kalıp yabancı malını hizmet malı statüsüne sokabilmektedir. Diğer bir ifade ile yerlilik ve yerli malı konusu, bürokratlarda bir söylem hatta bir manipölasyon olarak kalmakta maalesef gerçekliğe dönüşmemektedir.

Merkezi hükümet ve ilgili planlamacı kurumlar ithalat-ihracat dengesini göz önüne alarak hazırladıkları kalkınma planlarında kamunun mal alımlarında yerli malı tercihi yönelik uzun vadeli hedefler koymaktadır. Bu hedeflere uygun çeşitli kanuni düzenlemeler yapılmakta, kamu kurumlarının yerli malı kullanımına yönelik bir çok düzenleme devreye sokulmaktadır. Öte yandan, kamu kurumlarının hazırladıkları mal alım teknik şartnameleri yerli malı teklif etmek isteyen firmaların önünü açmak yerine kapamaktadır. Sorunun bir kısmı şartnamelerden kaynaklanmaktadır. Ancak asıl sorun bürokratların uygulamadaki yanlış zihniyet, bilgisizlik ve ihmalleridir.

Petrol gibi doğal kaynakları kendine yetmeyen Türkiye’de ilave gelişmenin sağlanması için ülke içi tasarrufların artırılması, bu bağlamda döviz çıkışının azaltılması bir zarurettir. Yerli malı alımı hassasiyeti bu amaca hizmet eden değerli bir konudur. Bu konuyu çalışmak ise önemli ve işlevseldir.

Bu araştırma uygulamalı bir çalışmadır. Kamu kurumlarının bilgisayar ve teknoloji ürünleri alımında yerli malı tercih etme konusunda yeterli hassasiyeti göstermedikleri iddiası hem ikincil sayısal verilerle hem de odak grup görüşme verileriyle test edilmektedir. İlk aşamada örneklem alınan kamu alımı ihale bilgileri ilgili sistemden çekilmiştir. Bu doğrultuda kamu alımlarında mevzuatın zorunlu kıldığı yerli malı lehine % 15 fiyat avantajının uygulanıp uygulanmadığı belirlenmeye çalışılmış, bu tespitin nedenlerini anlamak adına kamu alımı için teklif veren firma yetkilileriyle yarı nitel yöntemle veri toplanmış, bu veriler analize tabi tutulup değerlendirilmiş, ayrıca yerli malı tercihi konusundaki ilgisizlik ve duyarsızlığın nedenleri sorgulanmış, görüşme verileri odak görüşler olarak tasnif edilip ikincil verilerle birlikte analize tabi tutulmuştur.

2.2 Araştırma Süreci

Araştırma iki aşamalı olarak yapılmıştır. Birinci aşamada Kamu İhale Kurumu tarafından oluşturulan Ekap (Elektronik Kamu Alımları Platformu) sistemi üzerinden istatistiki verilere ulaşılmıştır. Kendi kurumlarına bilgisayar veya teknoloji ürünü almak amacı ile ilan veren kamu kurum ve kuruluşlarının yerli malı belgeli ürün teklifi şartını ilan metinlerine koyup koymadıkları, koydu iseler hangi oranda koydukları ve bunun hangi düzeyde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ekap sisteminin ihale arama satırına “bilgisayar” kelimesi yazılarak sistem tarafından bir süzme yapılmıştır. Ulaşılan ihale dokümanlarından araştırmanın sınırlandırılması amacıyla ilk 100 adedi seçilmiştir. Bu dokümanlar tek tek incelenmiş ve sistemde kayıtlı veriler üzerinden “Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu” oluşturulmuştur.³

İkinci aşamada, Ekap üzerinden elde edilen veriler kullanılarak yapılan tablodaki bilgilerin nitel değerlendirmesinin yapılabilmesi amacıyla, kamu alım ihalelerine teklif veren 15 firma yetkilisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmış, sorulan sorularla firma yetkililerinin sorun ve konuyla ilgili tepkileri öğrenilmiş, başka bir ifadeyle, katılımcılardan konu ile ilgili fikir ve düşüncelerini, problem ve çözüm önerilerini paylaşmaları istenmiştir. Görüşmeler için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’nun 2022/11 sayılı kararı ile etik izin alınmıştır.

Yapılan görüşmelerde katılımcılara sorulan sorular, kamu alım ihalelerinde yerli malı belgesine sahip bilgisayar veya teknoloji ürünü teklifi verilip verilmediği, katılımcıların ürün portföyünde yerli malı belgesine sahip bilgisayar veya teknoloji ürünü olup olmadığı, kamu idarelerinde ihale sürecinde görevli personellerin yerli malı belgeli ürünleri alma duyarlılığının olup olmadığı, varsa hangi oranda olduğu, yerli malı belgeli ürünlerin kamu personeline tercih edilmeme nedenlerinin neler olduğu, ihalelere teklif veren firma yetkililerinin yerli malı belgeli ürünlere % 15 oranındaki fiyat avantajı sağlandığından haberleri olup olmadığı ile ilgili sorulardan oluşturulmuştur. Elde edilen veriler ile bürokratik kamu alım sisteminin içinde yer alan kamu personellerinin yerli malı belgeli bilgisayar veya teknoloji ürünleri alınması noktasında tutum ve davranışları ve bunun kamu alım ihalelerinde oluşturduğu etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

---

³ Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu için Ek-1’e bakınız.

2.3 Verilerin Toplanması

Kamu ihalelerinde teklif veren istekliler arasından seçilen ve konuyla ilgili bilgi ve tecrübeye sahip olan şirket yetkilileri ile yürütülen araştırmada sağlıklı bir örneklem oluşturabilmek adına saha çalışması öncesi yine yerli malı belgesi ürüne sahip ve kamu ihalelerinde teklif veren bir firmanın yetkilisi ile görüşülmüştür. Yapılan ön araştırma sonucunda yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme formunda 10 soru yer almaktadır⁴. Görüşmeler sırasında görüşmenin gidişatına göre bu ana başlıklar arasında geçişler yapılmıştır. İlk görüşme 18 Kasım 2022, son görüşme ise 30 Nisan 2023’de gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler çoğunlukla şirket merkezlerinde ve yüz yüze yapılmıştır. Sorular muhataba doğrudan sorulmuş, alınan cevaplar not kağıdına yazılarak dosyalanmıştır. Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara görüşmede kaydedilen bilgilerin sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı bildirilmiştir. Gizlilikle ilgili “Bilgilendirme Formu” ile “Katılımcı Onam Formu”⁵ belgeleri görüşmeler öncesinde karşılıklı güvenin sağlanması adına hem araştırmacı hem de katılımcı tarafından imzalanıp arşivlenmiştir.

2.4 Verilerin Çözümlemesi Ve Yorumlanması

İlk aşamada Ekap üzerinden elde edilen veriler tablo haline getirilmiştir. Tablodaki veriler sistemde kayıtlı 100 adet ihale dosyasından elde edilmiştir. Bu veriler kullanılarak listede yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının yerli malı belgeli ürün lehine fiyat avantajı sağlayıp sağlamayacağına dair niyetini, ilan metnine buna dair madde koyup koymadığından anlamak üzere bir istatistik oluşturulmuştur. Ayrıca birkaç kamu kurum ve kuruluşuna dair ihale bilgileri üzerinden spesifik örneklemeler yapılmıştır.

Araştırmanın yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle yapılan ikinci aşamasında, firma yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler görüşme esnasında “Onamlı Bilgi Formu”na yazılarak kaydedilmiştir. Bu verilerden derlenen bilgilerle odak görüşler olarak tasnif edilmiştir.

Katılımcılardan elde edilen odak görüşler aşağıdaki gibidir.

- Katılımcıların yerli malı belgeli bilgisayar veya teknoloji ürünü sahibi olup olmama durumu,

⁴ Görüşme soruları için Ek-2’ e bakınız.

⁵ Katılımcı Onam Formu için Ek-3’ye bakınız.

- Katılımcıların kamu alımlarında yerli malı lehine fiyat avantajından bilgi sahibi olup olmama durumu,
- İhalelerde yerli malı belgeli ürün teklif edip etmeme durumu,
- Katıldığı ihalelerde yerli malı alımı için % 15 fiyat avantajı uygulanıp uygulanmadığı durumu,
- İhalelerde % 15 fiyat avantajı uygulamasına dikkat edilip edilmediği durumu,
- İhaleyi yapan kamu görevlilerinin yerli malı ürünler hakkındaki olumlu ve olumsuz tutumları.

2.5 Araştırma Etiği

Araştırma sürecinde öncelikle etik sorumluluğu yerine getirmek adına görüşmede kaydedilen bilgilerin sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı ile gizliliği konusunda katılımcılara bilgi verilmiştir. Bu durum, görüşmelerden elde edilen verilerin gerçek durumu yansıtmasına katkı sağlamıştır. Nitel araştırmada tüm zaman ve mekânlarda geçerli olacak genellemelere ulaşmak yerine araştırma sonuçlarının aralarındaki benzerliklere bağlı olarak farklı bağlamlarda uygulanabilirliği (aktarılabirliği) sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın uygulanabilirliği ve güven duyulabilirliğinin sağlanması adına oluşturulan sorular danışman dışında bu alanda uzman iki akademisyen iki hoca ile daha kritiği yapılmıştır. Bulgular, katılımcıların görüşlerinin aslına ve bağlamına uygun şekilde tasnif edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Bu araştırmada kamu ihalelerinde Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünlere olan talebi ölçmek amacıyla iki farklı yöntem kullanılmıştır. Bunlardan ilki; Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) üzerinde kayıtlı ihale bilgileri kullanılarak, kamu kurumlarının yüksek teknoloji ürünü olarak kabul edilen bilgisayar ve teknoloji ürünleri alımlarında Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünlere olan talebi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu talep kamu kurum ve kuruluşlarının ihale ilan metinlerine “yerli malı lehine % 15 fiyat avantajı uygulama” kuralını koyup koymadıkları üzerinden değerlendirilmiştir.

İkinci yöntemde ise; kamu ihalelerine katılan istekliler arasından seçilen firmaların yetkilileri ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmış ve 10 adet soruya cevap aranmıştır. Alınan yanıtlar derlenerek tasnif edilmiş, elde edilen veriler kullanılarak değerlendirmeler yapılmış ve çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Aşağıdaki başlıklar altında bahse konu değerlendirmeler ve çözüm önerileri açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1 EKAP üzerinden Yapılan İhale İlanları ve % 15 Oranında Fiyat Avantajı Uygulama Durumu

4734 sayılı Kanunun Temel İlkeler başlıklı 5. maddesinde “İdareler, bu Kanuna göre yapılacak ihalelerde; saydamlığı, rekabeti, eşit muameleyi, güvenilirliği, gizliliği, kamuoyu denetimini, ihtiyaçların uygun şartlarla ve zamanında karşılanmasını ve kaynakların verimli kullanılmasını sağlamakla sorumludur” ifadeleri yer almaktadır (KİK, 2002: Madde 5).

Bu temel ilkelerden saydamlık ve kamuoyu denetimi ilkelerinin gereği olarak Kamu İhale Kurumu'nun internet sayfası yolu ile ulaşılabilen EKAP sistemi üzerinde tüm ihalelerin sorgulaması yapılabilmektedir. Bu sistem üzerindeki arama satırına “bilgisayar” kelimesi yazılarak “ara” sekmesine basıldığında arama tarihinden geriye yönelik sistemde kayıtlı içinde bilgisayar alımı olan ihalelerin hepsi sıralanmaktadır.⁶ Teze kaynaklık etmesi amacıyla sıralanan ihalelerden ilk 100 adedi sistemde kayıtlı bilgileri üzerinden “Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu” haline getirilmiştir.

⁶ Kamu İhale Kurumu EKAP Sistemi (<https://EKAP.kik.gov.tr>)

Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu, EKAP sistemine yüklenen bilgilerin derlenmesi suretiyle oluşturulmuştur. Kamu alımlarında şeffaflığın sağlanması amacıyla oluşturulan bu sisteme isteyen herkes kolaylıkla erişebilir, bilgi ve belge görüntüleyebilir.

The screenshot shows the EKAP 'ihale arama' (tender search) interface. The search bar at the top left contains the year '2022' and the registration number '596747'. Below the search bar, there are filters for 'Mal' (Goods), 'Hizmet' (Service), 'E-ihale' (E-tender), and 'E-Eksperte' (E-expert). The search results show a tender for 'Mal - Açık' (Goods - Open) with a registration number of 2022/596747. The interface includes filters for year, registration number, and tender type, and a list of tender details.

Fotoğraf 3.1. İhale Kayıt Numarası Örneği⁷

Örneğin yukarıdaki ekran görüntüsünden anlaşılacağı üzere; 2022/596747 kayıt numarasını EKAP sisteminin “ihale arama” satırına yazılıp “ara” butonuna basıldığında sistem direkt olarak arşivinde bu numaraya tekabül eden ihale bilgilerine yönlendirmektedir. “İhale Kayıt Numarası” her bir ihalenin sistemdeki sayısal karşılığını ifade etmektedir. Kayıt numarasının önünde yer alan yıl ise ihalenin hangi yıl yapıldığını gösterir.

3.1.1 Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu Üzerinden Oluşturulan İstatistiki Tablolar

EKAP sistemi üzerindeki veriler kullanılarak oluşturulan yerli malı fiyat avantajı tablosundaki bilgiler kullanılarak bazı istatistiki sonuçlara ulaşılmıştır. Bunlar Tablo 3.1., Tablo 3.2. ve Tablo 3.3.’de gösterilmektedir.

Tablo 3.1. İhalelerin Kurumlara Göre Dağılımı.

	N	%
Belediyeler	53	53
Bakanlıklar	30	30
Yüksek Öğretim Kurumları	6	6
Bağlı İktisadi Teşebbüsler	4	4
Diğer Özel Bütçeli Kuruluşlar	4	4

⁷ Kamu İhale Kurumu EKAP Sistemi (<https://ekap.kik.gov.tr>)

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar	1	1
İl Özel İdareleri	1	1
Mahalli İdare Birlikleri	1	1
Toplam	100	100

Tablo 3.1’de, ihalelerin kamu kurum ve kuruluşlarına göre dağılımı gösterilmektedir. Görüleceği üzere belediyeler % 53 oranı ile ilk sırada yer almaktadır. Başka bir anlatımla tabloya göre belirli tarihler arasında yapılan bilgisayar alım ihalelerinden yarısından fazlasını belediyeler yapmıştır. Yine tabloya göre bilgisayar alım ihalesi yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında ikinci sırada merkezi idarenin temel kurumları olan bakanlıklar % 30 oranı ile yer almıştır. Diğer taraftan yükseköğretim kurumları % 6, bağlı iktisadi teşebbüsler ile diğer özel bütçeli kuruluşlar % 4, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, il özel idareleri ve mahalli idare birlikleri % 1 oranlarıyla tabloda yer almışlardır. Gerek kendi tüzel kişilikleri bulunması gerekse kendilerine has bütçe, gelir ve gider kalemlerinin bulunması nedeniyle Belediyeler ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 3.2. Kurumların İllere Göre Dağılımı.

	N	%
İstanbul	19	19
Ankara	15	15
İzmir	5	5
Balıkesir	4	4
Kocaeli	4	4
Çanakkale	3	3
Batman	3	3
Kayseri	3	3
Muş	3	3
2 Olanlar	10	10
1 Ve Altında Olanlar	21	21
Toplam	100	100

Tablo 3.2’de, ihale ilanı yayınlayan kamu kurum ve kuruluşlarının illere göre dağılımı gösterilmektedir. İlk sırayı % 19 oranı ile İstanbul, ikinci sırayı % 15 oranı ile Ankara almaktadır. Diğer iller ise İzmir % 5, Balıkesir ile Kocaeli % 4, Çanakkale, Batman, Kayseri ile Muş % 3 olarak sıralanmaktadır. İhale sayısı 2 olan illerin oranı % 10 ve ihale sayısı 1 olan illerin oranı ise % 21’dir. Bu tablo

bize EKAP üzerindeki veriler kullanılarak oluşturulan Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosunun tüm ülke düzeyinden veri barındırdığını göstermektedir. Diğer bir anlatımla araştırma verilerinin ülke düzeyine dağılımı yeterli düzeye yakındır.

Tablo 3.3. Yapılış Şekline Göre İhalelerin Dağılımı.

	N	%
Açık İhale	74	74
Pazarlık Usulü	26	26
Toplam	100	100

Tablo 3.3'te, kamu kurum ve kuruluşlarının yaptıkları ihalelerin türü gösterilmektedir. Toplam 100 adet ihaleden 74'ü açık ihale yöntemi ile 26'sı da pazarlık usulü ile yapılmıştır. Açık ihale usulü şeffaflığın olduğu ve kamuoyu denetiminin yapılabildiği bir ihale yöntemidir. % 74 oranıyla açık ihale usulünün yapılmış olması kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması adına olumlu bir durumdur.

Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu'ndaki verilerin istatistiki değerlendirmesi yapıldıktan sonra aşağıdaki başlıklar altında yerli malı lehine fiyat avantajı uygulama ve uygulamama örnekleri üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır.

3.1.2 Yerli Malı Teklif Eden İstekli Lehine Fiyat Avantajı Uygulaması

Yerli malı fiyat avantajı tablosunda yer alan “Yerli malı teklif eden istekli lehine fiyat avantajı uygulaması” başlığı altında, kamu idarelerinin alım yaparken ihale ilan metnine, fiyat avantajı uygulamasına dair madde koyup koyulmadığını göstermektedir. Başka bir ifade ile bu başlık kamu idarelerinin kamu hizmetinin devamı için gerekli araç gereci temin etmek maksadıyla 4734 sayılı Kanundaki yol ve yöntemleri uygulayarak piyasadan alım yaparken yayınladığı ihale ilan metinlerinde yerli malı teklif etmek isteyen isteklileri kabul edip etmeyeceğinin kendi ilan metniyle tespit edildiği bir başlıktır.

Konu ile ilgili yasal mevzuata baktığımızda; 4734 sayılı Kanunun 63. maddesinde yerli malı teklif eden istekliler lehine fiyat avantajı tanınmasına ilişkin olarak; “Mal alımı ihalelerinde yerli malı teklif eden istekliler lehine, % 15 oranına kadar fiyat avantajı sağlanabileceği, ancak Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak orta ve yüksek

teknolojili sanayi ürünleri arasından belirlenen ve Kurum tarafından ilan edilen listede yer alan malların ihalelerinde, yerli malı teklif eden istekliler lehine % 15 oranında fiyat avantajı sağlanmasının mecburi tutulduğu görülmektedir. Ayrıca yerli yazılım ürünü teklif eden istekliler lehine de % 15 oranında fiyat avantajı sağlanması mecburidir” (KİK, 2002: Madde 5).

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak belirlenen ve her yıl güncellenen “Kamu Alımlarında 4734 Sayılı Kanun Kapsamında Fiyat Avantajı Sağlanması Zorunlu Olan Ürün Listesi”⁸nde bilgisayar veya teknoloji ürünleri yüksek teknoloji sınıfında yer almaktadır.

Yukarıdaki kanun metninden anlaşılaçağı üzere; kamu idarelerinin orta ve yüksek teknoloji ürünü satın alırken, Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün teklif eden istekli lehine % 15 oranında fiyat avantajı sağlanması mecburidir. Bu konuda kamu idarelerine takdir hakkı tanınmamıştır.

Tablo 3.4. % 15 Fiyat Avantajı Uygulaması İlan Edilme Durumu.

% 15 Uygulamasını	N	%
İlan Edenler	77	77
İlan Etmeyenler	23	23
Toplam	100	100

Tablo 3.4.’de, % 15 fiyat avantajı uygulaması ilan edilme durumu gösterilmektedir. Toplam 100 adet ihaleden 77’sinde yerli malı teklif eden istekliler lehine % 15 oranında fiyat avantajı uygulanacağına dair ilan metnine madde konulmuştur. Diğer taraftan geriye kalan 23 adet ihalede, yerli malı teklif eden istekliler lehine % 15 oranında fiyat avantajı uygulanmayacağına dair madde konulmuştur. Her ne kadar yerli malı lehine fiyat avantajı uygulayacağını ilan eden kamu kurum ve kuruluş oranı % 77 olsa da % 23 gibi azımsanmayacak orandaki kamu kurum ve kuruluşları yerli malı lehine fiyat avantajı uygulamayacağını ilan etmiştir. Kanun metninden de açıkça anlaşılaçağı üzere mecburi olan bir işlem yapılmamış diğer taraftan kanunen mecbur tutulan bu

⁸ https://dosyalar.kik.gov.tr/genel/Bilgilendirme_Dokumanlari/OrtaveYuksektknolojiliSanayiUrunleriListesi.pdf

işlemin yapılmaması durumunda yine aynı kanunda herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir.

Aşağıdaki alt başlıklarda kamu kurum ve kuruluşlarının kamu ihalelerinde yerli malı lehine fiyat avantajı uygulama durumları örnekler üzerinden incelenecektir.

3.1.2.1.Yerli Malı Teklif Eden İstekli Lehine Fiyat Avantajı Uygulama Örneği

Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu’nda yer alan ve aynı zamanda aşağıdaki ekran görüntüsünde detayı görülen 2022/596747 ihale kayıt numaralı bilgisayar ve teknoloji ürünü alım işinde ihale ilan metnine yerli malı teklif eden istekli lehine % 15 oranında fiyat avantajı uygulayacağı yazılmıştır.

İlan Önizleme

ihale kayıt numarası	: 2022/596 / 4 /
1- İhalenin	
a) Tarihi	: 19.07.2022
b) Türü	: Mal alımı
c) Usulü	: Açık
d) Yaklaşık Maliyeti	: 692.000,00 TRY
2- İhale konusu malın	
a) Adı	
b) Teslim yerleri	
c) Teslim tarihi	
3- Teklifler	
a) Dokümanı EKAP üzerinden e-imza kullanarak indiren sayısı	: 8
b) Toplam Teklif Sayısı	: 4
c) Toplam Geçerli Teklif Sayısı	: 4
d) Yerli malı teklif eden istekli lehine fiyat avantajı uygulaması	: Uygulanmıştır / %15

Fotoğraf 3.2. Fiyat Avantajı Uygulama İlan Örneği.⁹

Fotoğraf 3.2.’den görüleceği üzere EKAP sistemi ekran görüntüsünün “3-Teklifler” maddesinin “d) Yerli malı teklif eden istekli lehine fiyat avantajı uygulaması” alt maddesinde; “Uygulanmıştır / % 15” şeklinde bilgi yer almaktadır. Ancak ihaleye yerli malı teklif eden isteklinin katılıp katılmadığı ve teklif verip vermediği bilinmemektedir. İdare burada yasal mevzuatı uygulamış, ihaleye yerli malı teklif eden istekli olması halinde diğer rakip firmaların teklifleri üzerinden %15 oranında fiyat avantajı uygulayacağını ilan etmiştir.

Diğer taraftan yerli malı fiyat avantajı tablosunda yer alıp yukarıdaki örnekteki gibi yerli malı lehine % 15 fiyat avantajı uygulayacağını ilan eden kamu kurum ve kuruluşları aşağıda tablo halinde listelenmiştir.

⁹ Kamu İhale Kurumu EKAP Sistemi (<https://ekap.kik.gov.tr>)

Tablo 3.5. % 15 Fiyat Avantajı Uygulanacağını İlan Maddesine Koyan Kurumlar.

İhaleyi Yapan Kamu İdareleri	İhale Adı	En Yüksek Teklif (TL)	En Düşük Teklif (TL)	Sözleşme Bedeli (TL)	Y. M. T. Eden İstekli Leh. Fiyat Avan. U.
1	Bilgisayar Ve T. Mal. Alım İşi	1.181.960	559.988	559.988	Uygulanmıştır / %15
2	Dizüstü Bilgisayar Alım İşi	672.555	596.000	596.000	Uygulanmıştır / %15
3	Bilgisayar Ve T. Mal. Alım İşi	2.292.900	1.474.322	1.474.322	Uygulanmıştır / %15
4	Bilgisayar Alım İşi	678.512	593.600	593.600	Uygulanmıştır / %15
5	AIO Bilgisayar Ve Notebook Alımı	2.022.750	1.717.000	1.717.000	Uygulanmıştır / %15
6	Bilgisayar Alım İşi	3.047.220	3.047.220	3.047.220	Uygulanmıştır / %15
7	Kamera, Bilgisayar Alımı	1.041.436	953.296	953.296	Uygulanmıştır / %15
8	Bilgisayar, Monitör Alım İşi	592.860	500.886	500.886	Uygulanmıştır / %15
9	Bilgisayar Alımı	1.179.966	918.295	918.295	Uygulanmıştır / %15
10	Tümleşik Bilgisayar Alımı	680.750	672.000	672.000	Uygulanmıştır / %15
11	Bilgisayar Donanım Alım İşi	254.500	193.370	193.370	Uygulanmıştır / %15
12	Bilgisayar Ve Monitör Alımı	24.227.500	16.284.900	16.284.900	Uygulanmıştır / %15
13	Bilgisayar M. Alımı İşi	484.791	310.100	310.100	Uygulanmıştır / %15
14	Bilgisayar Ve Ç. Malzemeleri Alımı	2.484.985	2.127.826	2.127.826	Uygulanmıştır / %15
15	Bilgisayar Alımı	585.574	585.574	585.574	Uygulanmıştır / %15
16	Bilgisayar Ürünleri Alım İşi	955.400	879.320	879.320	Uygulanmıştır / %15
17	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	2.791.200	1.453.912	1.453.912	Uygulanmıştır / %15
18	Bilgisayar Alımı İhalesi	675.800	525.120	525.120	Uygulanmıştır / %15
19	Tümleşik Bilgisayar Alımı	672.000	672.000	672.000	Uygulanmıştır / %15
20	Bilgisayar Malzemeleri Alınması İşi	376.000	376.000	376.000	Uygulanmıştır / %15
21	Bilgisayar Malzemeleri Alınması İşi	185.250	185.250	185.250	Uygulanmıştır / %15
22	Server Bilgisayar Alımı	245.500	245.500	245.500	Uygulanmıştır / %15
23	Dizüstü Bilgisayar	39.919.500	28.965.600	28.965.600	Uygulanmıştır / %15
24	Tablet Bilgisayar	411.710	322.500	322.500	Uygulanmıştır / %15

25	Masaüstü Bilgisayar	156.016.750	72.522.000	72.522.000	Uygulanmıştır / %15
26	Bilgisayar Alımı	330.980	330.980	330.980	Uygulanmıştır / %15
27	Bilgisayar Malzemeleri Alımı	298.865	290.015	290.015	Uygulanmıştır / %15
28	Bilgisayar, Monitör, Yazıcı	913.824	913.824	913.824	Uygulanmıştır / %15
29	Tablet Bilgisayar Alım İşİ	855.100	855.100	855.100	Uygulanmıştır / %15
30	Tablet Ve B. Malzemesi Alımı	1.199.890	942.951	942.951	Uygulanmıştır / %15
31	Bilgisayar Malzemeleri Alımı	712.800	708.650	708.650	Uygulanmıştır / %15
32	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	268.000	268.000	268.000	Uygulanmıştır / %15
33	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşİ	98.700	98.700	98.700	Uygulanmıştır / %15
34	Bilgisayar Ve Yazıcı	1.091.150	1.091.150	1.091.150	Uygulanmıştır / %15
35	Bilgisayar, Yazıcı Makinası Alım İşİ	429.700	389.000	389.000	Uygulanmıştır / %15
36	Bilgisayar Alım İşİ	722.000	711.500	711.500	Uygulanmıştır / %15
37	Bilgisayar Yedek Parça Ve Alımı	520.381	209.213	209.213	Uygulanmıştır / %15
38	Bilgisayar, Monitör Alım İşİ	727.890	710.599	710.599	Uygulanmıştır / %15
39	Bilgisayar Yedek Parça	318.204	318.204	318.204	Uygulanmıştır / %15
40	Bilgisayar Alım işİ	347.265	272.065	272.065	Uygulanmıştır / %15
41	Bilgisayar, Malzeme Alımı	3.216.195	3.123.350	3.123.350	Uygulanmıştır / %15
42	Bilgisayar ve Tablet Alım işİ	199.054	183.152	183.152	Uygulanmıştır / %15
43	Bilgisayar Çevre Bileşenleri	1.397.700	1.157.360	1.157.360	Uygulanmıştır / %15
44	Dizüstü Bil. Ve Malzemeleri Alımı	3.968.588	3.968.588	3.968.588	Uygulanmıştır / %15
45	Taşınabilir Bil. M. Alım İşİ	1.154.800	1.065.116	1.065.116	Uygulanmıştır / %15
46	Masaüstü Bilgisayar Alımı	1.582.700	1.383.016	1.383.016	Uygulanmıştır / %15
47	Bilgisayar Kasası, Yazıcı Alımı	228.000	228.000	228.000	Uygulanmıştır / %15
48	Bilgisayar Alım İşİ	1.110.120	988.229	988.229	Uygulanmıştır / %15
49	Bilgisayar Ürünleri Alımı	361.890	346.759	346.759	Uygulanmıştır / %15
50	Bilgisayar Yazılım Alımları	435.150	435.150	435.150	Uygulanmıştır / %15
51	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	911.200	571.200	571.200	Uygulanmıştır / %15

52	Bilgisayar Sarf Malzemesi	754.286	754.286	754.286	Uygulanmıştır / %15
53	Bilgisayar Sistemi	1.497.500	1.497.500	1.497.500	Uygulanmıştır / %15
54	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	139.500	42.900	42.900	Uygulanmıştır / %15
55	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	105.350	105.350	105.350	Uygulanmıştır / %15
56	D. Bilgisayar Ve P. Cihazı Alımı	285.550	164.800	164.800	Uygulanmıştır / %15
57	Mini Bilgisayar Alımı	1.461.645	865.550	865.550	Uygulanmıştır / %15
58	D. Ve Masaüstü Bilgisayar Alımı	741.780	568.120	568.120	Uygulanmıştır / %15
59	Bilgisayar Ve Monitör Alım İşi	5.256.000	5.256.000	5.256.000	Uygulanmıştır / %15
60	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	166.900	150.900	150.900	Uygulanmıştır / %15
61	Bilgisayar Alım İşi	57.644.000	36.984.800	36.984.800	Uygulanmıştır / %15
62	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	134.250	130.225	130.225	Uygulanmıştır / %15
63	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	123.310	121.310	121.310	Uygulanmıştır / %15
64	Masaüstü Bilgisayar Alımı	394.020	280.467	280.467	Uygulanmıştır / %15
65	Bilgisayar Ve D. Alım İşi	127.000	127.000	127.000	Uygulanmıştır / %15
66	Bilgisayar Malzemesi Alımı	207.500	197.000	197.000	Uygulanmıştır / %15
67	Bilgisayar Ve Yan Ürünleri Alım İşi	409.280	321.800	321.800	Uygulanmıştır / %15
68	Macbook Pro B. Yedek Parça	723.370	583.120	583.120	Uygulanmıştır / %15
69	Tablet Bilgisayar Alımı	2.818.650	2.565.466	2.565.466	Uygulanmıştır / %15
70	Bilgisayar D. Ve S. Malzemesi Alımı	156.728	145.278	145.278	Uygulanmıştır / %15
71	Client Bilgisayar Alım İşi	704.105	704.105	704.105	Uygulanmıştır / %15
72	Bilgisayar D.M. Ve Ekpman Alımı	4.100.000	4.100.000	4.100.000	Uygulanmıştır / %15
73	Bilgisayar Sist. Alım İşi	1.779.100	1.296.500	1.296.500	Uygulanmıştır / %15
74	Bilgisayar Alım İşi	1.722.500	1.502.000	1.502.000	Uygulanmıştır / %15
75	Bilgisayar, Yedek Parça Temini İşi	4.696.892	2.975.931	2.975.931	Uygulanmıştır / %15
76	Dizüstü Bilgisayar Alımı	3.840.000	2.188.944	2.188.944	Uygulanmıştır / %15
77	Bilgisayar Ve Tezgahı Alımı	740.000	728.000	728.000	Uygulanmıştır / %15

Tablo 3.5.'te de görüleceği üzere 77 adet değişik alanlarda faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşu ihale yolu ile bilgisayar alımı yaparken yerli malı lehine % 15 oranında fiyat avantajı uygulayacağını ilan metinlerine bir

madde şeklinde koyarak ilan etmişlerdir. Yine yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere; en düşük sözleşme bedelli ihale 42.900 TL ile 54. İdare tarafından yapılmış ve bilgisayar ile yazıcı alınmıştır. Diğer taraftan en yüksek bedelli ihale ise; 72.522.000 TL ile 25. İdare tarafından yapılmış ve masaüstü bilgisayar alınmıştır.

Tablo üzerinde dikkat çeken diğer bir husus ise; ihaleye verilen en düşük teklif ile sözleşme bedelinin aynı olmasıdır. Başka bir ifade ile kamu idarelerinin yaptıkları ihalelerde istekliler tarafından teklif edilen en düşük bedel ile ihale sonucu imzalanan sözleşmedeki bedelin aynı olmasıdır. Bu veri tablodaki tüm ihaleler için geçerlidir. Örneğin 1. İdarenin “Bilgisayar ve Teknoloji Malzemeleri Alım İşi” ihalesinde en düşük teklifin 559.988 TL olduğu, yine sözleşme bedelinin de 559.988 TL olduğu açıkça görülmektedir. Bu tespitten çıkan sonuç, genellikle ihalelerin kamu idarelerince en düşük teklifi veren istekli üzerine bırakılmasıdır. Diğer taraftan tabloda yer alan ve % 15 oranında fiyat avantajı uygulayacağını ilan eden idarelerin yaptıkları ihalelere Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün sahibi isteklilerin katılıp katılmadığı, katıldı ise bu teşvikin uygulanıp uygulanmadığı sistemdeki sınırlı bilgi sebebiyle bilinmemektedir. En azından tabloda yer alan tüm ihaleler için geçerli olan sözleşme bedelinin verilen en düşük teklif bedeli ile aynı olması durumu, yerli malı teklif eden istekli lehine % 15 oranında fiyat avantajının uygulanmadığına karine teşkil etmektedir. Çünkü eğer tabloda yer alan herhangi bir ihalede % 15 fiyat avantajı uygulansaydı sözleşme bedeli verilen en düşük teklif bedeli olmazdı. Anlaşılan o ki kamu idareleri kamu alımı yaptıkları ihalelerde en düşük teklifi veren istekli üzerinde ihaleyi bırakarak kamu alım sürecini sonlandırmışlardır.

3.1.2.2.Yerli Malı Teklif Eden İstekli Lehine Fiyat Avantajı Uygulamama Örneği

Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosunda yer alan ve detayları aşağıda görünen diğer örnekte ise; 2022/546081 ihale kayıt numaralı bilgisayar ve teknoloji ürünü alım işinde, ihale ilan metninde yerli malı teklif eden istekli lehine fiyat avantajı uygulanmayacağı belirtilmiştir.

İhale kayıt numarası	: 2022/546081
1- İhalenin	
a) Tarihi	: 05.07.2022
b) Türü	: Mal alımı
c) Usulü	: Açık
d) Yaklaşık Maliyeti	: 2.907.715,56 TRY
2- İhale konusu malın	
a) Adı	: BİLGİSAYAR VE ÇEVRE ÜRÜNLERİ ALIM
b) Teslim yeri	
c) Teslim tarihi	
3- Teklifler	
a) Dokümanı EKAP üzerinden e-imza kullanarak indiren sayısı	: 9
b) Toplam Teklif Sayısı	: 1
c) Toplam Geçerli Teklif Sayısı	: 1
d) Yerli malı teklif eden istekli lehine fiyat avantajı uygulaması	: Uygulanmamıştır
4- Sözleşmenin	

Fotoğraf 3.3. Fiyat Avantajı Uygulamama İlan Örneği¹⁰

Fotoğraf 3.3.'den görüleceği üzere EKAP sistemi ekran görüntüsünün “3- Teklifler” maddesinin “d) Yerli malı teklif eden istekli lehine fiyat avantajı uygulaması” alt maddesinde; “Uygulanmamıştır” şeklinde bilgi yer almaktadır. İdarenin takdirine bırakılmayan ve kanunen zorunlu tutulan bir konuda yukarıda yer alan kamu kurumunun neden böyle bir işlem yaptığı sorgulanması gereken bir konudur. Diğer taraftan kamu kurum ve kuruluşları tarafından Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünler lehine %15 fiyat avantajı uygulamasını işletmedikleri takdirde herhangi bir idari veya adli yaptırımın 4734 sayılı Kanunda öngörülmemesi en büyük yasal boşluğu oluşturmaktadır.

EKAP arama satırına “bilgisayar” kelimesi yazılarak aratılan ve sonucunda sıralanan ilk 100 ihaleden, yerli malı teklif eden istekli lehine fiyat avantajı uygulamayacağını ilan eden 23 ihale ilan metni tespit edilmiş ve aşağıda listelenmiştir. Oran olarak baktığımızda toplam 100 ihaleden 23 adedinde fiyat avantajı uygulanmamıştır. Bu da % 23'e tekabül etmektedir.

Tablo 3.6. %15 Fiyat Avantajı Uygulanmayacağını İlan Maddesine Koyan Kurumlar.

İhaleyi Yapan Kamu İdareleri	İhale Adı	En Yüksek Teklif (TL)	En Düşük Teklif (TL)	Sözleşme Bedeli (TL)	Y. M. T. Eden İstekli Leh. Fiyat Avan. U.
1	Bilgisayar Ve Çevre Ürünleri Alımı	2.777.240	2.777.240	2.777.240	Uygulanmamıştır
2	Tablet Bilgisayar Alımı	898.478	619.370	619.370	Uygulanmamıştır
3	Bilgisayar Malzemesi Ve Yazıcı Toneri Alımı	205.778	184.645	184.645	Uygulanmamıştır
4	Bilgisayar M. Alınması işi	389.011	343.911	343.911	Uygulanmamıştır

¹⁰ Kamu İhale Kurumu EKAP Sistemi (<https://ekap.kik.gov.tr>)

5	Bilgisayar Mal Ve Malzeme Alımı İşi	714.455	690.000	690.000	Uygulanmamıştır
6	Bilgisayar ve bilgisayar malzemeleri alım işi	196.720	139.274	139.274	Uygulanmamıştır
7	Bilgisayar ve Bilgisayar Parçaları	571.700	482.770	482.770	Uygulanmamıştır
8	Bilgisayar ve Fotokopi Ekipmanları Mal Alımı	663.314	658.598	658.598	Uygulanmamıştır
9	Bilgisayar ve bilgisayar malzemeleri alım işi	3.970.150	3.901.202	3.901.202	Uygulanmamıştır
10	Toplama Bilgisayar D. ve Malzemeleri	189.468	125.340	125.340	Uygulanmamıştır
11	Tasarım Bilgisayarı ve Taşınabilir Kamera	500.000	500.000	500.000	Uygulanmamıştır
12	Bilgisayar Malzemeleri ve Yazıcı Alınması	894.200	401.800	401.800	Uygulanmamıştır
13	Bilgisayar Alım İşi	726.030	724.975	724.975	Uygulanmamıştır
14	Bilgisayar Yedek Parça Ve G. Kamera Alımı İşi	903.450	413.613	413.613	Uygulanmamıştır
15	Bilgisayar ve Yedek Parça Alımı	710.195	710.195	710.195	Uygulanmamıştır
16	Bilgisayar ve Sarf M. Alımı	368.000	254.160	254.160	Uygulanmamıştır
17	Bilgisayar ve Tablet Al	757.300	692.400	692.400	Uygulanmamıştır
18	Bilgisayar Alımı	22.620.000	20.236.800	20.236.800	Uygulanmamıştır
19	Bilgisayar Bileşeni, Ç. B. Ve Ağ D. M. Alımı	195.638	156.525	156.525	Uygulanmamıştır
20	Masaüstü Bilgisayar ve Monitörü Alımı İşi	694.600	648.600	648.600	Uygulanmamıştır
21	Bilgisayar Ve Teknoloji Ürünleri Malzemeleri Alımı	577.408	506.820	506.820	Uygulanmamıştır
22	Bilgisayar, güvenlik, haberleşme m. alımı	972.935	799.746	799.746	Uygulanmamıştır
23	Bilgisayar Ve Çevre Bileşenlerin Alımı	1.279.295	1.279.295	1.279.295	Uygulanmamıştır

Yukarıdaki tablodan açıkça görüleceği üzer 23 adet kamu kurumu bilgisayar ve teknoloji ürünü alırken yerli malı belgeli ürün lehine %15 oranında fiyat avantajı uygulamamıştır.

Ülkemiz ekonomi politikaları yapıcılarında, son dönemde yerli malı ürünlerin üretilmesi ve pazarlanması noktasında azımsanmayacak bir istek vardır. Bu istek gerek özel kesim gerekse kamu kesimine yönelik birçok yasal düzenlemeyi de beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemelerden yukarıdaki bölümlerde detaylıca bahsedilmiştir. Özel sektör tarafı daha çok piyasa koşullarına göre şekillenen bir alandır. Başka bir anlatımla devletin doğrudan özel sektör tarafında yer alan alıcılara Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünleri satın aldirmek gibi bir tasarrufu olamaz. Bu durum günümüz siyasal yaşamıyla da

bağdaşmaz. Diğer taraftan devletin özel sektörde yer alan alıcı ve satıcıları yönlendirmek, teşvik etmek, sübvans etmek gibi yöntemlerle Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürün alım ve satımını artırabilir. Devletin kendi iş ve işlemlerini yürütmek için satın aldığı bilgisayar veya teknoloji ürünü gibi malzemelerin alım işlemlerinde ise bilakis doğrudan Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürün alınmasını zorunlu tutabilir. Çünkü bu durumun uzun vadede ülke ekonomisine katkısı düşünüldüğünde, yabancı menşeli ürün yerine yerli malı ürünlerin tercih edilmesi ülke lehine avantajlı bir durumdur.

3.2 Yerli Malı Talebiyle İlgili Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

EKAP sistemi üzerinden elde edilen veriler kullanılarak oluşturulan tablodan yapılan değerlendirmelerde, kamu kurum ve kuruluşlarının kamu alım ihalelerinde bilgisayar ve teknoloji ürünü satın alırken Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünler lehine % 15 oranında fiyat avantajı uygulama duyarlılıklarının derecesinin tam olarak tespit edilememesi üzerine; kamu alım ihalelerine teklif veren 15 adet firma yetkilisi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde katılımcılara Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünlerinin olup olmadığı, kamu ihalelerinde yerli malı ürün alımı noktasında yasal düzenlemelere uyulup uyulmadığı, verdikleri tekliflerde Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünün olup olmadığı, varsa hangi oranda olduğu, kamu alımlarını yöneten bürokratların Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünler için güncel mevzuatta yer alan teşvik maddelerini işletip işletmedikleri, % 15 oranında yerli malı lehine fiyat avantajı uygulayıp uygulamadıkları gibi sorular sorulmuştur. Ayrıca Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünlerde kamu idarelerini almaktan vazgeçirecek problemlerin olup olmadığı, varsa ne gibi problemlerin olduğu ve bunların çözüm yollarının neler olduğu gibi de değerlendirmelerde bulunmaları istenmiştir.

Katılımcılardan alınan cevaplar derlenerek aşağıdaki başlıklar oluşturulmuştur. Başlıklar oluşturulurken katılımcılara yöneltilen sorular ile alınan cevaplar birlikte değerlendirilerek çıkarımlar yapılmıştır.

3.2.1 Katılımcıların Yerli Malı Belgeli Bilgisayar veya Teknoloji Ürünü Sahipliği

Günümüzde firmalar hem kamuya hem de özel piyasaya pazarlama yapabilmektedir. Firmalar, müşterilerinden gelen talepler doğrultusunda hem Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünlere hem de yabancı menşeli ürünlere portföylerinde yer verebilmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda;

katılımcıların işyerlerinde yerli ve/veya yabancı menşeli ürün bulundurabildikleri, daha çok bunu müşterilerinin talepleri doğrultusunda yaptıkları, ürün satış oranlarına göre kendi tedarikçilerine alacakları malların yerli veya yabancı menşeli olması noktasında sipariş verdikleri anlaşılmıştır. Diğer taraftan katılımcı firmalar daha çok mal ticareti yapan (üretim yapmayan) firmalardan oluşmaktadır. Ayrıca, yerli malı üretim noktasında bilgisayar ve teknoloji ürünü üreten belli başlı birkaç firmanın olduğu, bu firmaların da %100 yerli üretim gerçekleştirmedikleri katılımcıların beyanlarından anlaşılmıştır. Bilgisayar ve teknoloji firmaları daha çok yurt dışından ithal ürün getirerek Türkiye’de pazarlama yapmakta, bazı firmalar ise aynı zamanda hem Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün üretmekte hem de ithal ürün getirerek talebe göre müşterilerine satış yapmaktadır.

Katılımcılara yarı yapılandırılmış mülakat esnasında yöneltilen sorulardan ilki “İhalelere teklif edebileceğiniz Yerli Malı Belgesi’ne sahip bilgisayar veya teknoloji ürünleriniz var mı?” sorusu olmuştur. Bu sorunun sorulmasındaki amaç, kamu ihalelerine fiyat teklifi veren katılımcı firmaların ürün portföyünde Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürünün olup olmadığının tespit edilmesidir.

Tablo 3.7. Yerli Malı Belgeli Bilgisayar veya Teknoloji Ürünü Sahipliği.

	N	%
Ürünü Olanlar	13	87
Ürünü Olmayanlar	2	13
Toplam	15	100

Tablo 3.7.’de katılımcıların Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün sahipliği durumu tasnif edilmiştir. Tabloya göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%87) Yerli Malı Belgesi’ne sahip bilgisayar veya teknoloji ürününe sahip olduklarını, %13’ü ise portföylerinde Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün bulundurmadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların büyük bir oranının Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürüne sahip olmaları ülke ekonomi politikaları açısından olumlu bir gelişmedir. Bu durum yerli malı ürün pazarının gelişmiş olduğunu, talep edilmesi halinde yerli malı ürünlere ulaşılabileceğini göstermektedir.

Katılımcılardan biri Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün sahipliği sorusuna “*Var. Üretmiyoruz, ancak Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün üreten firmaların bayiliğini yaparak onlar adına ürün satıyor, satış karından doğan payımızı alıyoruz. Ayrıca bu firmaların servis ve yedek parça bayiliğini de yapıyoruz.*”

cevabını vermiştir. Katılımcı firma bu cevabı ile aslında kendi firmasının üretici olmadığını, üretici firmaların bayiliğini yapmak suretiyle ticaret yaptıklarını ifade etmiştir. Ayrıca bayisi olduğu üretici firmaların da satış sonrası hizmetlerini de kendilerinin yürüttüğünü belirtmiştir.

Bir diğer katılımcı da “Bizim firma olarak Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürünlerimiz vardır. Kendimiz üretmemekle beraber ticaretini yaptığımız bu ürünleri genellikle büyük firmalar üretiyor.” cevabı ile diğer katılımcıya yakın bir cevap vermiştir.

3.2.2 Katılımcıların Kamu Alımlarında Yerli Malı Lehine Fiyat Avantajı Uygulaması Hakkındaki Bilgileri

Günümüzde yürürlükteki kanunların sayısı o kadar fazladır ki vatandaşların hepsini bilmesi imkansızdır. Son dönemde kanun yapım tekniği olarak “torba kanun” olarak adlandırılan düzenlemelerin sayısı oldukça artmıştır. Torba kanunlar ile birçok alanı düzenleyen kanunlardaki mevcut birkaç maddenin değiştirilmesi veya yeni madde eklenmesi gündeme gelebilmektedir. Diğer taraftan kamu hizmetinin devamlılığı için ayrıntılı teknik konuları barındıran kanuni düzenlemelerin konunun uzmanları tarafından anlaşılması uzun zaman alabilmektedir.

Örneğin, araştırma konumuz olan 4734 sayılı Kanunun 63. maddesinde yer alan “yerli malı teklif eden istekli lehine % 15 oranında fiyat avantajı sağlanması uygulaması” da teknik uzmanlığı veya devamlı ihale mevzuatı ile meşgul olmayı gerektiren bir uygulamadır. Yerli menşeli üretimin desteklenerek cari açığın azaltılması gibi ülke ekonomisine pozitif katkısı olması için yürürlüğe konulan “yerli malı teklif eden istekli lehine %15 fiyat avantajı” uygulamasının yarı yapılandırılmış mülakata katılan katılımcılar tarafından bilinip bilinmediğini ölçmek amacıyla kendilerine “Kamu ihalelerinde ihaleye çıkan kurumun yerli malı tekliflerine % 15 fiyat avantajı uygulama zorunluluğundan haberiniz var mıdır?” sorusu sorulmuştur.

Tablo 3.8. Yerli Malı Lehine % 15 Fiyat Avantajı Hakkındaki Bilgileri.

	N	%
Bilgi Sahibi Olanlar	13	87
Bilgi Sahibi Olmayanlar	2	13
Toplam	15	100

Tablo 3.8’de katılımcıların %15 fiyat avantajından bilgi sahipliği durumu tasnif edilmiştir. Tabloya göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%87) kamu

alımlarında yerli istekli lehine uygulanan %15 oranındaki fiyat avantajından haberlerinin olduğunu, %13'ü ise böyle bir uygulamadan haberlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük bir oranının %15 oranındaki fiyat avantajı uygulaması hakkında bilgi sahibi olması şeffaf yönetim açısından olumlu bir durumdur.

Ancak katılımcılardan birisi, soruya cevaben kendilerinin haberlerinin ve bilgilerinin olmamasını hayretle karşılayarak *“Neden böyle bir teşvik var da bizim haberimiz yok. Haberimiz olsaydı daha farklı olurdu...”* gibi serzenişlerde bulunmuşlardır.

Aslında yerli malı ürün teklif eden lehine % 15 gibi ciddi bir fiyat avantajı sağlayan uygulamadan haberdar olmak ve ihaleye bu minvalde hazırlıklı girmek firmalar açısından büyük avantaj sağlayacaktır. Serbest piyasada bazen satıcılar sattıkları ürünlerin bedellerini alamayabilir veya vaktinden çok sonra da alabilir. Ancak kamu ihalelerinde alıcı sıfatına sahip idare, mal idarenin eline geçtikten sonra birkaç prosedür işleminin ardından mal bedelini öder. Diğer bir anlatımla serbest piyasaya nazaran kamu idareleri borcuna daha sadık bir müşteridir. Bu durum % 15'lik fiyat avantajı ile birleştikten sonra üstüne ihale kalan firma açısından oldukça avantajlı bir durumdur.

3.2.3 İhalede Yerli Malı Belgeli Ürün Teklif Etme Durumu

Yarı yapılandırılmış mülakat görüşmesinde, katılımcılara sorulan sorulardan bir diğeri de “Bir kamu kurumunun açtığı ihalede bilgisayar ve teknoloji ürünleri konulu teklif verdiğiniz veya davet edildiğiniz ihale var mı?” sorusu olmuştur.

Tablo 3.9. İhalelere Katılma Durumu.

	N	%
İhalelere Katılanlar	14	93
İhalelere Katılmayanlar	1	7
Toplam	15	100

Tablo 3.9'da katılımcıların kamu kurumlarınca yapılan bilgisayar veya teknoloji ürünü alım ihalelerine katılım durumları tasnif edilmiştir. Tabloya göre katılımcıların büyük çoğunluğu (%93) bu tür ihalelere katıldıklarını ve teklif verdiklerini, %7'si katılmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük bir oranının kamu ihalelerine katılıyor ve teklif veriyor olmaları rekabetçi bir ortamın oluşması açısından kamu kurum ve kuruluşlarının lehine olumlu bir durumdur.

Bir katılımcı bu soruya; “Yok. Çünkü kamu kurumlarının hazırladığı teknik şartnamelerdeki bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin özellikleri bizi engelliyor. Teknik şartnamelerdeki nitelemeler adres gösterir gibi yerli olmayan yabancı markaların ürünlerinin özellikleri. Bizim elimizde olan yerli ürünlerin özellikleri teknik şartnamelerdeki özellikleri karşılamadığı için teklif veremiyoruz.” cevabını vermiştir. Katılımcının verdiği bu cevap teknik şartnamelerin hazırlanması sürecinde ciddi bir problemin olduğuna işaret etmektedir.

Kamu idareleri alım yapmadan önce alımını gerçekleştirecekleri ürünlerin neler olduğu ile hangi teknik özelliklere sahip olması gerektiğini, hazırlayacakları teknik şartnamelerde belirtmek ve bunları ilan metinlerine ekleyerek ilan etmek zorundadır. Teknik şartnamelerin ise konunun uzmanı veya ürün hakkında teknik bilgi ve yeterliliğe sahip kamu görevlileri tarafından hazırlanması gerekir. Bu kişiler ise genellikle kamu kurumlarının teknik hizmetler sınıfında çalışan mühendis veya tekniker gibi unvanlara sahip kamu görevlileridir. Kamu kurumlarının bazen teknik unvana sahip kadroları ya olmayabilir ya da o anda kadro olsa bile atama olmadığı için boş olabilir. Böyle bir durumda devreye aynı kamu kurumunun satın alma birimindeki unvan fark etmeksizin görevli olan personeli girer. O personel de o anki bilgi birikimi ile veya alınacak ürünle alakalı bilgi sahibi olanlardan edineceği bilgilerle bir teknik şartname hazırlayacaktır. Çünkü teknik şartnamelerin teknik unvana sahip personelce hazırlanacağına dair kural koyan kanuni bir düzenleme yoktur.

Bilgisayar ve teknoloji ürünleri satın alınırken genelde kamu idareleri tarafından önce markaya karar verilmekte, bu markanın ilgili ürünün teknik özellikleri kopyala yapıştır yöntemi ile teknik şartnamelere eklenmektedir. Bu şekilde yapıldığında ise ihaleye teklif vermek isteyen diğer markalara sahip firmalar, ürünlerinin teknik şartnamedeki istenen nitelikleri karşılamaması sebebiyle teklif verememektedir.

Bir haber sitesinde konu ile alakalı “Kamu İhale Kurumu’ndan yerli malı hamlesi”¹¹ başlığı ile “Kamu İhale Kurumu, alım ihalelerinde yerli malı teklifini zorlaştıran hatta engelleyen şartnameler hazırlandığı şikâyetlerini gidermek için harekete geçti. Başta “marka, firma tarifi” şeklinde şartnamelerin hazırlanmasını

---

¹¹<https://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/3132163-kamu-ihale-kurumundan-yerli-mali-hamlesi>

önlemek üzere bir dizi mevzuat değişikliğine hazırlanan Kamu İhale Kurumu, sanayicilere yazı göndererek, bu konuda önerilerini hazırlamalarını istedi. Kurum gönderdiği yazıda, mal alımı ihalelerinde şartnamelerin hazırlanma şart ve kurallarına yönelik bilgi verdi. Sanayicilere gönderilen formla yerli malı kullanımını engelleyen, zorlaştıran hususların hangileri olduğu ve çözüm önerilerinin neler olduğuna yönelik görüş soruldu.” şeklinde haber yapılmıştır. Gerçekten de bu konu ülke genelinde bir problem kaynağı olmuş ve ulusal basında Kamu İhale Kurumu’nun problemin çözümü için adım attığına dair haber yapılmıştır.

Burada şu soruların sorulması gerekmektedir. Acaba kamu idareleri kamuya alım yaparlarken ürünün markasını belirlemekle doğru yapmakta mıdır? Diğer soru ise; marka belirlerken onları seçtikleri markayı seçme sürecine götüren nedenler nelerdir?

Öncelikle ilk soruya yanıt arayacak olursak, kamu idarelerinin alım yaparken kesinlikle marka ve model seçme ve belirleme gibi bir yetkileri veya görevleri yoktur. Hatta bu durum yasaklanmıştır. Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliğinde; teknik şartnamelerin düzenlenmesinde dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birinin; marka, patent, menşei, model gibi rekabeti önleyici hususların yazılmaması gerektiği belirtilmiştir. Ancak uygulamada marka veya model gibi hususlar teknik şartnamelere yazılmasa da yazılan diğer teknik özelliklerden alınacak malın hangi markanın hangi modeli olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. İhalelere katılmak isteyen istekliler bu noktadan sonra kamu idaresince teknik şartnamede belirtilen özellikleri karşılayan marka ve model için fiyat teklifinde bulunabilmektedir. Bu da rekabeti önleyici bir durum arz etmektedir.

Modernleşme ile başlayan toplumsal yapıdaki değişme bürokratların kimliklerini de etkilemiştir. Osmanlının son döneminden başlayarak günümüze kadar devam eden modernleşme serüveninde Batı’nın örnek alınması, ancak kostüm modernliğinden öteye gidilememesi bu duruma ışık tutmaktadır. Kamuya mal alımlarında bir ürünün yerli veya yabancı menşeli ürün olmasında bürokratların tavrı etkili olabilmektedir. Devletin ekonomi politikası yerli ürün lehine iken, kamu çalışanlarının yabancı menşeli ürünler lehine tavır alması yadsınacak bir durumdur.

Kadıoğlu (1999:29)’nun şu tespiti konuyu açıklamaktadır. Cumhuriyet Dönemi laikleşme politikalarında sembolik olarak Şapka ve Kıyafet Devrimi, Batı müziği ve takviminin kullanılması, Latin harflerinin kullanılması, metrik sisteme

geçiş, Soyadı Kanunu, haftalık tatil günlerinin Cuma'dan Pazar'a alınması, Ezan'ın Türkçeleştirilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler geçmiş ile kopuşun bir başlangıcı olarak tarihe geçmiştir. Bu inşa edici zihniyet ile birlikte ülkemizde modern imajlar modern fikirlerin önüne geçmiştir. İnşa edilmiş kimlikler aslında sahici gibi görünse de sahteliğini inşa edilmişliğini açıkça sergilemektedir.”

3.2.4 Bilgisayar ve Teknoloji Ürünü Alımı İçeren İhalelerde % 15 Fiyat Avantajı Uygulanma Durumu

Günümüz kamu hizmetlerinin yerine yetirilmesinde teknolojik ürünler yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Teknolojinin günümüzdeki kadar gelişmediği ve tüm hayata sirayet etmediği dönemlerde basit bir iş için bile günlerce süren işlemler yapılabilirdi. Bilgisayar ve teknoloji ürünleri sayesinde bu işlemler artık saniyeler içerisinde yapılabilir. Bu da kamu hizmetlerinde hem güveni hem de kaliteyi artırmakta, bu durum işlemlerin daha hızlı sonuçlanmayla birlikte vatandaş memnuniyetini de beraberinde getirmektedir.

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde olmazsa olmaz ihtiyaç olan bilgisayar ve teknoloji ürünleri alımı yine kamu otoritelerince belli kurallar dâhilinde serbest piyasadan yapılmaktadır. Bu kuralların başında ise 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu gelmektedir. Bu Kanun 2002'de yürürlüğü girdiği tarihten itibaren günün şartlarına göre birçok değişikliğe uğrasa da geçerliliğini sürdürmektedir. Kanunun tez konumuz olan bilgisayar ve teknoloji ürünleri örneğinde kamu alımlarında yerli malı duyarlılığını kapsayan ilgili maddesi ise 63. maddedir.

Yukarıda tezin ilgili kısmında açıklandığı üzere; idareler kamuya özellikle bilgisayar ve teknoloji ürünü cinsinden orta veya yüksek teknoloji ürünü almaya karar verdiklerinde, öncelikle ilan metinlerine yerli malı teklif eden istekli lehine % 15 oranında fiyat avantajı sağlayacağına dair açıklama koymak zorundadır. Ayrıca ihale esnasında eğer yerli malı teklif eden istekli olursa da % 15 oranında fiyat avantajı uygulamak zorundadırlar. Kanunun amir hükmü bu şekilde düzenlenmiştir. Hatta buradaki % 15'lik oranın hepsi uygulanacaktır. Burada idareye takdir yetkisi bırakılmamıştır.

Yarı yapılandırılmış mülakat görüşmesinde, katılımcılara sorulan sorulardan bir diğeri de “Bilgisayar ve teknoloji ürünleri içeren katıldığınız ihalelerde %15 fiyat avantajı şartı aranmış mıydı? Kaç tane böyle ihaleye

katıldınız?” sorusu olmuştur. Bu sorunun sorulma amacı ise katılımcıların iştirak ettiği kamu ihalelerinde %15 fiyat avantajı uygulaması hakkında bilgi almaktır.

Tablo 3.10. Katılımcıların teklif verdiği ihalelerde %15 fiyat avantajı uygulanma durumu.

	N	%
Uygulanan İhaleler	10	67
Uygulanmayan İhaleler	5	33
Toplam	15	100

Tablo 3.10.’da Katılımcıların teklif verdiği ihalelerde % 15 fiyat avantajı uygulanma durumu tasnif edilmiştir. Tabloya göre katılımcıların çoğunluğu (% 67) bu tür ihalelerde yerli malı ürün lehine % 15 fiyat avantajı uygulamasının olduğunu, % 33’ü ise bu uygulamanın olmadığını belirtmişlerdir. Bir katılımcı da bu soruya cevaben “Hepsinde aranıyor ama uygulanmıyor.” cümlesini kurmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde katılımcıların büyük oranı kamu idarelerinin yayınladıkları ilan metinlerinde yerli malı lehine fiyat avantajı sağlayacağına dair açıklamaların bulunduğunu, yasal prosedür olarak kanun ve yönetmeliklerdeki kurallara harfiyen uyulmaya çalışıldığını beyan edilmektedir. Ancak, yasal prosedürlere uymak demek, yasa koyucunun yasayı düzenlerken ulaşmak istediği hedefe varılacağı anlamına gelmemektedir. Kamu idareleri her ne kadar ilan metinlerine yasal düzenlemeye ait zorunlu lafızları koysalar da uygulama aşamasında eğer Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürün teklif eden istekli yoksa, kamu idareleri mecburen yabancı menşeli ürünleri satın almak zorunda kalmaktadırlar. Özetle söylemek gerekirse, eğer yerli malı ürün teklifi yoksa 63. maddenin uygulama olanağı da yoktur. Prosedür tamamlansın diye yapılan yasal işlemler ile varılan sonuç ise yasa koyucunun hedefinin çok uzağında kalmaktadır.

3.2.5 İhalelerde % 15 Fiyat Avantajı Uygulamasına Dikkat Edilme Durumu

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde yöneltile sorulardan biri de “Katıldığınız ihalelerde ilan ve değerlendirme aşamasında % 15 kuralının uygulanma oranı nedir? Başka ifadeyle %15 kuralına gerek ihale şartlarında yer alması bakımından gerekse ihalenin değerlendirme aşamasında dikkat edilme oranı nedir?” sorusudur.

Kamu ihalelerine katılan istekliler kamu alım süreçlerinin tarafı olmaları nedeniyle yürütülen iş ve işlemlerden bilgi sahibidirler. İhale sürecinin başından sonuna kadar izleme ve değerlendirme fırsatları vardır. Araştırma konusu olan

yerli malı lehine %15 fiyat avantajı uygulaması hakkında bilgi almak amacıyla katılımcıların tecrübelerinden faydalanılmak için bu soru sorulmuştur.

Tablo 3.11. İhalelerde %15 Fiyat Avantajı Uygulamasına Dikkat Edilme Durumu.

	N	%
Dikkat Edildiğini Söyleyenler	8	53
Dikkat Edilmediğini Söyleyenler	7	47
Toplam	15	100

Tablo 3.11.'de ihalelerde % 15 fiyat avantajı uygulamasına dikkat edilme durumu tasnif edilmiştir. Tabloya göre katılımcıların %53'ü ihalelerde yerli malı ürün lehine %15 fiyat avantajı uygulamasına dikkat edildiğini, %47'si ise dikkat edilmediğini belirtmişlerdir. Dikkat edilme durumu neredeyse yarı oranındadır.

Bir katılımcının soruya; *“Evrak üzerinde kurala uyuluyor. Ancak uygulamada pek bakılmıyor. Yani ihale esnasında en düşük teklifi kim veriyse ihaleyi o alıyor. Başka bir ayrıntıya dikkat ettiklerini görmedim.”* şeklinde cevap vermesi bu oranın neden bu şekilde olduğunu açıklamaktadır. Diğer bir katılımcı ise aynı soruya *“Evrak üzerinde kurala uyuluyor. Ancak teknik şartnameler yabancı menşeli ürünlere göre hazırlanıyor.”* şeklinde cevap vermiştir.

Burada özellikle katılımcının verdiği cevapta geçen *“Yani ihale esnasında en düşük teklifi kim veriyse ihaleyi o alıyor.”* ifadesi EKAP sistemi üzerindeki verilerle oluşturulan yerli malı avantaj tablosundaki en düşük bedel ile sözleşme bedelinin aynı olması durumunu açıklamaktadır. Başka bir anlatımla ihalelere teklif veren bir katılımcının gözlemleri ile devletin resmi kayıtları örtüşmektedir. Sonuç olarak ihalelerin en düşük teklifi veren istekli üzerine bırakıldığına dair kuvvetli bir kanı oluşmuştur.

Başka bir katılımcı da aynı soruyu *“Kamu kurumları genelde yerli ürün almaya gayret ediyorlar. Ancak istedikleri özelliklerde yerli malı ürün yoksa ithal ürün alıyorlar. O ürünleri de biz veriyoruz.”* şeklinde yanıtlıyor. Bu cevaptan da bazı kamu kurum ve kuruluşlarının ülkenin genel ekonomi politikaları ile uyumlu olarak gerçekten yerli malı ürünleri almaya gayret etikleri anlaşılmaktadır.

3.2.6 İhaleyi Yapan İdarenin Görevlilerinin Yerli Malı Ürünler Hakkındaki Tutumları

Kamu görevlileri kamu hizmetinin yerine getirilmesinde asıl görev alan bireylerdir. Onların kanunları yorumlaması ve uygulaması, kanunları yapanların kanunu yapmaktaki asıl amacının fiiliyata dönüşüp dönüşmediğinin hasılasıdır. Diğer bir anlatımla, tez konumuz üzerinden örneklendirecek olursak, kanun

yapıcıların niyeti yerli malının kullanılmasını teşvik amaçlı bir uygulamanın yürürlüğe girmesi olabilir. Ancak kamu görevlisi bu niyete katılmıyorsa veya bu niyete duyarlı değilse kanunen getirilen uygulama asıl hedefine ulaşmayabilir, kadük kalabilir veya farklı bir uygulama geliştirilerek amacından saptırılabilir.

Katılımcılara yönelttiğimiz “%15 yerli malı kuralının uygulanmasında ihaleye çıkan kurumların tutumları, duyarlılık durumları nedir? Bu konuda ne derece bilgiye sahiptirler, ne derece kurallara bağlıdırlar, ne derecede duyarlıdırlar?” sorusu da kamu görevlilerinin kamu alım ihalelerinde yerli mal alımına olan tutumlarını ölçmeye yöneliktir.

Tablo 3.12. Kamu Görevlilerinin %15 Fiyat Avantajı Uygulamasına Duyarlılıkları.

	N	%
Duyarlı Olduğunu Söyleyen	4	27
Duyarlı Olmadığını Söyleyen	11	73
Toplam	15	100

Tablo 3.12.’de katılımcıların değerlendirmesinden kamu görevlilerinin %15 fiyat avantajı uygulamasına duyarlılıkları tasnif edilmiştir. Tabloya göre katılımcıların %27’si ihalelerde kamu görevlilerinin %15 fiyat avantajı uygulamasına duyarlı olduğunu, %73’ü ise duyarlı olmadıklarını belirtmişlerdir. Çok büyük bir oranda kamu görevlilerinin yerli malı lehine fiyat avantajı uygulamasına duyarlı olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılardan birisi duyarlılığın ölçüldüğü soruya “*Kamu kurumlarında çalışan personel işi gereği tüm yasal mevzuat bilgisine sahiptirler. İlan metinleri olsun, ihale aşamasındaki işleyiş olsun kendilerini riske atacak herhangi bir davranışta bulunmuyorlardı. Ancak yerli malına uygulanan fiyat avantajından haberimin olmaması ve görevlilerce de haber verilmemesi görevlilerin konuya ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir.*” şeklinde cevap vermiştir. Burada katılımcı bir serzenişte bulunmaktadır.

Bir diğer katılımcı aynı soruya “*Benim gözlemlediğim kadarıyla kulaktan dolma ithal ürünlerin daha kaliteli olduğu sanılıyor. Personeller bilgisayar ürünleri hakkında çok az bilgiye sahiptirler. Bizim açıklamalarımız sonucunda yerli malı ürünlerin daha avantajlı olduğuna ikna oluyorlar.*” Şeklinde cevap vermiştir. Burada katılımcı ihale işlemlerinde görev alan personelin teknik olarak yetersizliğinden bahsetmektedir. Ayrıca “kulaktan dolma” deyimini telaffuz

edilerek konu özetlenmeye çalışılıyor. Alım yapan personelin teknik bilgisi olmaması nedeniyle çevresinden gelen bilgiler veya haberler paralelinde hareket ettiği ifade edilmektedir. Katılımcı tarafından kamu görevlisi bilgilendirilince yerli malının tercih edilme durumunun gerçekleşebileceği de ifade edilmektedir.

Homans'ın başarı önermesine göre tüketici bir ürünü ilk kez satın aldı ve memnun kaldı ise o ürünü tekrar satın alma ihtimali yüksektir (Zorlu, 2016: 161) Kamuya alım gerçekleştiren personeller de kamuda kullanılan ürünleri kendi özel hayatlarında da kullanabilmektedirler. Personel eğer özel hayatında o üründen memnun kaldı ise iş hayatının geçtiği kamu alanında da aynı ürünün kullanılmasını isteyecektir.

Homans'ın diğer önermesi ise “uyaran önermesi”dir. “Eğer geçmişte belli bir uyaran bireyin eyleminin ödüllendirmesinde ortaya çıkmışsa bu uyaran veya buna en fazla benzeyen uyaran ortaya çıktığında birey aynı davranışı gösterecektir. Örneğin birey geçmişte bir firmanın ürünü satın almışsa firmanın diğer ürünlerini de satın almaya yatkın olacaktır. “(Zorlu, 2016: 161) Değer önermesine göre ise eğer bir tüketici bir markaya “daha kaliteli”, “daha iyi” gibi üstün anlamlar atfediyorsa onun bu markayı satın alma olasılığı yüksek olacaktır. Kamu personellerinin de burada bahsedilen Homans'ın önermeleri doğrultusunda hareket ettikleri anlaşılmaktadır.

Başka bir katılımcı aynı minvalde şu cevabı vermiştir. “*Teknik özelliklere göre ithal mallar tercih ediliyor. Kamu kurumlarının kendi elemanları ihale iş ve işlemleri açısından yeterli bilgiye sahiptirler. Ancak bilgisayar ve teknoloji ürünleri hakkında bizim kadar detay bilme şansları yoktur. Çünkü biz işimiz gereği her gün bilgisayarlarla muhatabız.*”. Bu cevaptan da anlaşılabileceği üzere kamu alımını yapan personellerin teknik bilgisi ön plana çıkmaktadır. Eğer kamu görevlisi teknik bilgiye yeteri kadar sahipse ikna edilme veya yerli malı tercih etme olasılığı daha fazladır.

Başka bir katılımcı ise soruya “*Çok duyarlı değiller. Kurallara bağlılar.*” Cevabını vererek aslında bürokrasinin en temel yasasını gözlemlemiş oluyor. Kurala bağlı kalarak risk alınmadığını, her ne kadar devlet politikası olarak yerli malı ürün teşviki desteklense de bu politikanın iş ve işlemleri gerçekleştiren personelin çok da gündeminde olmadığı ortaya çıkıyor. En net ifade ile bir katılımcı “*Teknik şartnameyi hazırlayan bir kişinin duyarlılığına bağlı*” cevabını vererek aslında durumu özetlemektedir. Alınan cevaplardan çıkan sonuç ise; kamu

görevlilerinin daha çok yabancı menşeli bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin alımına yönelik davrandığı olmuştur. Kamu görevlileri açıkça kanunu ve yönetmelikleri çiğneyerek bunu yapmamaktadır. Kanundaki boşlukları kullanarak veya kanunu dolanarak bu işlemi gerçekleştirmektedir. Katılımcılardan bazıları özellikle teknik şartnamenin hazırlanmasında, şartnameyi hazırlayan personelin özellikle kopyala yapıştır yöntemini kullanarak istedikleri ürünün özellikle yabancı menşeli ürünlerin alınmasını sağlayarak ihalelere yön verdiklerinden bahsetmektedir. Başka bir katılımcı ise, ellerinde bulunan Yerli Malı Belgesi'ne sahip bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin teknik özelliklerinin, ihale ilanlarında belirtilen teknik özellikler ile uyuşmadığını, bu yüzden ihalelere girse bile elinde olan Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürün üzerinden teklif veremediğini, %15 fiyat avantajından da yararlanamadığını ifade etmektedir. İdare her ne kadar ihale ilanlarında yerli malı ürün lehine %15 fiyat avantajı sağlayacağını ilan etse de teknik şartname engelini de kendi personeli eli ile koymakta ve kanunu dolanmaktadır.

Görüleceği üzere, kanunları yapmak onların yapılış amacına uygun olarak tam manasıyla uygulanacağı anlamına gelmez. Hedeflenen amaca ulaşmak için, kanun uygulayıcılarının da aynı niyetle olması gerekir.

3.2.7 Yerli Malı Belgeli Ürünlerdeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Katılımcılara yöneltilen başka bir soru da “Kamu ihalelerinde yerli malının talep edilmesi konusunda karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?” sorusudur. Bu sorunun sorulmasındaki temel amaç, kamu ihalelerinin tarafı olan katılımcıların bilgisine başvurmak suretiyle pratikte karşılaşılan sorunları tespit etmek ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirmeye çalışmaktır.

Tablo 3.13. oluşturulurken 15 adet firma yetkilisinin yukarıdaki soruya verdiği cevaplar derlenmiştir. Örneğin 15 adet firma yetkilisinden 12'si yukarıdaki soruya “Kalite Sorunları” yanıtını vermiştir. Bu şekilde 11 farklı cevap kategorisinde toplam 50 adet cevap alınmış ve yüzdelik olarak ayrıca gösterilmiştir.

Tablo 3.13. Sorunların Tespiti ve Çözümüne Yönelik Öneriler.

	N	%
Kalite Sorunları	12	24
Satış Sonrası Hizmetler	11	22
Marka İmajı	8	16

Teknolojik Gelişmişlik Düzeyi	6	12
Teknik Şartname	4	8
Yerli Malı Duyarlılığı	3	6
Görevlilerin Teknik Bilgi Düzeyi	2	4
Üretici Firmaların İhaleye Doğrudan Girmesi	1	2
Yerlilik Oranının Düşüklüğü	1	2
Bir Sorun Yok	1	2
Bir Önerim Yok	1	2
Toplam	50	100

Tablo 3.13.'de katılımcıların Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünler lehine %15 fiyat avantajı uygulamasında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik görüşleri tasnif edilmiştir.

Tabloya göre katılımcıların %24'ü kalite sorunlarını, %22'si satış sonrası hizmetleri, % 16'sı marka imajını, %12'si teknolojik gelişmişlik düzeyini, %8'i teknik şartnameyi, %6'sı yerli malı duyarlılığını, %4'ü görevlilerin teknik bilgisini, %2'si üretici firmaların ihaleye doğrudan girmesini, %2'si yerlilik oranının düşüklüğünü hem sorun hem de çözüm önerisi olarak belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların %1'inin sorun belirtmediği ve yine %1'inin de bir önerisinin olmadığı tablodan anlaşılmaktadır.

Görüleceği üzere katılımcılara göre sorunların başında Yerli Malı Belgesi'ne sahip ürünlerdeki kalite düzeyi ile satış sonrası hizmetler ve bunların türevi olarak oluşan marka imajı gelmektedir. Katılımcılardan birinin verdiği; *“Yerli ürünlerin kalitesi diğerlerine göre iyi değil. Kalitesiz. Servis ağı yetersiz. Ürünlerin teknolojisi geriden geliyor. Yabancı menşeli markalar ürünlerinin tüm parçalarını kendileri üretiyor. Bu da kaliteyi artırıyor. Yerli malı ürünleri üreten firmalar ise ürün parçalarını çeşitli ülkelerden satın alıp Türkiye’de monte edip birleştiriyorlar. Bu da uyum sağlamadığı için çabuk arıza veriyor ve kaliteyi düşürüyor.”* cevabı tabloya yansıyan istatistiki bilgiyi açıklar niteliktedir.

Diğer taraftan başka bir katılımcının verdiği; *“Yerli menşeli markalar bayilerine gereken desteği vermiyorlar. Teknik yetersizlikten dolayı sorunlar yaşanmakta. Kalite, servis ve marka imajı sorunlarının çözülmesi gerekiyor.”* cevabı da satış sonrası hizmetler kapsamına giren teknik servis ve yedek parça hizmetlerinin önemini göstermektedir. Buradan hareketle yabancı menşeli markalı ürünlerin piyasaya hakim olma sebepleri arasında kaliteden başka satış sonrası hizmetlerin de olduğu açıkça görülmektedir.

Diğer katılımcıların cevapları ise aşağıdadır:

“Yerli malının tercih edilmeme nedeni kalite sorunları, marka değeri düşüklüğü bir de kamu kurumlarının satın alma servislerindeki görevliler bilgisayar ve teknolojik ürünler noktasında uzman değiller. Satın alma esnasında uzmanlardan da yararlanılmıyor. Bir kamu kurumuna bir bilgisayar veya teknoloji ürünü satın alınacağı zaman kurumun gerçekten ihtiyacı olan ürün yerine ya daha yetersiz ürün ya da ihtiyacı karşılamamanın ötesinde gereksiz ürünler satın alınıyor. Bu şekilde kamu zarara uğratılıyor.”

“Kalite sorunlarından dolayı yerli menşeli ürünler tercih edilmiyor. Teknik şartnamelere yabancı menşeli ürünlerin özellikleri konuyor. Bundan dolayı yerli menşeli ürünlerin özellikleri teknik şartnameyi karşılamadığı için yerli malı teklif edilemiyor.”

Rasyonel bireylerin amacı faydayı maksimuma ulaştırmaktır. Fayda teorisine göre bireyler gerek en temel ihtiyaçlarını gerekse de sosyal ortamdan doğan ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar. Rasyonel seçim teorisine göre, tüketiciler alternatifler arasından rasyonel seçim yaparlar. Fayda teorisinde bir ürünün kullanımında en yüksek faydaya ulaşma ön plana çıkarken, rasyonel seçim teorisinde belirli koşullarda tüketici tercihinin rasyonel olduğu varsayımı ön plana çıkar (Zorlu, 2016: 159).

Kamu alımlarını yapan personeller de bu teoriler gereği hareket etmektedir. Kamu hizmetlerinde kullanılacak bilgisayar ve teknoloji ürünlerini satın alırlarken maksimum faydanın sağlanması amacıyla kaliteli ürün tercih edilmektedir. Aynı zamanda satış sonrası hizmetlerin de önemli olduğu bir ortamda rasyonel tercih yapmak adına, kredibilitesi yüksek yabancı menşeli ürünler tercih edilebilmektedir.

Katılımcılara sorduğumuz bir diğer soru ise “Kamu ihalelerinde yerli malının talep edilmesi konusunda yerli malının talep edilmesi amacıyla önerebileceğiniz çözüm önerileri var mıdır? Bunlar öncelik sıralamasına göre nelerdir?” idi.

Aldığımız bazı cevaplar ise: *“Yerli malı ürünlerin kalitesi artırılmalı, marka imajları güçlendirilmeli, reklamlar artırılmalı. Kamu idarelerinin yerli malı duyarlılıkları artırılmalı.”*

“Yerli malı ürünlerin kalitesinin ve teknolojisinin iyileştirilmesi gerekiyor. Marka imajlarının iyileştirilmesi gerekiyor. Yerli menşeli ürün üreten firmalar ürünlerini geliştirmeliler. Sağlanan fiyat avantajının üzerine yatmamalılar.”

“Yerli malı ürünlerin kalitesi artırılmalı, marka imajları güçlendirilmeli, reklamlar artırılmalı. Kamu idarelerinin yerli malı duyarlılıkları artırılmalı. Satın alma birimleri teknik açıdan bilgilendirilmeli. Teknik teyit gerçekleştirilmeli yani kamunun gerçekten ihtiyaç duyduğu ürünler alınmalı, gereksiz, ihtiyacı aşacak ürünler alınmamalı”

Görüldüğü üzere Yerli Malı Belgesi’ne sahip ürünlerde temel problemler kalite, servis ve yedek parça, uzun ömürlü olmama, kamuoyundaki marka imajının iyi olmamasıdır. Kamu yararının sağlanması için öncelikle yerli malı üretimi yapan firmaların sayılan bu problemlere çözüm bulmaları gerekmektedir.

SONUÇ

Kamu alımlarında yerli malı tercih duyarlılığının araştırıldığı bu çalışmada öncelikle modernleşme ve Osmanlı-Türk modernleşmesi üzerinde durulmuştur. Modernleşmenin Türk kimliğine etkisi ile tüketim kültürüne etkisi ayrı başlıklar halinde analiz edilmiştir. Bu analiz, kamu alımlarını yöneten bürokratik kesimin ihalelerdeki tutumunu anlamak için yapılmıştır

Osmanlı'dan günümüze modernleşme çabaları modernliğin kendisinden çok imajına yönelmiştir. Bu yanlış ve eksik modernleşme üretmekten ziyade tüketmeyi ön plana çıkarmış, Batı menşeli ürünlerin tüketilmesini modernlikle özdeşleştirmiştir. Batı modernleşmesi birçok aşamadan geçmiştir. Önce sanatta Rönesans, düşüncede Aydınlanma ve dinde Reform, sonra bilim ve teknolojik gelişme ve en sonunda sanayileşme gerçekleşmiştir. Teknoloji ve üretim sistemindeki gelişmeler sonucunda ise kitle üretim aşamasına geçilmiştir. Günümüzde ise bundan bir adım öteye, bilgi ve iletişim teknolojilerinin domine ettiği bilgi toplumuna evrilmekten bahsedilmektedir. Nitekim ileri sanayileşmiş ülkeler, üretmekten çok ürünlerin marka ve lisansına sahip olmakla öne çıkmaktadır. İşin yoğun emek gerektiren ancak getirisi az olarak görülen üretim kısmı daha çok yeni gelişen ülkelere yaptırılmaktadır.

Elektronik ürün ithalatı Türkiye'nin cari açık vermesinin en önemli sebepleri arasında yer alır. Özellikle bilgisayar, telefon, tablet ve diğer teknolojik ürün ithalatı her geçen gün artmaktadır. Bu ise ülkemizin gelişmesi için en önemli sorunların başında gelen sermaye kaybının nedenidir. Ekonomi politika yapıcıları, ulusal ekonomi belgelerinde yer aldığı üzere, ithalatın azaltılarak yerli malı ürün üretiminin desteklenmesini teşvik etmektedir. Osmanlı'nın son döneminden itibaren yerli malı üretimi ve kullanımına yönelik devam edegelen bir devlet politikası mevcuttur. Bu politikanın hayata geçme düzeyi bazen yükselmiş, bazen de etkisini kaybedip sönüştür. Ancak bu politikadan kural düzleminde hiç vazgeçilmemiştir. Bu politikanın son yıllarda birçok ulusal belgede ve yasalarda hüküm altına alındığı gözlemlenmektedir. Mevzuatta buna yönelik çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Orta ve yüksek teknoloji ürünü olarak kabul edilen bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin kamu kurum ve kuruluşlarına satın alınmasına dair 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 63. maddesinde, Yerli Malı Belgesi'ne

sahip ürünler lehine % 15 oranında fiyat avantajı sağlanmasına yönelik hüküm konulmuştur.

Araştırmamıza göre örneklem aldığımız EKAP sistemi üzerindeki 100 ihale ilanından 23'ünde %15 fiyat avantajı kuralına uyulmamış, ihaleye yerli malı belgeli katılımcı teklif verse bile % 15 fiyat avantajından yararlandırılmayacağı açıkça ilan edilmiştir. Geriye kalan 77 adet ihalede ise fiyat avantajının uygulanacağına dair madde konulmuş, ancak bu maddenin uygulandığına dair kanıt bulunamamıştır. Nitekim ele aldığımız 100 adet ihalenin tümünde sözleşme bedeli ile en düşük teklif bedeli aynıdır. Yani tüm ihalelerin en düşük bedeli teklif eden yükleniciye bırakılmış olması % 15 kuralının uygulanmadığı anlamına gelmektedir. Sonuç itibarıyla örnek aldığımız ihalelerin hemen hemen tümünde yerli malı avantajı uygulanmamıştır. Konuyla ilgili bilgi eksikliği, ihmal ve duyarsızlık bariz ve açıktır. Bu tespit, çalışmanın temel tezini doğrulamaktadır.

Konuyla ilgili bilgisizlik, ihmal ve duyarsızlığın sebepleri bu türden ihalelere teklif veren 15 firma yetkilisi ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle anlaşılmaya çalışılmıştır. Özetle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Katılımcıların % 87'si Yerli Malı Belgeli ürüne sahiptir ve yerli malı lehine % 15 oranında fiyat avantajından bilgi sahibidir. Bu durum çoğunlukla ülkede yerli malı belgeli bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin mevcut olduğunu ve ihalelere katılan firmaların fiyat avantajı uygulamasından bilgililerinin olduğunu göstermektedir. Katılımcıların % 93'ü kamu kurum ve kuruluşlarınca ilan edilen bilgisayar ve teknoloji ürünü alım ihalelerine genellikle katılan firmalardır. Bu firmalar, teklif verdikleri ihalelerin % 67'sinde, % 15 fiyat avantajının uygulandığını ifade etmişlerdir. İfadelerine göre, ihalelerde % 15 oranında fiyat avantajı kuralına uyulma oranı % 53'tür. Buna karşılık ihale düzenleyen kamu görevlilerinin % 15 fiyat avantajı uygulamasına yönelik duyarlı olma oranı ise % 27'dir.

İlgili ve yetkili kişi ve kurumların, özellikle kamu görevlilerinin yerli malı tercihi konusundaki duyarlılık düzeylerinin düşüklüğü, fiyat avantajı sağlama yolu ile yerli malı ürün üretmenin cazip hale getirilmesi yönündeki politikayı işlevsiz hale getirmektedir. Alımda belirleyici tarafın kamu görevlilerinin olduğu varsayıldığında, kamu görevlilerinin ilgili kanunu uygulama konusunda disipline edilmeleri için idari ve adli yaptırımlar bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 63. maddesinde yer alan yerli malı lehine % 15

oranında fiyat avantajı desteğinin kamu kurum ve kuruluşlarınca uygulanmaması riskine karşı, bunu uygulamayan personel veya kurum hakkında yine aynı kanuna idari ve adli yaptırım maddesi konulması gerekmektedir.

Yerli üreticiler açısından, yerli malı talebi için % 15 fiyat avantajının uygulanmamasının kalite ve satış sonrası hizmetler gibi sebeplerine de dikkat etmek gerekmektedir. Nitekim görüşme yapılan katılımcılar, kalite ile satış sonrası hizmetlerin yeterli düzeyde olmamasını yerli malı bilgisayar ve teknoloji ürünlerinin istenilen düzeyde tercih edilmeme nedeni olarak göstermişlerdir. Sonuç olarak, yerli malı üreten firmaların yabancı menşeli markalar ile rekabet edebilecek seviyede kaliteli ürün üretmeleri ve satış sonrası hizmetlerini iyileştirmeleri bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Bir başka çözüm önerisi ise, ihalelere katılan firmaların sorumluluk olarak kamu alımlarında gördükleri usulsüzlükler için idari ve adli süreçleri başlatmak suretiyle ortaya çıkmasına yardımcı olmaları gerekmektedir. Diğer taraftan yabancı menşeli ürünler yerine yerli malı belgeli ürünleri kamu kurum ve kuruluşlarına tavsiye etmeli, milli ve yerli bir duruş sergilemelidirler.

Ülkemizdeki kanun yapıcı bilindiği üzere Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Yerli malı lehine fiyat avantajı uygulamasını yasalaştırarak bu konudaki niyetini açıkça ortaya koymuştur. Ancak uygulamada yaşanan aksaklıkların ivedi bir şekilde çözülmesi amacıyla sahadan gelen geri bildirimler esas alınarak yeni kanuni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Kanunları uygulayanlar da ülkenin genel ekonomi politikalarıyla ve yasal prosedürlerle uyumlu davranışlar sergilemelidir. Diğer taraftan kamu zararının oluşmaması için gerekli tedbirleri alarak durumu amirlerine raporlamalı ve ülke düzeyinde çözüm üretilmesine katkı sağlamalıdır.

Bu alanda çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için önerimiz ise, cari açığın artmasına sebep olan ve aynı zamanda kamu kurumları tarafından satın alınması için büyük bütçeler ayrılan malları üreten sanayi kuruluşlarının, yabancı menşeli mallarla rekabet edebilecek düzeyde ürün üretmelerinin önündeki engeller ve çözüm önerileri üzerinde araştırma yapmasıdır. Bu türden bir çalışma sorunun üreticiler tarafındaki yansımalarını görmemize yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında APA 6 atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Akbayır, F. ve Yereli, A. B. (2019). Bir İktisadi Denge Meselesi: Tüketimde Yerli Mal Tercihi, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (18), 409-417.
- Akdoğan, M. (2014). Avrupa Birliği Kamu Alımları Direktifleri ve Türkiye Uygulamasına Yansımalarının İlerleme Raporu Işığında Değerlendirilmesi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, (C. LXXII, S.2), 689-691.
- Aksoy, M. ve Şimşek, M. (2010). *Kamu Alımları İhale Süreci*, 240-241, (1. Baskı), Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.
- Akşin, S. (2001). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, 174, (1. Baskı), Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Akyıldız, A. (2011). Tanzimat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (40, 1-10), İstanbul: TDV Yayınları.
- Aslan, G. (2011). Ortaçağdan Günümüze “Modernite”: Doğuşu Ve Doğası, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 10-26.
- Aslan, S. ve Alkış, M. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci: Laikleşme Ve Ulusal Kimlik İnşası, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 18-33.
- Ateş, T. (2002). *Türk Devrim Tarihi*, 187, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydoğan, F. (2009). Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 27(2), 203-215.
- Başaran, M. Şakir, Altunkülçe M. Rasih, Şahiner M. Emin, Barçın H. Bahadır. (2009). *Kamu İhalelerinde Karşılaşılan Güncel Sorunlar*, 367, Ankara: İzden Yayıncılık.
- Başbakanlık Genelgesi. (2008). *T.C. Resmi Gazete*, (27072, 02 Aralık 2008).
- Başbakanlık Genelgesi. (2011). *T.C. Resmi Gazete*, (28046, 06 Eylül 2011).
- Bıçakçı, İ. (2008). Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Tüketicinin Evrimi ve Türkiye'deki Yansımaları, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-25.
- Börklüoğlu, L. (2019). *Tanzimat'tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı*, 5-17, (2. Baskı), Dora Yayınevi.
- Çağatay, M. (1996). *Kimlik ve Toplumsal Bakış*, (yüksek lisans tezi), 6-7, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çiğdem, A. (2015). *Bir İmkan Olarak Modernite*, 72, (5. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duman, D. ve Varnalı, Ö. (2013). 1930'larda Çocuk Piyeslerinde Yerli Malı Kullanma ve Ulusal Ekonomi Bilincini Oluşturma Çabaları, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1529-1547.
- Duman, M. Zeki. (2014). *Tüketim Toplumuna Eleştirel Bir Bakış*, 164-166, Kadim Yayınları.
- Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, (Çev. Küçük, M.), 145, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev. Kuşdil, E.), 9, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gök, Y. (2012). *Açıklamalı Kamu İhale Kanunu*, 101-142, Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.
- Gül, M. (2003). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, 247-248, (7. Baskı), Ankara: Barış Kitabevi.

- Hayta, N. ve Ünal U. (2003). *Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri*, 105-114, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hizmet Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği. (2009). *T. C. Resmi Gazete*, (27159, 04 Mart 2009).
- Huberman, L. (1995). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*, (Çev. Belge, M.) 88, İstanbul: İletişim Yayınları.
- İhalelere Yönelik Başvurular Hakkındaki Yönetmelik. (2009). *T. C. Resmi Gazete*, (27099, 03 Ocak 2009).
- Kadioğlu, A. (1999). *Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi Türkiye’de Demokratik Açılım Arayışları*, 14-25, İstanbul: Metis Yayınları.
- Kamu İhale Kanunu. (2002). *T.C. Resmi Gazete*, (24648, 22 Ocak 2002).
- Karpat, K. H. (2015). *Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Millet, Milliyet ve Milliyetçilik*, (Çev. Boztemur, R.), 47-99, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2019). *İslam’ın Siyasallaşması Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması*, (7. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları
- Kaya, M. (2014). Geç Osmanlı döneminde Öykünmeciler Modernite Boyutları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 267-275.
- Kılıç, D. (2010). *Kamu Alımları İhale ve Sözleşmeleri*, 2, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kılıç, S. (2015). Lyotard: Fark Ve Çokluğun Anlatısı Postmodernite. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (3), 106-137.
- Kodaman, B. (1989). *1876-1920 Arası Osmanlı Siyasi Tarihi*, 42, D.G.B.I.T. C.12, İstanbul: Çağ Yayınları.
- Kösoğlu, N. (2020). *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, 28-37, (4. Baskı), İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Kuzu, A. ve Özveren, H. (2011). Tüketilen Tüketici, *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi* (13), 64.
- Mal Alımı İhaleleri Uygulama Yönetmeliği. (2009). *T.C. Resmi Gazete*, (27159, 04 Mart 2009).
- Mardin, Ş. (1992). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*, 240-248, (2. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2017). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*, 11-26, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutlu, M., Çeviker, A. ve Çirkin, Z. (2011). Tüketici Etnosentrizmi ve Yabancı Ürün Satın Alma Niyeti: Türkiye ve Suriye Üzerine Karşılaştırmalı Analiz, *Sosyoekonomi*, 1, 52-73.
- Nalçakar H. (2009). *İhale Mevzuatı*, 15, Ankara: Mahalli İdarelere Hizmet Derneği.
- Ortaylı, İ. (2019). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, 46, (49. Baskı), İstanbul: Kronik Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (2021). *Yakın Tarihin Gerçekleri*, 111, İstanbul: Kronik Yayınevi.
- Orçan, M. (2008). *Osmanlı’dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü*, 272, Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Orta Vadeli Program. (2015). *T. C. Resmi Gazete*, (29499, 11 Ekim 2015).
- Özen, D. ve Özer, B. (2019). Kemalist İdeoloji Bağlamında, Kent-Taşra Kurgusu ve Kent Psikolojisi, *Liberal Düşünce Dergisi*, 24 (96), 55-72.
- Özer, S. (2013). 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Çerçevesinde Yerli Malı ve Tutum Haftası Kutlamaları, *Turkish Studies*, 8(5), 595-613.

- Özkan, Y. (2013). *Açıklamalı Kamu İhale Kanunu*, 44, Ankara: Bilge Yayınevi.
- Sayın, İ. H. (2008). *Kamu İhale Kanunu ve Kamu İhale Sözleşmeleri*, 4-5, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sezer, A. (2001). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, F. ERTAN (Ed.), 253, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Söğütü, İ. (2008). Türk Muhafazakar Düşüncesinde Cumhuriyet Dönemi Hakim Modernleşme Anlayışı Eleştirisinin Bir Boyutu Olarak Anti Pozitivist Tutum ve Bu Tutumun Kaynağı, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 5(18), 33-54.
- Susar, B. (2008). *Kamu Alımlarında Saydamlık ve Rekabet: Türk İhale Sistemi ve Avrupa Birliği Uygulamaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, (uzmanlık tezi), 27, Kamu İhale Kurumu, Ankara.
- Tekeli, İ. (2022). Türkiye’de Siyasal Düşüncenin Gelişimi Konusunda Bir Üst Anlatı. M. Gültekinçil, T. Bora (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık*, 48-52, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topay, Gülnihal, (2019). *Muhafazakar Kadınların Gösterişçi Tüketim Pratikleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, (doktora tezi), 14-31, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Toprak, Z. (1995). Tüketim Örüntüleri ve Osmanlı Mağazaları, *Cogito: Dünya Büyük Bir Mağaza*, 5, 25-28.
- Turhan, M. (1987). *Kültür Değişimleri*, 164-165, İstanbul: Marmara İlahiyat Yayınları.
- Torun, İ. (2015). *Türkiye’nin Siyasallaşmış Sosyal Sorunları*, 106, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Torun, İ. (2022). *Siyasal Tutumlar ve Yerli Otomobil Tercihi*, Ankara: Orion
- Tunaya, T. Z. (2001). Midhat Paşa’nın Anayasa Tasarısı: Kanun-ı Cedid, Türkiye’de Siyasal Gelişmeler, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 21.
- Tunçsiper, B. ve Rençber, E. Z. (2017). Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3 (2), 619-630.
- Ticaret Bakanlığı. (2022). Dış ticaret istatistikleri. Erişim adresi: <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). Yıllara ve aylara göre dış ticaret raporu. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri>
- Unat, F. R. (1987). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, 53-55, Ankara: T.T.K.
- Unat, N. A. (1993). Sosyal Bilimlerde Yeni Gelişmeler: Modernizm-Postmodernizm, *Tarih ve Toplum Dergisi*, 13, 6.
- Uz, A. (2005). *Kamu İhale Hukuku*, 157, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Üstün, B. ve Tural, O. (2008). Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişimler ve Bu Değişimlerin Alışveriş Mekânlarına Etkisinin Eskişehir Örneğinde İrdelenmesi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 259-282.
- Yanıklar, C. (2006). *Tüketimin Sosyolojisi*, 57, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Yavuz, Ş. G. (2005). *Türkiye’de Modernleşme Sürecinde Devlet Geleneğinin Etkisi*, (yüksek lisans tezi), 35-112, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yerli Malı Tebliği. (2014). *T. C. Resmi Gazete*, (29118, 13 Eylül 2014).

- Zencirkıran, M. (2019). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, 64-104, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Zorlu, A. (2003). Batılı Bir yaşam Tarzı Olarak Tüketim: Türkiye'de Tüketim Ürünlerinin ve Kültürünün Tarihi Gelişimi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar -e Dergisi*, 7-15. Erişim adresi <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/zorlucerceve.htm>.
- Zorlu, A. (2016). *Üretim ve Tüketim Teorileri*, 159-161, (1. Baskı), İstanbul: Altınordu Yayınları.
11. Kalkınma Planı. (2019). T.C. Resmi Gazete, (30840, 23 Temmuz 2019).

EKLER

EK 1 Yerli Malı Fiyat Avantajı Tablosu.

İhaleyi Yapan Kamu İdareleri	İhale Adı	En Yüksek Teklif (TL)	En Düşük Teklif (TL)	Sözleşme Bedeli (TL)	Y. M. T. Eden İstekli Leh. Fiyat Avan. U.
1	Bilgisayar Ve T. Mal. Alım İşi	1.181.960	559.988	559.988	Uygulanmıştır / %15
2	Dizüstü Bilgisayar Alım İşi	672.555	596.000	596.000	Uygulanmıştır / %15
3	Bilgisayar Ve T. Mal. Alım İşi	2.292.900	1.474.322	1.474.322	Uygulanmıştır / %15
4	Bilgisayar Alım İşi	678.512	593.600	593.600	Uygulanmıştır / %15
5	AIO Bilgisayar Ve Notebook Alımı	2.022.750	1.717.000	1.717.000	Uygulanmıştır / %15
6	Bilgisayar Alım İşi	3.047.220	3.047.220	3.047.220	Uygulanmıştır / %15
7	Kamera, Bilgisayar Alımı	1.041.436	953.296	953.296	Uygulanmıştır / %15
8	Bilgisayar, Monitör Alım İşi	592.860	500.886	500.886	Uygulanmıştır / %15
9	Bilgisayar Alımı	1.179.966	918.295	918.295	Uygulanmıştır / %15
10	Tümleşik Bilgisayar Alımı	680.750	672.000	672.000	Uygulanmıştır / %15
11	Bilgisayar Donanım Alım İşi	254.500	193.370	193.370	Uygulanmıştır / %15
12	Bilgisayar Ve Monitör Alımı	24.227.500	16.284.900	16.284.900	Uygulanmıştır / %15
13	Bilgisayar M. Alımı İşi	484.791	310.100	310.100	Uygulanmıştır / %15
14	Bilgisayar Ve Ç. Malzemeleri Alımı	2.484.985	2.127.826	2.127.826	Uygulanmıştır / %15
15	Bilgisayar Alımı	585.574	585.574	585.574	Uygulanmıştır / %15
16	Bilgisayar Ürünleri Alım İşi	955.400	879.320	879.320	Uygulanmıştır / %15
17	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	2.791.200	1.453.912	1.453.912	Uygulanmıştır / %15
18	Bilgisayar Alımı İhalesi	675.800	525.120	525.120	Uygulanmıştır / %15
19	Tümleşik Bilgisayar Alımı	672.000	672.000	672.000	Uygulanmıştır / %15
20	Bilgisayar Malzemeleri Alınması İşi	376.000	376.000	376.000	Uygulanmıştır / %15
21	Bilgisayar Malzemeleri Alınması İşi	185.250	185.250	185.250	Uygulanmıştır / %15
22	Server Bilgisayar Alımı	245.500	245.500	245.500	Uygulanmıştır / %15
23	Dizüstü Bilgisayar	39.919.500	28.965.600	28.965.600	Uygulanmıştır / %15

24	Tablet Bilgisayar	411.710	322.500	322.500	Uygulanmıştır / %15
25	Masaüstü Bilgisayar	156.016.750	72.522.000	72.522.000	Uygulanmıştır / %15
26	Bilgisayar Alımı	330.980	330.980	330.980	Uygulanmıştır / %15
27	Bilgisayar Malzemeleri Alımı	298.865	290.015	290.015	Uygulanmıştır / %15
28	Bilgisayar, Monitör, Yazıcı	913.824	913.824	913.824	Uygulanmıştır / %15
29	Tablet Bilgisayar Alım İşi	855.100	855.100	855.100	Uygulanmıştır / %15
30	Tablet Ve B. Malzemesi Alımı	1.199.890	942.951	942.951	Uygulanmıştır / %15
31	Bilgisayar Malzemeleri Alımı	712.800	708.650	708.650	Uygulanmıştır / %15
32	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	268.000	268.000	268.000	Uygulanmıştır / %15
33	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	98.700	98.700	98.700	Uygulanmıştır / %15
34	Bilgisayar Ve Yazıcı	1.091.150	1.091.150	1.091.150	Uygulanmıştır / %15
35	Bilgisayar, Yazıcı Makinası Alım İşi	429.700	389.000	389.000	Uygulanmıştır / %15
36	Bilgisayar Alım İşi	722.000	711.500	711.500	Uygulanmıştır / %15
37	Bilgisayar Yedek Parça Ve Alımı	520.381	209.213	209.213	Uygulanmıştır / %15
38	Bilgisayar, Monitör Alım İşi	727.890	710.599	710.599	Uygulanmıştır / %15
39	Bilgisayar Yedek Parça	318.204	318.204	318.204	Uygulanmıştır / %15
40	Bilgisayar Alım işi	347.265	272.065	272.065	Uygulanmıştır / %15
41	Bilgisayar, Malzeme Alımı	3.216.195	3.123.350	3.123.350	Uygulanmıştır / %15
42	Bilgisayar ve Tablet Alım işi	199.054	183.152	183.152	Uygulanmıştır / %15
43	Bilgisayar Çevre Bileşenleri	1.397.700	1.157.360	1.157.360	Uygulanmıştır / %15
44	Dizüstü Bil. Ve Malzemeleri Alımı	3.968.588	3.968.588	3.968.588	Uygulanmıştır / %15
45	Taşınabilir Bil. M. Alım İşi	1.154.800	1.065.116	1.065.116	Uygulanmıştır / %15
46	Masaüstü Bilgisayar Alımı	1.582.700	1.383.016	1.383.016	Uygulanmıştır / %15
47	Bilgisayar Kasası, Yazıcı Alımı	228.000	228.000	228.000	Uygulanmıştır / %15
48	Bilgisayar Alım İşi	1.110.120	988.229	988.229	Uygulanmıştır / %15
49	Bilgisayar Ürünleri Alımı	361.890	346.759	346.759	Uygulanmıştır / %15
50	Bilgisayar Yazılım Alımları	435.150	435.150	435.150	Uygulanmıştır / %15

51	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	911.200	571.200	571.200	Uygulanmıştır / %15
52	Bilgisayar Sarf Malzemesi	754.286	754.286	754.286	Uygulanmıştır / %15
53	Bilgisayar Sistemi	1.497.500	1.497.500	1.497.500	Uygulanmıştır / %15
54	Bilgisayar Ve Yazıcı Alımı	139.500	42.900	42.900	Uygulanmıştır / %15
55	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	105.350	105.350	105.350	Uygulanmıştır / %15
56	D. Bilgisayar Ve P. Cihazı Alımı	285.550	164.800	164.800	Uygulanmıştır / %15
57	Mini Bilgisayar Alımı	1.461.645	865.550	865.550	Uygulanmıştır / %15
58	D. Ve Masaüstü Bilgisayar Alımı	741.780	568.120	568.120	Uygulanmıştır / %15
59	Bilgisayar Ve Monitör Alım İşi	5.256.000	5.256.000	5.256.000	Uygulanmıştır / %15
60	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	166.900	150.900	150.900	Uygulanmıştır / %15
61	Bilgisayar Alım İşi	57.644.000	36.984.800	36.984.800	Uygulanmıştır / %15
62	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	134.250	130.225	130.225	Uygulanmıştır / %15
63	Bilgisayar Ve Yazıcı Alım İşi	123.310	121.310	121.310	Uygulanmıştır / %15
64	Masaüstü Bilgisayar Alımı	394.020	280.467	280.467	Uygulanmıştır / %15
65	Bilgisayar Ve D. Alım İşi	127.000	127.000	127.000	Uygulanmıştır / %15
66	Bilgisayar Malzemesi Alımı	207.500	197.000	197.000	Uygulanmıştır / %15
67	Bilgisayar Ve Yan Ürünleri Alım İşi	409.280	321.800	321.800	Uygulanmıştır / %15
68	Macbook Pro B. Yedek Parça	723.370	583.120	583.120	Uygulanmıştır / %15
69	Tablet Bilgisayar Alımı	2.818.650	2.565.466	2.565.466	Uygulanmıştır / %15
70	Bilgisayar D. Ve S. Malzemesi Alımı	156.728	145.278	145.278	Uygulanmıştır / %15
71	Client Bilgisayar Alım İşi	704.105	704.105	704.105	Uygulanmıştır / %15
72	Bilgisayar D.M. Ve Ekpman Alımı	4.100.000	4.100.000	4.100.000	Uygulanmıştır / %15
73	Bilgisayar Sist. Alım İşi	1.779.100	1.296.500	1.296.500	Uygulanmıştır / %15
74	Bilgisayar Alım İşi	1.722.500	1.502.000	1.502.000	Uygulanmıştır / %15
75	Bilgisayar, Yedek Parça Temini İşi	4.696.892	2.975.931	2.975.931	Uygulanmıştır / %15
76	Dizüstü Bilgisayar Alımı	3.840.000	2.188.944	2.188.944	Uygulanmıştır / %15
77	Bilgisayar Ve Tezgahı Alımı	740.000	728.000	728.000	Uygulanmıştır / %15
78	Bilgisayar Ve Çevre Ürünleri Alımı	2.777.240	2.777.240	2.777.240	Uygulanmamıştır
79	Tablet Bilgisayar Alımı	898.478	619.370	619.370	Uygulanmamıştır

80	Bilgisayar Malzemesi Ve Yazıcı Toneri Alımı	205.778	184.645	184.645	Uygulanmamıştır
81	Bilgisayar Malzemeleri Alınması İşi	389.011	343.911	343.911	Uygulanmamıştır
82	Bilgisayar Mal Ve Malzeme Alımı İşi	714.455	690.000	690.000	Uygulanmamıştır
83	Bilgisayar ve bilgisayar malzemeleri alım işi	196.720	139.274	139.274	Uygulanmamıştır
84	Bilgisayar ve Bilgisayar Parçaları	571.700	482.770	482.770	Uygulanmamıştır
85	Bilgisayar ve Fotokopi Ekipmanları Mal Alımı	663.314	658.598	658.598	Uygulanmamıştır
86	Bilgisayar ve bilgisayar malzemeleri alım işi	3.970.150	3.901.202	3.901.202	Uygulanmamıştır
87	Toplama Bilgisayar D. ve Malzemeleri	189.468	125.340	125.340	Uygulanmamıştır
88	Tasarım Bilgisayarı ve Taşınabilir Kamera	500.000	500.000	500.000	Uygulanmamıştır
89	Bilgisayar Malzemeleri ve Yazıcı Alınması	894.200	401.800	401.800	Uygulanmamıştır
90	Bilgisayar Alım İşi	726.030	724.975	724.975	Uygulanmamıştır
91	Bilgisayar Yedek Parça Ve G. Kamera Alımı İşi	903.450	413.613	413.613	Uygulanmamıştır
92	Bilgisayar ve Yedek Parça Alımı	710.195	710.195	710.195	Uygulanmamıştır
93	Bilgisayar ve Sarf M. Alımı	368.000	254.160	254.160	Uygulanmamıştır
94	Bilgisayar ve Tablet Al	757.300	692.400	692.400	Uygulanmamıştır
95	Bilgisayar Alımı	22.620.000	20.236.800	20.236.800	Uygulanmamıştır
96	Bilgisayar Bileşeni, Ç. B. Ve Ağ D. M. Alımı	195.638	156.525	156.525	Uygulanmamıştır
97	Masaüstü Bilgisayar ve Monitörü Alımı İşi	694.600	648.600	648.600	Uygulanmamıştır
98	Bilgisayar Ve Teknoloji Ürünleri Malzemeleri Alımı	577.408	506.820	506.820	Uygulanmamıştır
99	Bilgisayar, güvenlik, haberleşme m. alımı	972.935	799.746	799.746	Uygulanmamıştır
100	Bilgisayar Ve Çevre Bileşenlerin Alımı	1.279.295	1.279.295	1.279.295	Uygulanmamıştır

EK 2 Görüşme Soruları

1. İhalelerde teklif edebileceğiniz yerli malı belgesine sahip bilgisayar veya teknoloji ürünleriniz var mı?
2. Kamu ihalelerinde ihaleye çıkan kurumun yerli malı tekliflerine % 15 iskonto uygulama zorunluluğundan haberiniz var mıdır?
3. Bir kamu kurumunun açtığı ihalelerde bilgisayar ve teknoloji ürünleri konulu teklif verdiğiniz veya davet edildiğiniz ihale var mı?
4. Bilgisayar ve teknoloji ürünler içeren katıldığınız ihalelerde % 15 yerlilik oranı şartı aranmış mıydı? Kaç tane böyle ihaleye katıldınız.
5. Katıldığınız ihalelerde yerli ürün belgeli bilgisayar ve teknoloji ürünleri teklifi verdiniz mi? Bu nitelikli kaç ihalede teklif verdiniz.
6. Katıldığınız ihalelerde ilan ve değerlendirme aşamasında % 15 kuralının uygulanma oranı nedir? Başka ifadeyle % 15 yerlilik kuralına gerek ihale şartlarında yer alması bakımından gerekse ihalenin değerlendirme aşamasında dikkat edilme oranı nedir?
7. % 15 yerli malı kuralının uygulanmasında gerek ihaleye çıkan kurumların tutumları, duyarlılık durumları nedir? Bu konuda ne derece bilgiye sahiptirler, ne derece kurallara bağlıdırlar, ne derecede duyarlıdırlar?
8. Kamu ihalelerinde yerli malının talep edilmesi konusunda karşılaşılan sorunları öncelik sıralamasına göre belirtir misiniz?
9. Kamu ihalelerinde yerli malının talep edilmesi konusunda yerli malının talep edilmesi amacıyla önerebileceğiniz çözüm önerileri var mıdır? Bunlar öncelik sıralamasına göre nelerdir?
10. Konuyla ve sorunla ilgili ilave etmek ve değerlendirmek istediğiniz hususlar var mıdır?

EK 3 Katılımcı Onam Formu

1. Araştırmanın Adı: Kamu Alımlarında Yerli Malı Tercihi: Bilgisayar ve Teknoloji Ürünleri Örneği		
	Evet	Hayır
Bilgilendirme Formunu okudunuz mu?	☐	☐
Araştırma projesi size sözlü olarak da anlatıldı mı?	☐	☐
Size araştırmayla ilgili soru sorma, tartışma fırsatı tanındı mı?	☐	☐
Sorduğunuz tüm sorulara tatmin edici yanıtlar alabildiniz mi?	☐	☐
Araştırma hakkında yeterli bilgi aldınız mı?	☐	☐
Herhangi bir zamanda herhangi bir nedenle ya da neden göstermeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahip olduğunuzu anladınız mı?	☐	☐
Araştırma sonuçlarının uygun bir yolla yayınlanacağına katılıyor musunuz?	☐	☐
Yukarıdaki soruların yanıtları size kim tarafından açıklandı? <i>Lütfen ismini yazınız....</i>		

İmza:

Adı / Soyadı:

Tarih: